

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Petr Bulušek

Pojem a podstata svěřenského fondu

Rigorózní práce

Tematický okruh práce: Občanské právo hmotné
Datum vypracování práce: 10. února 2017

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Mgr. Petr Bulušek

Název rigorózní práce:

Pojem a podstata svěřenského fondu

Překlad názvu rigorózní práce do anglického jazyka:

The concept and the principle of the Trust

OBSAH

KAPITOLA 1.

Historický kontext vývoje fideikomisu v antickém Římě

1.0.	Úvod	1
1.1.	Základní aspekty římského dědického práva	1
1.2.	Odkazy v římském dědickém právu	4
1.2.1.	Legáta	4
1.2.2.	Falcidiánská kvarta	6
1.2.3.	Fideikomis	7
1.2.3.1.	Univerzální fideikomis	9
1.2.3.2.	Rodinný fideikomis	10
1.2.4.	Kodicil	12

KAPITOLA 2.

Vývoj svěřenství v českých zemích do roku 1918

2.1.	Rodinný majetek a svěřenství ve starém českém právu	13
2.2.	Rodinný fideikomis v českých zemích v období feudálního absolutismu, resp. v době pobělohorské	21
2.3.	Svěřenství v době po zavedení ABGB	28

KAPITOLA 3.

Vývoj svěřenství v českých zemích od roku 1918 do roku 1964

3.1.	Zrušení institutu svěřenství v Československu po roce 1918	38
------	--	----

KAPITOLA 4.

Svěrenský fond v zákoně č. 89/2012 Sb.

4.1.	Úvod	46
4.2.	Historický exkurz	47
4.3.	Správa cizího majetku	48
4.4.	Svěrenský fond	53
4.4.1.	Pojem a vznik svěrenského fondu	53
4.4.1.1.	Vznik svěrenského fondu na základě smlouvy	55
4.4.1.2.	Vznik svěrenského fondu na základě pořízení pro případ smrti	58
4.4.2.	Nezávislé vlastnictví a obsah správy	59
4.4.3.	Účel a druhy svěrenského fondu	61
4.4.4.	Označení svěrenského fondu	65
4.4.5.	Statut svěrenského fondu	66
4.4.6.	Správa svěrenského fondu	70
4.4.6.1.	Svěrenský správce	70
4.4.7.	Obmyšlený	74
4.4.8.	Nároky obmyšleného	77
4.4.9.	Dohled nad správou svěrenského fondu	78
4.4.10.	Změny svěrenského fondu	82
4.4.11.	Zánik svěrenského fondu	84

KAPITOLA 5.

Soudní řízení ve věcech svěřenského fondu

- 5.1.** Zvláštní řízení soudní ve smyslu zákona č. 292/2013 Sb. 86

KAPITOLA 6.

Novela zákona č. 89/2012 Sb.

- 6.1.** Dopad zákona č. 460/2016 Sb. na aktuální právní úpravu svěřenského fondu 89

KAPITOLA 7.

Evidence svěřenských fondů

- 7.1.** Evidence svěřenských fondů ve smyslu zákona č. 304/2013 Sb. 91

KAPITOLA 8.

Mezinárodní kontext svěřenství

- 8.1.** Anglosaský trust 94

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Rozhodná část zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v platném znění (ustanovení § 1448 až 1474).

Příloha č. 2

Zákon č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony.

PRAMENY

Literatura:

BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 196 s.

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, 408 s.

URFUS, V. Rodinný fideikomis v Čechách. In Sborník historický. 1962, č. 9, 315 s.

VOJTÍŠKOVÁ, J., MATINOVSKÝ, I., KREUZ, P., *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, 2007, 526 s.

KAPRAS, J., *Velkostatky a fideikomisy v českém státě*. Právnické rozhledy. 1918. č. 19, 21 s.

Listinný originál, jímž Přemysl Otakar I. 17. března 1229 v Brně potvrdil Statuta Konrádova, uložen v Moravském zemském archivu v Brně, G 1, č. 176. Listinu vydal A. Boček, *Codex Diplomaticus et epistolaris Moraviae*, II., Olomouc 1839, s. 209 až 212. Latinský text i použitý český překlad V. Vaněčka, *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*, vyd. V. Vaněček, K. Malý a kol.), Praha 1967, s. 40 až 48.

Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545. K vydání připravil Dalibor Janiš. Brno: Matice Moravská, 2007, s. 193.

PINSKER, Č. *České zřízení rodové. Kapitola z práva svěřenského*. Praha: vl. nákladem, 1907.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *K československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl třetí. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936.

Zpráva Senátu Národního shromáždění R. čs. o usnesení Poslanecké sněmovny (tisk 1925) ze dne 2. července 1924, k vládnímu návrhu zákona o zrušení svěřenství, Tisk 1946.

SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, 544 s.

SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, 1276 s.

ELIÁŠ, K. a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou s rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012, 1120 s.

Právní předpisy:

Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) z roku 1811.
Zákon o zrušení svěřenství č. 179/1924 Sb. z. a n., ve znění účinném od 14. listopadu 1924.

Zákon č. 358/1992 Sb., zákon České národní rady o notářích a jejich činnosti (notářský řád), v platném znění.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., v platném znění.

Zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, v platném znění.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění.

Zákon č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony.

Jiné:

Automatizovaný systém právních informací, iASPI, Wolters Kluwer ČR, a. s., IČO: 630 77 639, se sídlem U nákladového nádraží 3146/6, Strašnice, 130 00 Praha 3.

IUS WIKI (<http://www.ius-wiki.eu/rimske-pravo/pfuk/riman/zakon-12-desk/deska-05>).

Informační systém Beck-online. Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., se sídlem Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 750/34, PSČ: 110 00, IČO: 241 46 978.

ÚVOD

Svěřenský fond představuje s účinností od 1. ledna 2014 nový institut, jehož účelem je privátní správa majetku.

Svěřenský fond, který může vzniknout z podnětu fyzické či právnické osoby (zakladatele) buďto smlouvou nebo pořízením pro případ smrti, představuje zjednodušeně řečeno soubor majetku *sui generis* vyčleněný ke zvláštnímu účelu a spravovaný určenou osobou (svěřenským správcem) ve prospěch třetí osoby (obmyšleného). Svěřenský fond vzniká v okamžiku, kdy určený správce přijme závazek konkrétní a vyčleněný majetek spravovat, a to dle účelového určení zakladatele. Mezi zakladatelem a správcem je tedy uzavírána příslušná smlouva (tj. „smlouva o vytvoření svěřenského fondu“), která je jedním z nezbytných předpokladů vzniku svěřenského fondu. Pro smlouvu není zákonem vyžadována zvláštní forma. Svěřenský fond tedy nelze zříditi pouhým jednostranným právním jednáním či z rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci.

Sekundárním, avšak neméně důležitou náležitostí svěřenského fondu je statut svěřenského fondu (pozn.: který může být se smlouvou zmíněnou v předchozím odstavci spojen). Statut vyžaduje formu veřejné listiny. Podstatné náležitosti statutu zákon vymezuje v minimálním rozsahu a určení jeho obsahu je tak do značné míry ponecháno na vůli a potřebách zakladatele.

Majetek vložený do svěřenského fondu přestává být okamžikem, kdy je tento účinně vložen do svěřenského fondu, vlastnictvím osoby, která svěřenský fond vytvořila (zakladatele) a stává se odděleným, vyčleněným a nezávislým majetkem, však majetkem prakticky bez vlastníka, resp. majetkem „anonymním“ (představuje samostatnou množinu, která není součástí majetku zakladatele, správce, ani obmyšleného; vlastnická práva k majetku vykonává správce svěřenského fondu, přičemž identita zakladatele a obmyšleného není veřejně známa).

Ať už jde o smlouvu o vytvoření svěřenského fondu nebo o statut svěřenského fondu, tyto se v současné době nezapisují do žádných veřejných rejstříků a seznamů. To se má však v důsledku novely zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku - zákona č. 460/2016 Sb., změnit s účinností ke dni 1. ledna 2018.

Svěřenský fond nemá právní subjektivitu (svéprávnost) a není tedy ani právnickou osobou. Svěřenský fond zároveň není ani věcí v právním smyslu.

Účel svěřenského fondu může být veřejně prospěšný, anebo soukromý.

Svěřenský fond určený k soukromému účelu slouží k prospěchu určité osoby nebo na její památku. Toto vymezení umožňuje založení svěřenského fondu ve prospěch širokého spektra účelů, včetně zřízení za účelem investování pro dosažení zisku.

Svěřenský fond je vhodným nástrojem např. při záměru zakladatele rozdělit nerovnoměrně za svého života užitky ze svého majetku. Nerovnoměrným rozdělením užitků je pak nutné rozumět situace, kdy je vůlí zakladatele ekonomicky zajistit více na něm závislých osob, ovšem zcela bez možnosti, aby tyto osoby nakládaly s celým

majetkem, rozhodovaly o jeho zcizení nebo jiném osudu, případně měnily výši zakladatelem určených podílů. Svěřenský fond tak např. umožňuje předejít ztrátě hodnoty majetku rozmělněním mezi oprávněné dědice zakladatele, jak tomu v praxi často bývá. Stejně tak umožňuje svěřenský fond distribuci majetku ve prospěch širšího okruhu osob, než okruhu zahrnutého zákonem stanovené neopomenutelné dědice zakladatele.

Svěřenský fond může samozřejmě směřovat i k ekonomickým a investičním cílům. Svěřenský fond přináší v této souvislosti svému zakladateli široké možnosti v oblasti diverzifikace rizik, optimalizace investic, či odměňování zaměstnanců. Svěřenský fond totiž může zprostředkovat svému zakladateli nástroj, jak oddělit investiční majetek od majetku osobního či jiného majetku určeného k podnikání. Důležitým faktorem bude pro celou řadu zakladatelů (jakožto původních vlastníků majetku) také již zmíněná anonymizace.

Veřejně prospěšný svěřenský fond může být založen např. pro charitativní účely, kdy v této souvislosti bude jistě předností nízká míra jeho formálnosti a široké spektrum jeho účelů.

Komplexní hmotněprávní úpravu svěřenského fondu představuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění a v dílčích případech též zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, v platném znění.

Procesněprávní úpravu svěřenského fondu představuje zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění.

KAPITOLA 1.

Historický kontext vývoje fideikomisu v antickém Římě

1.0. Úvod

Počátky institutu fideikomis (jinak též svěřenství), o němž bude v historických souvislostech pojednáno v této kapitole, lze vysledovat v antickém Římě, souvisejíc neoddelitelně s vývojem římského dědického práva a s možnostmi, které toto právo poskytovalo římským občanům, členům jejich rodin a širšímu okruhu osob kolem zůstavitele. Formálnost římského práva jako takového a s tím související četná omezení dědického práva v praktickém životě, vedly ke snahám římských občanů nalézt způsob, jak naplnit i své jiné než právními předpisy předpokládané zájmy v oblasti předávání majetku v rámci generací (resp. v rámci dědění). Tato skutečnost vedla k vývoji základních principů fideikomisu, který se progresivně vyvinul v alternativní institut umožňující občanům ošetřit za svého života předání majetku v širší než původně zákonem předpokládané míře.¹

Primárně je tedy na místě vylíčit alespoň okrajově základní zásady a instituty římského dědického práva tak, jak se tyto vyvíjely v průběhu historie římského státního zřízení.

1.1. Základní aspekty římského dědického práva

Ač se nejstarší podoba římského dědického práva řídila pravidly, která se vyvinula nepochybně dříve, základy římského, a to nejen dědického práva, byly zřejmě poprvé písemně zakotveny v Zákoně dvanácti desek (*Lex duodecim tabularum*) z roku 450 př. n. l. Zákon dvanácti desek je prvním známým písemným záznamem římských právních předpisů té doby, představujíc dvanáct tabulí zkodifikovaných obyčejových norem.²

Základním pojmem římského dědického práva byla (obdobně tak, jak je tomu u dědického práva jiných právních řádů) dědická posloupnost. Tento pojem značí přechod práv, zejména pak práv majetkových, ze zůstavitele na dědice. Fyzický zánik osoby zůstavitele, jeho smrt, byla jedním, nikoliv však jediným z předpokladů, aby dědická posloupnost nastala. Zpravidla bylo tedy nutné, aby existovaly ještě další skutečnosti průběh dědické posloupnosti blíže vymezující, z nichž vyplývalo, kdo se stal v každém konkrétní případě dědicem. Skutečnosti, které odůvodňují, proč zůstavitelův majetek přechází na dědice, lze označit jako tzv. delační důvody. Dědická posloupnost se mohla v římském právu zprvu opírat zejména o právní normu, když v tomto případě hovoříme o tzv. dědické posloupnosti intestátní (zákonné), u níž jest delačním důvodem jednoduše zákon, alternativně pak o vůli zůstavitele vyjádřenou v závěti neboli v testamentu, když v tomto případě hovoříme o tzv. dědické posloupnosti testamentární, u níž jest delačním důvodem závět.³

Svérazným rysem výrazně odlišujícím vývoj římského práva v mezích, které jsou jasně doloženy historickými prameny, od jiných právních řádů, ať už historických nebo současných, je vzájemný poměr obou zmíněných základních

¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 1.

² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 1.

³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 266.

typů dědické posloupnosti. Jak v jiných právních řádech je totiž intestátní dědická posloupnost jednoznačně starší než dědická posloupnost testamentární, v římském právu vystupují obě tyto dědické posloupnosti jako dva samostatné a zcela vyvinuté komplexní jevy vedle sebe. Zákon dvanácti desek ostatně potvrzuje, že na vzájemném poměru obou dědických posloupností byl již v dané době položen zřetelný důraz. Příkladem lze uvést např. Zákon II. Desky V., cit. „*V případě, že otec zemře bez závěti, bez řádného dědice, jeho nejbližší příbuzný z otcovy strany, nebo, pokud nikdo není, nejbližší příbuzný u jeho rodiny, musí být jeho dědic.*“.⁴ Vztah obou dědických posloupností byl tedy postaven tak, že přednost měla vždy posloupnost testamentární (vyjadřující vůli zůstavitele) a až v případě, kdy vůle zůstavitele v podobě testamentu z jakéhokoliv důvodu chyběla, nastávala posloupnost intestátní.⁵

Dalším výrazným rysem římské dědické posloupnosti je její povaha vyjádřená pojmem univerzální sukcese. Dědic totiž dědickou posloupností nastupoval přímo na místo zůstavitelovo, když na dědice přecházela všechna práva a veškeré závazky, jejichž subjektem byl zůstavitel. Za závazky zůstavitele tedy dědic v zásadě ručil, a to v plné míře nejen do výše pozůstalostních aktiv. Univerzální sukcese byla omezena pouze v tom smyslu, že na dědice nepřecházela taková práva nebo takové závazky, které měly výlučně osobní povahu.⁶

Současně je vhodné zmínit, že na všechna práva a závazky, které na dědice přecházely, se hledělo jako na určitou jednotu, jako na určitý celek. Tento celek lze označit jako pozůstalost neboli *hereditas*. Takové označení však nebylo pouhým pojmem, když pozůstalost byla chápána jako celek i v hmotném, materiálním smyslu. Toto v důsledku znamenalo, že pozůstalost mohla dočasně existovat i samostatně, nezávisle na osobě dědicově (v takovém případě bylo hovořeno o tzv. ležící pozůstalosti).⁷

Základními podmínkami, aby nastala posloupnost ze zákona, byly, jak již bylo zmíněno, jedná smrt zůstavitele, a jedná způsobilost povolaného dědice stát se dědicem. Všeobecně platilo, že dědic musí být, kromě dalších podrobností, římským občanem a tento musí existovat alespoň jako *nasciturus*, tedy jako počaté, však v době smrti zůstavitele nenarozené dítě.⁸

Nejstarší římská intestátní dědická posloupnost byla posloupností po otci rodiny, tedy po zůstaviteli, který zastával postavení tzv. *pater familias*. Intestátní dědice otce rodiny určovala římskoprávní terminologie jako dědice vlastní (tzv. *heredes sui* neboli *domestici*). Při neuzavřeném výčtu dědiců vlastních lze zmínit zejména zůstavitelovi děti, přirozené nebo adoptivní, manželku, která byla podrobena jeho manželské moci (byla tzv. *uxor in manu*), dále osoby náležející k jeho přímému potomstvu (např. vnuci), osoby s ním sešvagřené (např. manželky zemřelých synů), takto ovšem za předpokladu, že tyto osoby byly v době jeho smrti přímo podrobny jeho rodinné moci (též viz níže). Určitou, již zmíněnou výjimku tvořil *nasciturus*, který v době smrti zůstavitele žil v matčině těle. Nutno zdůraznit, že dědicové vlastní představovali dědice nutné (*heredes necessarii*), když tito se dědici stávali okamžikem zůstavitelovi smrti, nezávisle na své vůli, původně zcela bez možnosti dědictví odmítnout (tato možnost byla v rámci praxe praetora připuštěna až později). Vzhledem k již uvedenému, tedy, že dědic ručil za závazky zůstavitele po přechodu dědictví v

⁴ IUS WIKI (<http://www.ius-wiki.eu/rimске-pravo/pfuk/riman/zakon-12-desk/deska-05>).

⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 266.

⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 267.

⁷ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 267.

⁸ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 270.

plné míře, se skutečnost přechodu dědictví ze zůstavitele na dědice v rámci intestátní dědické posloupnosti mohla stát pro dědice skutečností krajně nevýhodnou.⁹

Z uvedeného je více než zřejmé, jak klasická římská rodina byla jednotkou nejen společenskou, nýbrž i ekonomickou, samostatně hospodařícím celkem.¹⁰

Dědictví se mezi vlastní a nutné dědice dělilo podle hlavy (*in capita*), tedy rovnými díly, a šlo-li o vzdálenější potomstvo (např. vnuky), uplatnilo se dělení dědictví podle kmenů (*in stirpes*), když vzdálenější potomstvo se dělilo o díl, který připadl na jejich předka, který zprostředkoval jejich příbuzenství se zůstavitelem.¹¹

Konečně vhodné zmínit, že zemřel-li v nejstarších římských dobách zůstavitel, který neměl přirozené dědice vlastní a zemřel tzv. *intestatus*, tedy nepořídil testament, pak dědil jeho nejbližší agnát, za něhož lze označit tu osobu z agnátských příbuzných (osoby podřízené téže moci otcovské nebo manželské, jakož i osoby, které by této moci byly podřízeny, kdyby její nositel ještě žil¹²) stojící zůstaviteli v době smrti nejbližší, tedy nejčastěji agnátsští sourozenci zůstavitele, popř. matka, byla-li jeho agnátkou a měla-li vůči němu postavení jako sestra (tzv. *sororis loco*). V případě, že se nejbližší agnát dědicem nestal a nebyl již žádný další, např. vzdálenější agnát, stávala se pozůstalost věcí ničí (*res nullius*) a mohla se stát předmětem dědického vydržení (*usucapio pro herede*).¹³

Uvedený způsob intestátní dědické posloupnosti však nepostačoval k uspokojení potřeb občanů v rámci úprav jejich majetku do budoucna a hledali tedy i jiné cesty, které by uvolnily striktní dědickopravní zásady a daly prostor svobodné úvaze o samotném určení svých dědiců. Určité, však stále omezené možnosti tedy v tomto směru představoval testament.¹⁴

Základní podmínkou nejstarší dědické posloupnosti testamentární byla zejména platná závěť (testament). Testament představoval jednostranný právní úkon zůstavitele, jehož nezbytnou složkou bylo jmenování dědice (tzv. dědická instituce), když muselo jít o jmenování tohoto dědice jakožto univerzálního sukcesora. Jakékoliv jiné dispozice s majetkem pro případ smrti nebylo možno označit za testament dle římského dědického práva.¹⁵ Ze zjevného důvodu byl tedy vyloučen současný průběh dědické posloupnosti testamentární a dědické posloupnosti intestátní (krom speciální výjimky v podobě tzv. vojenského testamentu). Zůstavitel mohl za dědice stanovit buď jednu osobu (tzv. *heres ex asse*), nebo osob více (tzv. *heredes ex parte*). V druhém z uvedených případů, tedy v případě ustanovení více osob, je takové ustanovení nutno chápat jako ustanovení k určitému podílu z pozůstalosti celé, tedy nikoliv jako ustanovení k jednotlivým věcem z pozůstalosti.¹⁶

Výše bylo již nastíněno, že římské právo znalo tzv. dědice nutné. Souvisejíc s problematikou testamentu to prakticky znamenalo, že zůstavitel takové dědice nutné v případě pořízení testamentu, pro účely jeho zamýšlených účinků, nesměl opomenout. Opomenout v čistě formálním smyslu, když šlo o zásadu, která požadovala,

⁹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 270.

¹⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 270.

¹¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 270 - 271.

¹² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 73.

¹³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 270 - 271.

¹⁴ BEDNARÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 2.

¹⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 275.

¹⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 275.

aby zůstavitel určité osoby v testamentu jmenoval, resp. se o těchto se alespoň zmínil. Prakticky stačilo, aby zůstavitel v závěti o dědicích nutných bez dalšího uvedl, že jeho vůlí je tyto jmenovat pouze k určitému podílu pozůstalosti, případně bez nutnosti odůvodnění uvedl, že jeho vůlí je dědice nutné vydědit. Za situace, kdyby však zmíněné požadavky splněny nebyly, nastávala v intencích civilního práva tzv. posloupnost proti testamentu, kdy dědicové nutní dědili společně s testamentárním dědicem. Zde platilo pravidlo, které lze teoreticky shrnout tak, že byl-li testamentárním dědicem ten, kdo měl stejné postavení jako dědic nutný, obdrželi ti, které testament pominul, stejný díl, jako dědic testamentární. Byl-li naopak testamentárním dědicem někdo jiný, obdrželi pominutí dědicové polovinu dědictví.¹⁷

Naproti tomu další, vývojově mladší forma posloupnosti proti testamentu již zakotvila určitá materiální práva nepominutelných dědiců, když tato byla ve svých počátcích chápána spíše jako morální závazek zůstavitele zanechat osobám, jež mu stojí příbuzensky nejbliže, jistý díl ze svého majetku. Základem skutečných právních pravidel se tato materiální práva však stala poměrně pozdě až v průběhu 2. století n. l. Okruh oprávněných osob byl stanoven poměrně široce, když vedle zůstavitelových ascendentů a descendentů sem patřili i zůstavitelovi sourozenci, původně pouze agnátsští¹⁸, později též kognátsští¹⁹. Právo justiniánské totiž v průběhu 6. století n. l. začalo přiznávat kognátskému příbuzenství větší váhu a příbuzenství agnátské bylo téměř vytlačeno.^{20 21} Výše povinného dílu se vlivem Falcidiová zákona (40 př. n. l.), jenž se týkal odkazů (viz níže), ustálila na ¼ dílu, který by byl oprávněný získal jako zákonný dědic, později za justiniánské úpravy na ⅓ nebo ½ zákonného dílu v závislosti na tom, zda zákonný díl obnášel ¼ nebo méně z celé pozůstalosti. Právo na povinný díl mohla však z osob již zmíněných uplatňovat jen ta osoba, která byla zůstaviteli nejbliže, tedy osoba, jež byla zkrácena jako nejbližší intestátní dědic. Povinný díl, pro účely splnění povinnosti zůstavitele tento zanechat, však nemusel být oprávněnému zanechán dědickou institucí, tedy stačila forma odkazu nebo i jiná dispozice pro případ smrti. Později taktéž postačilo poskytnutí mezi živými, tedy např. darování, věno apod.²²

1.2. Odkazy v římském dědickém právu

1.2.1. Legáta

Odkaz civilního římského práva (*legatum*) lze definovat jako jednostranný právní úkon pro případ smrti, kterým zůstavitel poskytuje k tíži svého dědictví majetkový prospěch osobě, jež není jeho dědicem. Odkaz vede tedy k sukcesi po zůstaviteli, nicméně nejde o sukcesi univerzální, nýbrž o sukcesi singulární. V trojstranném právním vztahu, který odkazem vzniká, vystupuje tedy přirozeně

¹⁷ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 290.

¹⁸ Dvě osoby jsou agnátsky příbuzné, podléhají-li stejné moci otcovské nebo manželské, počítaje v to i nositele moci, nebo by této moci podléhali, kdyby její nositel ještě žil.

¹⁹ Dvě osoby jsou kognátsky příbuzné, pokud pocházejí jedna od druhé (*linea recta*), nebo mají společného předka (*linea transversa*).

²⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 291.

²¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 74.

²² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 291.

zůstavitel, dědic odkazem obtíženou pozůstalostí, tzv. obtížený (*oneratus*), a odkazovník (*legatarius*, nebo také *honoratus*), v jehož prospěch byl odkaz učiněn.²³

Legáty bylo původně možno nařídit jen v testamentu a to zvláštní předepsanou rozkazovací formou. Později se legáty připouštěly též v kodicilu (viz níže), který byl testamentem potvrzen.²⁴

Civilní právo umožňovalo čtyři způsoby, jak legatum nařídit. Podle toho se rozeznávaly čtyři druhy odkazů civilního práva.²⁵

Legát vindikační (*legatum per vindicationem*) byl odkazem historicky nejstarším s ustálenou formou, kdy při jeho zřízení bylo obvykle užíváno slovo „*de lego*” (latinský překlad slovesa „*legare*” je „odkázat” „poručit něco”). Jak název odkazu sám napovídá, odkazovník získával k věci, které mu byly odkázány kviritské neboli civilní vlastnictví [*dominium ex iure Quiritium* (všeobecné právní panství nad věcí, jehož subjektem mohl být toliko římský občan a jehož ochrana se uskutečňovala prostředky civilního práva, zejména pak civilní vlastnickou žalobou neboli žalobou reivindikační)²⁶]. Tím byl vymezen i okruh věcí, které bylo možno tímto druhem odkazu odkázat. Zůstavitel tedy mohl odkázat pouze takové věci, které měl sám v kviritském vlastnictví, a to jak v době pořízení odkazu, tak v době své smrti. Pro úplnost je vhodné dodat, že tímto odkazem bylo možno odkázat (zřídit) také pozemkovou služebnost, nebo poživací právo k věci, která byla kviritským vlastnictvím zůstavitelovým. Odkazovník pak mohl své právo uplatnit právě civilní vlastnickou žalobou.²⁷

Legát damnační (*legatum per damnationem*). Při zřízení tohoto odkazu se používala formule slovního obratu „*heres dare damnas esto*”. Postavení odkazovníka bylo odlišné než v případě odkazu v předchozím odstavci uvedeného, nebylo tak silné, když odkazovník získával vůči dědici, který přijal dědictví pouze obligační nárok na vydání předmětu odkazu. Nemalou výhodou legátu damnačního však bylo, že jeho předmětem mohlo být vše způsobilé být předmětem obligačního vztahu. Tato skutečnost předurčovala jeho daleko větší pružnost než v případě legátu vindikačního. Tak například damnačním legátem bylo možno odkázat nejen věci ve vlastnictví zůstavitele, nýbrž i věci ve vlastnictví dědice, případně osob dalších, ba dokonce i věci, které vzniknou teprve v budoucnu, stejně jako věci nehmotné či pohledávky. Obecně lze shrnout, že damnačním legátem, jenž se v průběhu historie stal převládající formou civilních legátů, bylo možno odkázat jakékoliv jednání nebo opomenutí, které mohlo být předmětem obligačního práva.²⁸

Legatum sinendi modo. Nazýval se tak proto, že forma, kterou se zřizoval, užívala „*heres meus damnas esto sinere*” (latinský překlad slovesa „*sinere*” je „dovoliti” „nechatí”). I tento druh odkazu poskytoval odkazovníku pouze obligační nárok. Dědic však nebyl povinen poskytnout odkazovníku předmět odkazu sám (nebyl povinen jej na odkazovníka převést), však postačilo, pokud dovolil nebo strpěl, aby si odkazovník věc, jež mu byla přikázána, sám vzal. Prostřednictvím *Legatum sinendi modo* bylo možno odkázat jen hmotné věci, které měl zůstavitel nebo dědic v době zůstavitelovi smrti alespoň v praetorském vlastnictví (praetorské, neboli bonitární vlastnictví bylo vytvořeno prostřednictvím praetorské ochrany vedle civilního vlastnictví, když jeho ochrana byla tedy v důsledku praetorské ochrany stejně účinná

²³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 304.

²⁴ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 304 - 305.

²⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 305.

²⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 158.

²⁷ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 305.

²⁸ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 305.

jako ochrana, kterou poskytovalo civilní právo; obsahové rozdíly byly zcela nepatrné a zanedbatelné²⁹).³⁰

Odkaz recepční (*legatum per praeceptionem*) byl odkazem, jehož název je odvozen od formule, kterou se zřizoval a v níž se objevoval výraz „*praecipito*”. Povaha recepčního odkazu nebyla římskou právní vědou posuzována jednotně, když na jedné straně v něm byla spatřována obdoba legátu vindikačního, na straně druhé jakési poskytnutí zvláštního majetkového prospěchu (*praecipuum*) jednomu ze spoludědiců. což souviselo s tím, že jeho předmětem mohla být pouze věc ve vlastnictví zůstavitele.³¹

Odkazem civilního práva se tedy zůstavitel vždy nutně obracel na osoby, jež představují jeho dědice. Nutno zdůraznit, že se mohl obrátit pouze na dědice testamentární nikoliv pak na dědice intestátní. Na osoby jiné se zůstavitel prostřednictvím civilního odkazu obrátit nemohl.³²

Legáty byly zároveň přísně formální záležitostí, když u každého typu musely být přesně dodrženy formální náležitosti, které daný odkaz vyžadoval. V případě, kdy tyto dodrženy nebyly, stával se odkaz neplatným.³³

1.2.2. Falcidiánská kvarta

Volnost pořizovat majetkem pro případ smrti vyvolávala vždy nebezpečí, že zůstavitel pozůstalost odkazy přetížil. Taková skutečnost pak ohrožovala testamentárního dědice a mohla ovlivnit i celý průběh testamentární posloupnosti, když dědic odkazy přetížené pozůstalosti nemusel být ochoten se dědictví ujmout. Testament by se v takovém případě stal testamentem opuštěným (*testamentum destitutum*). Zmíněné nebezpečí pak vysvětluje značné stáří zákonných ustanovení, která se snažila položit absolutní volnosti odkazovat určité meze. Lze zmínit např. zákon Furiův z počátku 2. stol. př. n. l., kterým byla stanovena nejvyšší peněžní hodnota (1000 assů), kterou neměly jednotlivé odkazy přesahovat, nebo zákon Voconiův z roku 169 př. n. l., který stanovil, že odkazovník nesmí přijímat více, než kolik se dostalo dědici nebo dědicům dohromady.³⁴

S konečnou platností byla nastíněná otázka upravena zákonem Falcidiovým z roku 40 př. n. l., dle kterého musela dědici nebo dědicům zůstat jako čistá, odkazy nezátížená, alespoň čtvrtina celého dědictví. Odkazy, které zkracovaly tuto čtvrtinu (hovoří se o tzv. falcidiánské kvartě) mohl dědic poměrně snížit, když odkazy se do té míry považovaly za neplatné.³⁵

Zásady falcidiánské kvarty byly v dalším vývoji různými předpisy rozšiřovány, zprvu na fideikomisy (viz níže), později na darování pro případ smrti. Justiniánské právo je zevšeobecnilo na vše, co bylo dědici uloženo.³⁶

²⁹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 160.

³⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 305.

³¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 305 – 306.

³² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 308.

³³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 306.

³⁴ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 310.

³⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 310.

³⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 310.

1.2.3. Fideikomis

S legáty (viz výše) pak úzce souvisí vznik fideikomisů jako dalšího, jiného typu odkazů. Fideikomisy představovaly odkazy, které se od civilních legátů lišily v prvé řadě především svou absolutní neformálností. Fideikomisy vznikly z proseb, jimiž se zůstavitel obracel k někomu, kdo měl v případě jeho smrti něco získat, aby poskytl majetkový prospěch další osobě. Lze tedy vysledovat podobnost s odkazy civilního práva, však s tím rozdílem, že osoba, k níž se zůstavitel obracel, nemusela být dědicem. Mohl to být kdokoliv, jak již bylo řečeno, kdo smrtí zůstavitelovou něco nabyt nebo získal, tedy, na rozdíl od legátů, mohl se obrátit, nikoliv výlučně, též na dědice intestátní.³⁷

Hlavními důvody vzniku a dalšího vývoje institutu fideikomis byla jednak možnost jeho zřízení bez složitých formálních požadavků a jednak možnost převést majetek i na osoby nezpůsobilé dědit dle *ius civile*.³⁸

Prameny vzniku římského fideikomisu lze velice pravděpodobně vysledovat v dřívějších institutech římského občanského práva, a to v mandátech (*commendationes*). Mandát totiž umožnil římskému občanovi na smrtelné posteli svěřit např. příteli do péče nějakou věc, kterou měl uchovávat. Byla zde založena morální obligace tento požadavek splnit. Na rozdíl od fideikomisu ale mandát formoval zákonný závazek a mohl být učiněn pouze mezi živými (*inter vivos*), a v případě smrti jedné ze stran tento závazek zanikl. Nebylo tedy možné, aby mandant určil svému mandatáři, aby nějaký kýžený závazek splnil až po jeho smrti. Analogicky pak závazek z fideikomisu měl však vždy být vykonán až po smrti zůstavitele.³⁹

V případě fideikomisů tedy původně vůbec nešlo o vztahy garantované právním řádem, když závazky, jež z takových proseb vznikly, byly posuzovány jen z hledisek etických a morálních. Jejich splnění nebylo možno právně vynutit a záviselo pouze na poctivosti a důvěře zúčastněných osob. Takový charakter fideikomisů vyjadřovala i sama právní terminologie. Fideikomis, tedy to, co bylo svěřeno (lat. *commisum*) něčí poctivosti, věrnosti, přeneseně víře (lat. *fidei*).⁴⁰

Na počátku principátu (období, jehož počátek je spojován s počátkem nové formy vlády v Římě, kdy se k moci jakožto princeps dostává Octavianus Augustus, druhá polovina 1. století př. n. l.⁴¹) nastal ve vývoji fideikomisů obrat. Závazky vyplývající z fideikomisních proseb se stávaly postupně právně vynutitelnými a fideikomisy se svým obsahem začaly přibližovat damnačnímu legátu. Nemalý podíl na vývoji fideikomisů související s jejich právní vynutitelností mělo zejména rozšíření řízení kogničního (*extraordinaria cognitio*)⁴², které představovalo jakousi formu mimořádného soudního řízení, která se ve svém zárodku od počátku principátu Oktaviána Augusta používala, nikoliv však výlučně, též při sporech o fideikomisy [řízení kogniční bylo alternativou řízení formulového, kdy proces nebyl rozdělen do dvou stadií (*in iure* - řízení před úředníkem; *iudicium* - řízení před soudcem), nýbrž první stadium končilo přímým vynesením rozsudku]⁴³. Fideikomisy tedy v tomto období začaly zakládat obligační povinnost a jejich předmětem mohlo být jakékoliv

³⁷ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 306.

³⁸ BEDNÁŘIKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 5.

³⁹ BEDNÁŘIKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 5.

⁴⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 306.

⁴¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 24.

⁴² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 306.

⁴³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 125 – 126.

dovolené plnění. Tendenci podporovaly i souběžně probíhající změny v okruhu civilních legátů, o kterých byla již výše řeč a které vedly k tomu, že zcela převládající formou legátu se stal legát damnační. I přes danou skutečnost se však fideikomisy od legátů nadále odlišovaly zejména svou neformálností, která přetrvávala.⁴⁴

Navzdory přetrvávajícím rozdílům začal poklasický vývoj legáty a fideikomisy vzájemně sbližovat, když legáty ztrácely svůj formalismus a naopak jisté minimální formální požadavky byly rozšířeny na fideikomisy. Vyústěním se staly justiniánské instituce z let 529 až 231 n. l., které obě odkazové formy vzájemně vyrovnaly a sloučily. Odkazovníkovi příslušel dle justiniánské úpravy obligační nárok na splnění odkazu. Předmět odkazu mohl vindikovat, šlo-li o věc, která byla v době zůstavitelovy smrti ve vlastnictví zůstavitele. Uvedenému odpovídala i nová právní terminologie, kdy označení *legatum* se počalo znovu užívat jako jednotného výrazu pro všechny odkazy. V určité minimální míře však justiniánské právo nadále trvalo na stanovisku, že existuje rozdíl mezi legátem a fideikomisem, který je podmíněn neformální povahou fideikomisu. Toto potvrzuje tzv. ústní (orální) fideikomis justiniánského práva, který záležel pouze v tom, že zůstavitel adresoval přítomnému dědici ústní prohlášení o své vůli něco někomu odkázat.⁴⁵

Přestože pro vznik fideikomisu, jak již bylo řečeno, nebyly tedy třeba žádné formální náležitosti, předem stanovené formulace, případně věty jinak obligatorně vyžadované civilním právem pro jiné instituty, časem se pro fideikomis ustálily jisté rozpoznávací znaky. Gaius ve svých Institucích, komentář II., odstavec 249, výslovně uvádí: „*Verba autem utilia fideicommissorum haec recte maxime in usu esse videntur PETO, ROGO, VOLO, FIDEI COMMITIO quae proinde firma singula sunt, atque si omnia in unum congesta sint*”, což v překladu znamená: „*Avšak vhodná slova nejčastěji pro fideikomisy právoplatně používaná jsou tato: ŽÁDÁM, PROSÍM, PŘEJI SI, VĚRNOSTI SVĚŘUJI, jež jsou platná samostatně, jakož i všechna ve spojení.*”⁴⁶

Dále Gaius v následujícím odstavci stejného díla popisuje formulaci obvyklou pro založení fideikomisu: „*Titus heres esto, rogo te Titi ut hereditatem meam Seio restituas.*”, což lze přeložit jako: „*Titus budiž dědicem, prosím tě, Tite, abys mé dědictví vydal Seiovi.*”⁴⁷

Uvedené citace pak nevyžadují další komentář, když názorně přibližují podstatu založení fideikomisu a z těchto lze současně dovodit, že fideikomis původně vůbec nepředstavoval institut vynutitelný.⁴⁸

⁴⁴ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 306.

⁴⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 307.

⁴⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 6.

⁴⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 6.

⁴⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 6.

1.2.3.1. Univerzální fideikomis

Odkázat bylo možno i celou pozůstalost nebo její část. Podle civilního práva bylo možné odkázat část pozůstalosti formou damnačního legátu, avšak ne výše, než její polovinu. Dědici bylo nařízeno, aby se s odkazovníkem o pozůstalost rozdělil (viz výše). Dědic ovšem dědicem nadále zůstával, když byl nadále považován za univerzálního sukcesora zůstavitelova a záleželo čistě na jeho vůli, zda se případně s odkazovníkem vyrovná v souvislosti s pohledávkami a závazky vyplývajícími z pozůstalosti jako celku. Pro účely uvedeného se tedy využívalo vzájemných záruk v podobě stipulačních slibů, kterými se jednak dědic zavazoval ve prospěch odkazovníka, že tento bude účasten všech oprávnění, jež vyplynula z příslušné části pozůstalosti, jednak se zavazoval odkazovník dědici, že převezme podíl z příslušné části pozůstalostních dluhů.⁴⁹

Realizaci odkazu skutečně celé pozůstalosti však umožnilo v římském právu až užití fideikomisního odkazu (tzv. univerzální fideikomis neboli *fideicommissum hereditatis*). Variant, které neformální pravidla o fideikomisech nabízela, byla celá řada. Např. bylo možné formulovat odkaz celé pozůstalosti tak, že tento byl vázán určitou lhůtou nebo podmínkou.⁵⁰

Dědic, označovaný v tomto případě jako dědic fiduciární (*heres fiduciarius*), byl povinen převést na odkazovníka pozůstalost nebo její část, a to v okamžiku, kdy se tento stal dědicem, jinak řečeno tedy ve chvíli, která pro odkazovníka znamenala získání práva na odkaz. Splnit tuto povinnost byl dědic zavázán pouze obligáčně, však sám byl tedy i nadále považován za univerzálního sukcesora zůstavitelova. Proto i v tomto případě, obdobně jako u damnačního legátu části pozůstalosti, bylo vhodné, aby dědic a univerzální fideikomisář upravili své postavení při vymáhání pozůstalostních pohledávek nebo při plnění pozůstalostních dluhů vzájemnými zárukami. Tato otázka však nebyla původně upravena obecnou právní normou a její řešení bylo ponecháno čistě soukromému narovnání mezi oběma zúčastněnými osobami.⁵¹

Prvou skutečnou normativní úpravu přineslo senatuskonsultum trebelliánské (*Senatusconsultum Trebelliana*) z r. 56 nebo 57 n. l. Dle tohoto se měly napříště žaloby z pozůstalosti, ve kterých byl aktivně nebo pasivně legitimován dědic, vztáhnout přímo k fideikomisáři, takže fideikomisář vlastně nastupoval na místo dědice. Podmínkou samozřejmě bylo, že dědic pozůstalost fideikomisáři skutečně vydal. Dědic dle civilního práva tedy nadále zůstával univerzálním sukcesorem zůstavitelovým, nicméně žaloby univerzálního fideikomisáře a stejně tak žaloby uplatněné proti němu, byly považovány za žaloby fiktivní, tedy žaloby, v jejichž znění se vycházelo z fingovaného předpokladu, že dědicem je fideikomisář.⁵²

Ačkoliv tedy senatuskonsultum trebelliánské značně upevnilo pozici univerzálního fideikomisáře, všechny problémy ještě odstraněny nebyly. Stále totiž trvala závislost poslušnosti z univerzálního fideikomisu na dědici, neboť právě on byl jeho zprostředkovatelem, tedy rozhodující osobou. Zmíněné problematické rysy v právní úpravě univerzálního fideikomisu se pokusilo odstranit nové senatuskonsultum pegasiánské (*Senatusconsultum Pegasiana*) z r. 73 n. l., jehož obsah reagoval zejména na zmíněný fakt, že dědic při univerzálním fideikomisu vycházel naprázdno a byl vlastně jen v postavení jakéhosi vykonavatele poslední vůle. Senatuskonsultum pegasiánské se proto pokoušelo zejména motivovat dědice k přijetí

⁴⁹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 313.

⁵⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 313.

⁵¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 313.

⁵² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 314.

dědictví tím, že mu vyhrazovalo jistou minimální část z pozůstalosti ve výši již zmíněné falcidiánské kvarty.⁵³

1.2.3.2. Rodinný fideikomis

Fideikomis začal být v určitých etapách svého vývoje užíván též pro udržení rodinného majetku pohromadě, což bylo původně možné využít i po několik generací dopředu. Tato zcela nová možnost výrazně poznamenala vývoj institutu fideikomis a vytvořila mu budoucnost, která dalece přesáhla horizont antického Říma, a to až do současnosti.⁵⁴

Hlavní podmínkou, jež mohl zůstavitel žádat pro majetek, jenž vložil do tzv. rodinného fideikomisu (*fideicommissum familiae relictum*) bylo, že majetek bude napříště tvořit jeden celek a tento nebude moci být rozdělen ani prodán, když bude postupně v nezměněné podobě (jako celek) předáván v rámci rodiny z generaci na generaci předem určeným osobám. Majetek byl tedy přenechán jednomu členovi rodiny s tím, že zůstavitel rozhodl určitým způsobem i o jeho dalších nástupcích. Zmíněné lze označit jako nástupnictví neboli fideikomisární substituci (*substitutio fideicommissaria*), která byla zakládána za tím účelem, aby majetek svědčil zájmům i v dalších pokoleních rodiny.⁵⁵ Tyto další určené osoby nadto ani nemusely být v době vzniku fideikomisu naživu. Prostřednictvím rodinného fideikomisu bylo totiž původně možno upravit právní osud majetku nikoliv s generačním omezením, však i na několik pokolení dopředu. Vytvářela se tak perpetuita.⁵⁶

Na tomto místě lze vysledovat zásadní rozdíl mezi fideikomisem univerzálním (viz výše) a fideikomisem rodinným. Fideikomisární substituce totiž obecně zakládala institut fideikomisu univerzálního a až v případě, kdy zůstavitel ukládal prvnímu fideikomisáři ze své rodiny, aby fideikomis zůstavil potomkům nebo příbuzným této rodiny, jednalo se o fideikomis rodinný.⁵⁷

Neomezená možnost perpetuity se však v měnících se dobách ukázala jako nevhodné a nepraktické řešení, když budoucí generace nemohla požadovat provedení jakýchkoliv změn s majetkem vázaným rodinným fideikomisem.⁵⁸

Za vlády císaře Hadriána (117 až 138 n. l.) tedy zasáhl stát a omezil možnost zakládání „věčných“ fideikomisů tím, že fideikomisy nebylo napříště možné zakládat ve prospěch neurčitých osob.⁵⁹ Fideikomis tak mohl být ustaven pouze pro posloupnost fideikomisářů, kteří v době jeho pořízení existovali a prakticky bylo jeho trvání omezeno na jednu až dvě generace. Gaius ve svých Institucích 2.238 definoval neurčitou osobu jako „*Incerta autem videtur persona, quam per incertam opinionem*

⁵³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 314.

⁵⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 8.

⁵⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 8. - 9.

⁵⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 9.

⁵⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 20.

⁵⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 10.

⁵⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 10.

animo suo testator subicit.”, což lze přeložit jako „za neurčitou osobu se však považuje osoba, o které má testátor jen nejistou představu ve své duši.”⁶⁰

Na rozdíl od císaře Hadriána však císař Justinián (527 až 565 n. l.) zpočátku umožnil, aby byly jak odkazy, tak fideikomisy zřizovány i ve prospěch neurčitých osob, což prakticky znamenalo opětovnou možnost zřizovat fideikomisy s časově neomezeným nástupnictvím, tedy možnost neomezené perpetuity. Vedle toho tato úprava současně umožnila zřizování fideikomisu ve prospěch žen, čímž v této oblasti překonala již zastaralý Lex Vociana z roku 169 př. n. l. Praktickým zájmem císaře Justiniána však zřejmě nebylo umožnit vytváření perpetuity pro fideikomisy, však tímto byl spíše zájem, umožnit poskytování darů na charitativní účely různým právníckým osobám, které představovaly z hlediska obecného dědického práva právě osoby neurčité.⁶¹

Však i za vlády císaře Justiniána se záhy ukázalo, že zřizování fideikomisů s možností neomezené perpetuity není v zájmu fiskální politiky státu, když jejich prostřednictvím se dostává velká část majetku mimo dědickoprávní a běžné tržní vztahy. V roce 555 n. l. vydaná Novela č. 159 související s Corpus Iuris Civilis zavedla omezení perpetuit fideikomisu na čtyři po sobě jdoucí generace a určila, že v rukou čtvrtého fideikomisáře má fideikomis sám sebou pominout a stát se jeho svobodným vlastnictvím. I když jde o jasné časové omezení perpetuit, možná doba trvání fideikomisu se tím i přesto ve srovnání s právní úpravou císaře Hadriána výrazně prodloužila a fideikomisární substituce se stala integrální součástí civilního práva.⁶²

Fideikomis musel tedy v souvislosti se zmíněnou fideikomisární substitucí určit, jakým způsobem (zejména komu) se má předmět odkazu v budoucnu předávat a podle takto stanoveného nástupnictví pak dědic předával předmět fideikomisu prvnímu fideikomisáři a zároveň mu ukládal, aby ho v jisté době (tedy např. po své vlastní smrti; nyní již v postavení tzv. fiduciáře) předal dalšímu, předem stanovenému fideikomisáři.⁶³

V případě, že však došlo ke zcizení fideikomisu ve prospěch třetí osoby v rozporu s fideikomisem, a to ať už ze strany dědice, nebo ze strany některého z fideikomisářů, bylo takové právní jednání považováno za absolutně neplatné. Takové právní jednání mohlo být teoreticky platné pouze za jediného předpokladu, a to předpokladu, že s ním předem vyjádřili souhlas všichni zůstavitelovi žijící potomci a příbuzní. Fideikomis se pak v takovém případě zcela logicky zrušil jako celek.⁶⁴

Úprava fideikomisární substituce zakotvená za dob vlády císaře Justiniána přetrvala téměř v nezměněné podobě až do pozdního středověku a stala se základem pro úpravu majetkových poměrů zejména šlechtických, ale i měšťanských rodin ve většině evropských zemích, když těmto umožňovala udržení jejich rodového majetku v celistvosti při příležitosti jeho předávání následujícím generacím.⁶⁵

⁶⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 18.

⁶¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 19.

⁶² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 19.

⁶³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 20.

⁶⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 20.

⁶⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 22.

1.2.4. Kodícil

Pro účely komplexního výkladu je vhodné připomenout, jak téměř souběžně s tím, jak se vedle legátů vyvíjely fideikomisy (viz výše), počal v římském právu vznikat též nový typ posledního pořízení pro případ smrti. Jak bylo již vícekrát uvedeno, fideikomisy se lišily od legátů zejména tím, že k jejich zřízení nebylo zpočátku vyžadováno žádné zvláštní formy. Stávalo se však obvyklým, že zůstavitel vyjádřil svou vůli něco odkázat (vyjádřil svůj fideikomis) prostým dopisem či listem, tedy tzv. kodícilem (*codicillus* nebo *codicilli*). V období principátu Oktaviána Augusta (27 př. n. l. až 14 n. l.) byly jako právně závazné uznány fideikomisy obsažené v kodícilu, jehož sepsání si zůstavitel vyhradil předem v testamentu. Kodícil se tedy v počátku svého vývoje objevuje jako zůstavitelův dopis, který má jistou souvislost s testamentem, tento doprovází, a jeho sepsání je v testamentu předem uvedeno. Římský právní život znal celkem čtyři případy, jak mohl být kodícil sepsán. Jednalo se celkem o tři kodícily týkající se testamentu: **(i)** kodícil v testamentu předem vyhrazený, **(ii)** kodícil v testamentu dodatečně potvrzený, **(iii)** kodícil, který v testamentu sice zmíněn nebyl, však svým obsahem testament doplňoval a měnil, a dále o jeden kodícil intestátní, týkající se intestátních dědiců.⁶⁶

---

⁶⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 307.

KAPITOLA 2. Vývoj svěřenství v českých zemích do roku 1918

2.1. Rodinný majetek a svěřenství ve starém českém právu

Obdobně tak, jak tomu bylo i v dalších zemích tehdejší „barbarské části Evropy“, byly otázky majetku, vlastnictví, dědictví a mezigeneračních přenosů v průběhu 6. století n. l., kdy na naše území přicházely první slovanské kmeny, které vytvořily později v průběhu 9. a 10. století základ českého státu, řešeny prakticky zcela nezávisle na právním řádu geograficky nepříliš vzdáleného římského státního zřízení, a to na základě obyčejového práva - kmenových tradic.^{67 68}

V daném období byla půda jako taková nejen bez dílčích vlastníků, ale současně též bez reálně uznávané hodnoty (resp. v čele ranně feudálního státu stojí kníže, který si činí nárok na vládu v celé zemi, kterou považuje za vlastnictví celého svého rodu⁶⁹). Postupným vlivem hustšího osídlení však význam půdy stoupal a zejména ze strany církve a vznikající šlechty tak nastával jistý hlad po půdě. Nezbytně tedy muselo dojít k vývoji pevnějších základů právních poměrů k půdě, k jemuž také došlo, však zpočátku se ještě zdaleka nejednalo o vlastnické právo k půdě tak, jak toto známe z klasické římské právní terminologie.⁷⁰

Značný význam pro organizaci a vnitřní uspořádání feudálního státu mělo tzv. lenní zřízení. V českých zemích nalézáme základy lenního zřízení - lenních vztahů - v knížecích družinách. S rozvojem zemědělské výroby docházelo již od 11. století k usazování družiníků na knížecí půdě, která je tak jednak hmotně zajišťovala a jednak je poutala ke službě v zájmu knížete a tím tedy i k službě v zájmu státu. Odtud i soudobý český název této držby: „výsluha“. Zpočátku se výsluha po smrti jejího držitele vracela zpět k panovníkovi, který ji jakožto její vlastník následně znovu přiděloval.⁷¹

Postupem doby se však držba výsluhy stávala dědičnou, čímž se měnila v léno. Léno pak přecházelo se souhlasem panovníka na mužské potomky vazala, původně družiníka. Z původní koncepce výsluh ztělesňujících pouhé dílčí právo lenní držby se tak vyvinul koncept pro české země specifického děleného vlastnictví, kdy se vlastnické právo k půdě nadále dělilo na vlastnictví vrchní (*dominium directum*) – představující vlastnictví panovníka, a vlastnictví užitkové (*dominium utile*) – představující vlastnictví vazala. Vrchní vlastník, označovaný v pramenech jako senior, mající své právo k podstatě, tedy propůjčoval k užívání objekt lenního vztahu (zejm. tedy půdu, ale např. i úřad, hodnost nebo právo), vlastníkovi užitkovému, vazalovi, majícího z titulu takového propůjčení současně jak právo k užítku z podstaty (z léna), tak právo léno se souhlasem seniora dědičně užívat. Vazal byl přirozeně seniorovi současně na oplátku zavázán celou řadou svých povinností (souhrn těchto povinností byl označován jako „věrnost“). Dokladem o zavedení konceptu děleného vlastnictví v Čechách představují Statuta Konrádova (r. 1189, vláda knížete Konráda II. Oty), ve kterých je právě rozhodující stupeň přechodu od práva lenní držby ke „svobodnému“ dělenému vlastnictví zachycen.⁷²

⁶⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 23.

⁶⁸ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 27.

⁶⁹ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 32.

⁷⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 23.

⁷¹ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 45.

⁷² MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 45.

Jak vidno, právní úprava šlechtického vlastnictví prošla z pohledu veřejnoprávní teorie v uvedeném období složitým, však stěžejním vývojem, když se od výsluh přes léna vyvinula ve šlechtické vlastnictví téměř svobodné a téměř neomezené. Instituce lén v duchu zmíněné feudální teorie děleného vlastnictví, kdy bylo právo k podstatě a právo k užítku rozdělené mezi dva vlastníky, pak zůstala v českých zemích zachována až do 60. let 19. století.⁷³

Pokud jde o základní právní poměry šlechty ve vztahu k právu vlastnickému z pohledu teorie soukromoprávní, je pro ně od 13. století, v souvislosti s již zmíněnými Statuty Konrádovými, charakteristická forma rodinných nedílů, tj. majetkového společenství, jehož účastníci jsou mezi sebou navzájem příbuzní.⁷⁴

Jsou to právě Statuta Konrádova, která dokládají v souvislosti s rodinnými nedíly pro dobu starší, tj. do 12. století, dědické právo jen synů, kdy teprve od vyhlášení Statut nabyly dědické práva též dcery a nejbližší příbuzní zůstavitele.⁷⁵

Souvisejíc s předchozími odstavci lze zcela příhodně uvést rozhodná dílčí ustanovení Statut Konrádových, jmenovitě pak ustanovení čl. 1 a 18:

„Čl. 1/ Všechny nemovitosti, které urození muži jak vyšší, tak nižší za času vévody Konráda drželi, dodnes bezesporu spravedlivě a pokojně, necht' drží nadále v dobrém pokoji a míru.

Čl. 18/ Kdyby někdo neměl syny nebo syna a měl dcery, na tyto necht' případně dědictví stejným způsobem; kdyby ani jich nebylo, dědictví ať případně nejbližším účastníkům nedílu.”⁷⁶

Důvod vzniku institutu rodinného nedílu není dodnes zcela zřejmý, však vedle nesporných rysů nestátní rodové společnosti tu jistě měla svou významnou roli i obava o uplatňování odúmrtního práva.⁷⁷ Soudobá právní úprava odúmrti pak vzhledem k existenci tohoto institutu příhodně stanovila právě až za situace, kdy z příbuzných hlavy rodinného nedílu v nedílu nikdo nezbyl, připadá rodinný nedíl jako celek knížeti či králi.⁷⁸

Zemanské a šlechtické rodiny zahrnovaly ve většině případů otce s dětmi, bratry a strýce s tím, že do rodinného nedílu spadal rodinný majetek (movitý i nemovitý) jako celek, jenž současně představoval jejich společné a nedílné vlastnictví.⁷⁹

V čele každého rodinného nedílu stála osoba označovaná jako hlava nedílu, která vystupovala v roli správce rodinného nedílu (podle toho, kdo stál v čele nedílu se vytvořilo několik jeho různých typů, byl to např. nedíl dědovský, otcovský, bratrský,

⁷³ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 127.

⁷⁴ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 127.

⁷⁵ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 127.

⁷⁶ Listinný originál, jímž přemysl Otakar I. 17. března 1229 v Brně potvrdil Statuta Konrádova, uložen v Moravském zemském archivu v Brně, G 1, č. 176. Listinu vydal A. Boček, *Codex Diplomaticus et epistolaris Moraviae*, II., Olomouc 1839, s. 209 až 212. Latinský text i použitý český překlad V. Vaněčka, *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*, vyd. V. Vaněček, K. Malý a kol.), Praha 1967, s. 40 až 48.

⁷⁷ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 127.

⁷⁸ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 127.

⁷⁹ BEDNÁŘIKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 23.

strýcovský, a zvláštní typ pak představoval nedíl mateřský, na kterém žila vdova se svými dětmi po smrti manžela⁸⁰).⁸¹

Zmíněný pojem správce však není v souvislosti s předmětným institutem zcela přesný co do dnešního obecného významu tohoto pojmu, když hlava nedílu mohla s nedílem za svého života téměř libovolně disponovat (převody a jiné dispozice) a o tomto absolutně rozhodovat. Ne vždy tedy muselo být s nedílem disponováno ve prospěch ostatních členů rodiny, či dokonce v souladu s jejich zájmy a přáními.⁸²

Výjimku z volné dispozice s rodinným nedílem představovalo omezení dispozic (přechodů) zejména v právu dědickém, kdy soudobá právní úprava jednak neumožňovala pořídit o nedílu jakýkoliv testament a jednak byl přechod vlastnictví majetku náležejícího do rodinného nedílu omezen pouze na příbuzné spadající do rámce rodinného nedílu. Problematiku přechodů rodinných nedílů lze zestručnit tak, že vedení statku (postavení hlavy nedílu) přebíral po otci vždy nejstarší z neoddělených synů, a nebylo-li synů, toto přebíraly neoddělené a neprovdané dcery, a někdy dále také další příbuzní.⁸³

Z uvedeného je tedy zřejmé, že byly nedíly v ideálním případě vlastněny celými rodinami a smrtí jednotlivce tedy nebylo na právním stavu jejich společného vlastnictví vůbec ničeho měněno, neboť vlastnictví k nedílu náleželo i nadále celé rodině. Smrtí jednotlivce docházelo ideálně pouze ke změně počtu osob zúčastněných na nedílu a současně k nutné změně hlavy nedílu. Takto však pouze, jak bylo již uvedeno, v ideálním případě.

Postupem doby bylo totiž členům rodinného nedílu umožněno z nedílu vystupovat (vystupování z rodinných nedílů je naprosto běžnou záležitostí od 15. století⁸⁴). Dědické právo synů a dcer umožnilo, aby byli v první řadě všichni synové a v druhé řadě všechny dcery oprávněni se z nedílu za svého života oddělit, vystoupit, a přitom nárokovat určitou část rodinného majetku. Rodinný nedíl zůstával tedy nerozdělený jen za předpokladu, že rodina chtěla držet a reálně držela pohromadě, resp. tedy za předpokladu, že se žádný z jejích členů z nedílu neodděloval.⁸⁵

Oné bylo příčinou nejednoho výrazného drobení a sním spojenými rozpady mnohých z původně největších šlechtických majetků v českých zemích. V návaznosti na zmíněné lze tedy souhlasit s tím, co uvedl Valentin Urfus ve své práci *Rodinný fideikomis v Čechách: „Rodinná nedílnost a její principy nejenže nebránily rozpadu velkých šlechtických majetků, nýbrž poměrně velmi široce uznávaným právem členů rodinného nedílu na oddělení ji i přímo předpokládaly.*”^{86 87}

Lze tedy považovat za racionální, že se v důsledku uvedených změn stala pro soudobou šlechtu otázka udržení rodinného majetku otázkou s téměř nevyšší prioritou.⁸⁸

⁸⁰ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 128.

⁸¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 23. a 24.

⁸² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 23. a 24.

⁸³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 23. a 24.

⁸⁴ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 128.

⁸⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 24. a 25.

⁸⁶ URFUS, V. *Rodinný fideikomis v Čechách*. In Sborník historický. 1962, č. 9, s. 203

⁸⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 24. a 25.

⁸⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 26.

První významný pokus o dlouhodobé řešení nedělitelnosti rodinného majetku představovalo jakési ujednání o rodovém statutu Rožmberků potvrzené králem Vladislavem II. a vložené do zemských desek dne 28. února 1493. Tímto rodovým statutem (které prakticky představovalo smluvní ujednání) bylo pro členy rodinného nedílu stanoveno jako závazné pravidlo, že se rodinný nedíl napříště nedělí a v čele rodinného nedílu stojí vždy opakovaně (po generace) jediný správce (vladař, hlava rodu), jenž je určován dle zásady primogenitury. Všichni ostatní členové nedílu měli pouze nárok na požitky vyměřené jim dle vůle správce, který rovněž určoval věna dcer tak, aby pověst ani jmění rodu neutrpělo.⁸⁹

Z právního hlediska se tedy v uvedeném případě jednalo o svěřenství. Takové svěřenství však vůbec nenavazovalo na soudobé české právo rodinného nedílu, ba dokonce prostřednictvím vyloučení obecného dědického práva členů nedílu k tehdy platnému českému právu ani nepřihlíželo. Slabinu této konstrukce představovala přirozeně právě její smluvní povaha. Ujednání o rodovém statutu bylo totiž postaveno výhradně na důvěře mezi členy nedílu, když bylo současně absolutně nevynutitelné dle platného práva. Nadto byli budoucí členové dalších generací rodu nepřímými účastníky tohoto ujednání a existovala tedy zcela přirozená hrozba, že se takoví někteří budoucí členové tomuto ujednání, které prakticky znamenalo jejich vydědění, vzeprou. Rodové zřízení Rožmberků zaniklo právě z uvedeného důvodu již v roce 1519, kdy se pět významných členů rodiny rozhádalo natolik, že jim nezbylo, než v rozporu s ujednáním o rodovém statutu rozdělit původní ucelené a rozsáhlé rodové državy. V následujících letech 16. století vedl tento krok k téměř k úplnému rozpadu tohoto původně největšího šlechtického majetku v českých zemích.⁹⁰

Další ze snah šlechty v otázce udržení rodinného majetku v rámci generací představovala snaha o zrušení stále účinné právní úpravy odúmrti. Toto se podařilo za vlády krále Vladislava II. Jagelonského příslušným královským rozhodnutím vydaným roku 1497. Přednost nedílných příbuzných při převodech rodinného nedílu zůstala i nadále zachována, však namísto odúmrti mohli dědictví převzít dříve oddělení příbuzní nejprve po meči a potom po přeslici v obou třídách. Zároveň byla znovu potvrzena možnost oddělit se z nedílu, když dědické právo drobení šlechtických statků svým způsobem přímo podporovalo (možnost dělení nedílů a fakt, že se tak v rozsáhlé míře i dělo, totiž představovaly v souhrnu stav, který v tehdejší stavovském státě vyhovoval zejména králi, a to v jeho zájmu oslabovat prostřednictvím takového dělení hospodářskou a s ní i politickou moc šlechty jako jeho hlavního politického protivníka).⁹¹

Uvedené dokresluje i další změna zavedená předmětným královským nařízením, tedy, že zřizování testamentu, který by umožnil převod uceleného majetku na osobu jednoho hlavního dědice, bylo napříště již sice možné, však možné pouze s výslovným souhlasem krále.⁹²

⁸⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 27.

⁹⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 27. a 28.

⁹¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 26.

⁹² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 26.

V roce 1498, v návaznosti na uvedenou zjevnou problémovost rodových statutů, bylo prosazeno následující stavovské usnesení, které bylo do zemských desek zapsáno jakožto zákon ještě téhož roku:

„Když který rod učiní jaké zřízení mezi sebou a král to stvrdí, že jejich dědicové to jsou povinni držeti a nemohou se žádným zcizením proti tomu brániti.”^{93 94}

Usnesení tedy vycházelo ze zásady smluvní volnosti šlechty jako svobodných vlastníků ve smyslu volnosti uzavírat mezi členy své rodiny smlouvy a dohodnout se na předání správy nedílu vždy pouze jednomu z dědiců, který bude stanoven dle pravidel nástupnictví sjednaných přímo v rodovém statutu. Jak dále vyplývá z usnesení, právní jednání krále v podobě udělení souhlasu s rodovým statutem pak představovalo pro účely platnosti statutu (obdobně jako u již zmíněného testamentu) zcela nezbytný předpoklad. Takto založené svěření konečně vznikalo zápisem do zemských desek po smrti jeho zakladatele a mělo testamentární charakter.⁹⁵

Přílehlavě lze na tomto místě uvést znění článku 57. Vladislavského zřízení zemského vydaného v roce 1500, které na zavedené koncepci ničeho nezměnilo, však které upravovalo, mimo jiné, i odpovědnost za případné závazky původního rodinného nedílu po jeho rozdělení, jakož i rozdělení případných pohledávek původního nedílu mezi oddělené.⁹⁶

„57. Nalezli vuobec za právo: Bratřie, kterýž by byli sebe nedielni, po otci by zuostali a potom že by se rozdělili, tehdy z těch závad, kteréž by závady v svém nedielu zavádili, a potom jsúce dielni, proto z té závady před dielem mají všickni poháněti býti. A též jestliže by jim kto co v nedielu povinen byl, by se pak rozdělili, mají z toho všickni poháněti. Též dcery jestliže by po otci bez zřízenie otcova zuostaly a bratři by nebylo, tehdy při závadách statku otce svého i při závadách svých, kteréž by v nedielu učinily, mají se tak zachovati, jako se při nahoře psaných bratři(ch) píše.”⁹⁷

V uvedeném článku lze nadto vysledovat určitou podobnost s úpravou římského fideikomisu, zavedenou prostřednictvím senatuskonsulta trebelliánského z roku z r. 56 nebo 57 n.l. a senatuskonsulta pegasiánského z roku 73 n.l. (viz též čl. 1.2.3.1. této práce).⁹⁸

Záležitosti udržení majetku rodu byly následně zcela explicitně zmíněny v Právech a zřízení Markrabství moravského z roku 1545. Jejich článek č. 192 umožňoval v určité situaci na základě královského zmocnění (tzv. „mocného listu“) a zápisu do zemských desek, zřídit dokonce nad rodinným majetkem svěření podobné římskému fideikomisu. Název „svěření“ ani „fideikomis“ sice nebyl v uvedeném článku přímo

⁹³ KAPRAS, J., *Velkostatky a fideikomisy v českém státě*. Právnícké rozhledy. 1918. č. 19, s. 67.

⁹⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 27.

⁹⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 27.

⁹⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 26.

⁹⁷ VOJTÍŠKOVÁ, J., MATINOVSKÝ, I., KREUZ, P., *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, 2007, 526 s.

⁹⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 26.

použit, ale jak lze posoudit z jeho následně zmíněného doslovného znění, uvedená konstrukce svých charakterem fideikomis vlastně představovala.⁹⁹

„192. Aby statek od rodu neodšel

Také toto zřízeno a ustanoveno j(e)st, že otec neb děd, ač by nechtěl, aby statek jeho odšel od jeho rodu v jiný rod, může dckami neb na mocný list královský od dcery neb od dcer statek svůj na všem neb na díle dáti a poručiti přátelom svým přirozeným po otci neb po mateři, pokudž mu se zdá, však opatře dceru neb dcery slušně věnem podlé statku toho a tak postaviti: „Ač by Pán Bůh smrt na pacholíky dopustil, nežli by létom přišli, tehdy aby z statku mého po dcerách mých toliko dáno bylo a ostatek aby spadlo na tohoto přítele neb přátely’. Než pacholíkové přijdouc k léto(m), mohou to změnit a při dědictvím svém zůstati a o tom řídití podlé svobod země moravské”^{100 101}

Tato konstrukce tedy umožňovala šlechtickým rodům zřizovat faktické svěřenství na základě rodového statutu či zřízení, kterými mohly se souhlasem krále zajistit udržení celistvosti svého majetku v rukou jednoho správce a dále zajistit jeho přenos mezi generacemi na teoreticky neomezenou dobu do budoucna. V průběhu 16. století se k používání tohoto institutu přidávalo postupně vícero českých šlechtických rodů. Stále však platilo to, co bylo patrné už ze stavovského usnesení z roku 1498, tedy že hlavní význam rodových zřízení byl postaven na znění schválených listin, a nikoliv na zemských zákonech, když nebyl zájem, aby zákony tyto smlouvy jakkoliv omezovaly.¹⁰²

Čeněk Pinsker ve své práci *České zřízení rodové*¹⁰³ uvádí na základě prostudování archivních materiálů mnoho svěřenství tohoto druhu. Jako nejstarší uvádí rodové zřízení kamenických z Pitkovic z roku 1543. Je však ale zřejmé, že mu předcházela svěřenství starší, která se však vzhledem ke zničení zemských desek požárem v roce 1541 nedochovala¹⁰⁴. Jan Kamenický z Pitkovic totiž učinil dne 18. 7. 1543 prohlášení, že „někdy předkové jeho před lety, o kterých paměti není, učinili jsou porřízení o vsi v Želechovicích se vším jejich příslušenstvím tak, aby vždycky táž ves na nejstaršího z jejich mužského pohlaví k spravování připadla a po smrti toho opět na nejstaršího a tak na budoucí časy věčné, pokud jich rodu mužského pohlaví stávati bude.”¹⁰⁵

Dále pak Pinsker uvádí např. rodová zřízení těchto šlechtických rodů v Čechách s rokem vzniku: pánů z Bubna 1568, Malovců z Chejnova 1582, Kapounů ze Svojkova 1591, Smiřických ze Smiřic 1594, Hrzánů z Harasova 1598 a 1610, Vitanovských z Vlčkovic 1599, Kostomlatských z Vřesovic 1603, Švamberků 1610, Štampachů 1613, Malovců z Malovic 1616. Na Moravě pak: Brtnických z Valdštejna

⁹⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 28.

¹⁰⁰ *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545*. K vydání připravil Dalibor Janiš. Brno: Matices Moravská, 2007, s. 193.

¹⁰¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 28.

¹⁰² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 29.

¹⁰³ PINSKER, Č. *České zřízení rodové. Kapitola z práva svěřenského*. Praha: vl. nákladem, 1907, s. 8.

¹⁰⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 29.

¹⁰⁵ PINSKER, Č. *České zřízení rodové. Kapitola z práva svěřenského*. Praha: vl. nákladem, 1907, s. 8.

1595, Skrbenských z Hřiště 1597, tři linie Žerotínů 1598 a tři linie Lichtenštejnské 1606.^{106 107}

Všechna svěření té doby měla společné to, že byla zřízena testamentem (neboli kšaftem) na základě rodinného statutu schváleného králem. Základem řádu posloupnosti bylo povolání nejstaršího člena z celého rodu (zásada seniorátu). Některá svěření stanovila seniorát ihned od počátku, ale většina povolávala nejdříve k prvnímu nástupnictví konkrétního člena rodiny a po něm až další v pořadí byl určován právě podle zmíněné zásady. Nástupnické právo bylo u většiny přiznáno výhradně mužům a pouze v případě vymření mužského potomstva bylo toto v některých případech přiznáno i ženám. Statusy vesměs trvaly na zachování a nezczitelnosti svěřenského jmění a některé nadto výslovně zakazovaly jeho prodej či zástavu.¹⁰⁸

V několika z výše uvedených příkladů rodinných zřízení byl pro jejich označení použit název „svěření“, jenž představoval český ekvivalent – překlad – už tehdy v českých zemích dobře známého latinského pojmu *fideicommissum*. Zmíněný český ekvivalent pak odpovídá i soudobému pojetí právní úpravy tohoto institutu zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.¹⁰⁹

Vztah českého svěření a římského fideikomisů však není zcela zřejmý, neboť tento institut se u nás vyvíjel ještě před všeobecným rozšířením římského práva a před příchodem podobného institutu na bázi španělského majorátu. Lze však shrnout, že i české svěření odpovídá hlavní konstrukci původního fideikomisů římského, podle které se majetek odevzdává určité osobě, aby ho spravovala a v určitý čas ho v nezkrácené a nezatížené podobě předala osobě třetí a tak dále. Vzhledem k uvedenému lze tedy zřejmě učinit závěr, že zde určitá zjevná souvislost s římským právem existovala.¹¹⁰

Na tomto místě je dále pro úplnost nezbytné podotknout, že souběžně se vznikem českého svěření pro šlechtické rody, byly podobné záležitosti řešeny též v rámci českého městského práva. Recepce římského práva vedla k uplatnění římského fideikomisů v podobě pravidel Justiniánovy fideikomisární substituce ve znění Koldínova městského zákoníku, vydaného tiskem v roce 1579 pod názvem „*Práva městská království českého*“. V jeho oddíle pod názvem „*De fideikommissis hereditariis*“ (překladem: „*O věcech, kteréž se k důvěrnému svěření a k věrné ruce poroučeji*“¹¹¹), podává právní výklad římské fideikomisární substituce a zároveň s tím její adaptuje a upravuje pro české poměry.¹¹² S tímto je nerozlučně spjata též omezení svěření na čtyři generace.

Podrobná recepce a výklad fideikomisárních zásad římskoprávních v Koldínově kodifikaci však neměly u městského stavu zpočátku velký ohlas a její použití se

¹⁰⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 29.

¹⁰⁷ PINSKER, Č. *České zřízení rodové. Kapitola z práva svěřenského*. Praha: vl. nákladem, 1907, s 8. až 10.

¹⁰⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 29.

¹⁰⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 30.

¹¹⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 30.

¹¹¹ URFUS, V. *Rodinný fideikomis v Čechách*. In Sborník historický. 1962, č. 9, s 206.

¹¹² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 30 a 31.

rozšiřovalo pozvolna s tím, jak se postupně rozšiřovalo české svěřenství mezi českou šlechtou (viz výše).¹¹³

---

¹¹³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 31.

2.2. Rodinný fideikomís v českých zemích v období feudálního absolutismu, resp. v době pobělohorské

Po nelehkém vývoji a postupně progresivních úpravách dospěla instituce rodinného nedílu v době pobělohorské ke svému konci, když byla prostřednictvím Obnoveného zřízení zemského z roku 1627 z českého práva odstraněna (resp. byla zakázána¹¹⁴). Současně byly odstraněny další s touto institucí neoddelitelně související pravidla ztělesňující zejména základy práva dědického, když došlo jednak k zavedení dědické posloupnosti na základě obecných právních zásad a jednak bylo již napříště všeobecně a volně připuštěno pořizování testamentů.¹¹⁵

Co se týče českého svěřenství, tak ač toto nalezlo v době předbělohorské využití u značné části šlechty (viz předchozí článek této práce), nepředstavoval tento institut nově v době pobělohorské, a to vzhledem ke státoprávním změnám a tedy i vzhledem ke svému nepříliš silnému institucionálnímu zázemí (viz výše), pro většinu „staré“ šlechty vhodné komplexní řešení dispozic s rodinným majetkem. Nadále a nyní i v rozsáhlejší míře totiž pokračovaly nejen velké pohyby šlechtického majetku a většina šlechtických rodů (resp. celistvost jejich rodinných majetků) tedy byla těmito pohyby i nadále ohrožována. Důvodem těchto pohybů bylo jak již výše zmíněné rozdělování původně nedílných velkostatků kvůli poskytování dědictví členům šlechtické rodiny (pokud se jednalo o majetek, kterého se dříve zřízené svěřenství netýkalo), nebo případné zadlužení, finanční tíseň, či bankrot a následný rozprodej rodinného majetku věřitelům, a konečně, nově, a to nikoliv v zanedbatelné míře, též zabavování nebo konfiskace majetků související s vývojem těsně předbělohorským a významněji pobělohorským.¹¹⁶

Následkem pobělohorského vývoje byla tedy značná část českých svěřenství v držení rodů, které se postavily proti Habsburkům, zkonfiskována, a šlechta, ve značné části nová a v nemalé míře s cizím původem, začala opět hledat způsoby, jak do budoucna zajistit nedílnost a udržení svých majetků.¹¹⁷

V této době začal do českých zemí více pronikat institut rodinného fideikomisu původem z římského práva, který se v nezanedbatelné míře prosazoval v okolních zemích a poskytoval šlechtě značně pevnější záruky udržení rodinného majetku. Záměry staré a nové šlechty v této době přímo předznamenaly poměrně rychlé přijetí a rozšíření institutu rodinného fideikomisu též v českých zemích.¹¹⁸

Rodinné fideikomisy, které se v Čechách a na Moravě prosadily v průběhu 17. století, přešly do majetkového práva v českých zemích z právních systémů románské oblasti, vycházejících právě, mimo jiné, z práva římského. Tento vývoj lze označit za vývoj odpovídající vývoji též v jiných evropských oblastech.¹¹⁹

Institut rodinného fideikomisu v podobě, ve které se uplatňoval v českých zemích od 17. století, vznikl spolupůsobením více prvků. Mimo již zmíněný nezpochybnitelný vliv římského práva (jde o dobu rodinného fideikomisu

¹¹⁴ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 128.

¹¹⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 31.

¹¹⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 31.

¹¹⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32.

¹¹⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32.

¹¹⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32.

zavedeného do římského dědického práva v době vlády císaře Justiniána - viz výše) měl však bezprostřední a rozhodující vliv též institut španělského majorátu, který původně vycházel z úpravy svěřenství v zákonech Torských (*Leges Taurinae*) kastilského království z roku 1505. Ostatně na tomto území byl institut předmětného typu používán již od 11. století. Majorát lze však ve své podstatě definovat jako prostou primogenituru založenou na přísné individuální posloupnosti nástupnictví s neomezenou možností perpetuity.¹²⁰

Vzájemné střetávání institutu rodinného fideikomisu římského a majorátu španělského přispělo k precizaci jednotlivých zásad španělského majorátu a vlivem justiniánské úpravy fideikomisární substituce docházelo nadto k lepšímu vymezení jeho názvosloví. Výsledek pak představoval institut ve své době zvaný „*fideicommissum familiae perpetuum*” (v překladu rodinný fideikomis věčný), nebo též „*majoratum*”, na našem území následně fakticky recipovaný jako věčné rodinné svěřenství a návazně běžně užívaný buď pod názvem rodinný fideikomis, svěřenství, nebo majorát.¹²¹

Podstatou rodinného fideikomisu (jak bylo shodně nastíněno již v předchozích kapitolách této práce), který platil pouze pro šlechtické rodiny, bylo vynětí určitého vlastnictví, ve většině případů pozemkového majetku a jiných nemovitostí (včetně jejich příslušenství, které mohly představovat i věci movité¹²²), v ojedinělých případech též peněz jako kapitálu, z běžných majetkoprávních a dědických vztahů.¹²³

Nedělitelnost a nezczitelnost takto vyňatého majetku pak zaručovalo jeho svěřením do správy jiné osoby zastupující rod či rodinu, kdy tento správce a držitel rodinného fideikomisu dále přebíral správu svěřeného majetku dle zakladatelem přesně stanovených pravidel nástupnictví po neomezeně dlouhou dobu existence fideikomisu.¹²⁴ Správce a držitel rodinného fideikomisu byl přitom považován za vlastníka svěřeného majetku, který je však v disponování s ním značně omezen určitými pravidly (viz níže).¹²⁵ Právní poměr každého z momentálních držitelů rodinných fideikomisů k fideikomisní podstatě lze tedy definovat jako omezené vlastnické právo.¹²⁶ Až později se vyvinula teorie dvojího (děleného) vlastnictví, která byla upravena v občanském zákoníku z roku 1811 a o níž bude řeč v následujících článcích této práce.

Účelem rodinného fideikomisu, jak bylo prohlášeno právní teorií¹²⁷ a praxí, pak bylo zachování „*splendor familiae*”, neboli zachování lesku rodu.¹²⁸

Soudobý pojem rodina označoval v první řadě společenství všech příbuzných spojených otcovskou mocí (agnátské příbuzenství), čili příbuzných, kteří se nalézají pod vládou jednoho hospodáře – otce rodiny – a dále společenství všech příbuzných,

---

¹²⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 33 a 34.

¹²¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 33 a 34.

¹²² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 40.

¹²³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 33 a 34.

¹²⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32.

¹²⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 33.

¹²⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 49.

¹²⁷ URFUS, V. *Rodinný fideikomis v Čechách.* In Sborník historický. 1962, č. 9, s. 198.

¹²⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 33.

kteří odvozovaly svůj původ od téhož otce rodiny, ať už sami živily své vlastní rodiny, nebo ještě zůstávaly v moci otce rodiny.¹²⁹

Pojem rodina (rozdílně od pojmu „rod“¹³⁰) tedy obecně zahrnuje jak muže, tak i ženy, ovšem k tomu, aby z povolání k rodinnému fideikomisu byly oprávněny též ženy (resp. aby ženy nebyly z povolání vyloučeny), musel zakladatel výslovně stanovit, že mužské zahrnuje ženské, tedy, že všechny formulace platí jak pro mužský, tak pro ženský rod zároveň. V případě, kdy zakladatel takovou formulaci neuplatnil, pak pod pojem synů v dikci zřizovaného rodinného fideikomisu ženy nespádaly a tyto byly tedy z nástupnictví v rodinném fideikomisu bez dalšího vyloučeny.¹³¹

Rodinný fideikomis byl zakládán převážně testamentem, kdy testátor prohlásil své majetky nebo jejich určitou část za rodinný fideikomis, který nesměl být nadále dělen, zcizován, či zatěžován dluhy. Současně stanovil pravidla nástupnictví správce – držitele fideikomisu (obvykle šlo o primogenituru potomků testátora – zakladatele) a práva ostatních dědiců.¹³² Z rodinného fideikomisu současně vyplývalo, že jakékoliv dispozice s majetkem náležejícím do fideikomisní podstaty byly vázány na souhlas či svolení fideikomisních čekatelů.

Šlechta v českých zemích mohla zřizovat rodinné fideikomisy pouze s výslovným souhlasem krále, kdy právo k jejich zřízení představovalo současně zvláštní výsadu a individuální privilegium zakladatele.¹³³ Není proto překvapivé, že v době příchodu rodinného fideikomisu do českých zemí nenajdeme jeho podrobnější právní úpravu ani v Obnoveném zřízení zemském ani v jiných podobných právních konstitucích a kodifikacích té doby.¹³⁴

V českých zemích bylo však zapotřebí královského souhlasu nejen ke zřízení rodinného fideikomisu, však současně i ke každé konkrétní dispozici s fideikomisní podstatou, ať už šlo o její zcizení, nebo o směnu některé její části, případně o její zadlužení.¹³⁵

Nastíněný stav pak tedy představoval určitý průsečík jak snah šlechty, která měla zájem na dlouhodobém uchování svého majetku, tak přirozeně i panovníka, který si podržel podstatnou kontrolu nad šlechtou, resp. nad jejím majetkem, právě prostřednictvím zmíněných povolovacích práv. Zejména tedy druhá stránka povolovacího práva panovníka pak zakládala prakticky trvalou vazbu držitelů fideikomisů právě na panovníka.

Rodinný fideikomis byl pak konečně zřizován zápisem do zemských desek, kdy s tímto zápisem byl spojen jeho vznik.¹³⁶

I přes veškeré v předchozích odstavcích uvedené lze rodinný fideikomis považovat již koncem 17. století za institut značně rozšířený, kdy drtivá většina

---

¹²⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 41.

¹³⁰ Rod lze definovat jakožto soubor vícero rodin pocházejících od společného předka.

¹³¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 41.

¹³² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32.

¹³³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32.

¹³⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 34.

¹³⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 46.

¹³⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 37.

šlechtických rodin usazených v Čechách a na Moravě měla svůj majetek nebo alespoň jeho část „zajištěný“ právě tímto novým typem svěření.¹³⁷

Ač tedy neměl rodinný fideikomis své rámcové právní zakotvení, vzhledem k významnosti tohoto institutu byla již od počátků soustředována značná pozornost jeho institucionálnímu zázemí a vývoji. Za teoreticko-právní a současně praktický základ bylo považováno dílo právníka Philippa Knipschildta, vydané v roce 1654 pod plným názvem „*PHILIPPI Knipschildt J.U.D: TRACTATUS DE FIDEICOMMISSIS FAMILIARUM NOBILIUM, SIVE DE BONIS, QUE PRO FAMILIARUM NOBILIUM conservatione constituuntur*“, tedy „*Pojednání o fideikomisech šlechtických rodin aneb o statcích, které se ustavují pro zachování šlechtických rodin*“. Tato práce, představující vyvrcholení celoživotního díla doktora Knipschildta (1595 – 1657), provázala principy španělského majorátu s pravidly římského fideikomisů a justiniánské fideikomisární substituce s konečnou soudobou platností.¹³⁸

Postupem doby, když ve druhé polovině 17. století začalo rodinných fideikomisů značně přibývat a do těchto institutů spadal neustále se zvětšující podíl z celkového šlechtického majetku, začaly se postupně objevovat některé z tohoto pro panovníka vyplývající nepříznivé dopady a zřizování dalších rodinných fideikomisů bylo panovníkem postupem času čím dál tím méně podporováno. Panovník s udělováním privilegia stále více šetřil, což vedlo některé české šlechtice k tomu, že se snažili založit rodinný fideikomis pouhým testamentem bez souhlasu krále. Ke konečnému vyřešení těchto situací byly přijaty v roce 1697 a poté i v roce 1704 nové Deklaratorie, které jednak potvrdily, že po zřízení rodinného fideikomisů již pro členy dané šlechtické rodiny neplatí zásady dědického práva o povinném dědickém dílu, a jednak stanovily, že zřízení rodinného fideikomisů jako perpetuity není bez panovníkovy souhlasu platné, však pokud k takovému aktu dojde, je jím platně zřízen pouze prostý fideikomis s omezením do prvního stupně, tedy na jedinou generaci nástupců.¹³⁹

Pro úplnost je na tomto místě vhodné uvést, že možnost zřízení rodinného fideikomisů, tak, jak je popsána výše, platila pouze pro členy šlechty. V rámci českého městského práva byly obdobné záležitosti řešeny i nadále formou uplatnění římského fideikomisů v podobě pravidel Justiniánovy fideikomisární substituce ve znění Koldínovy kodifikace městského práva (viz předchozí článek této práce).¹⁴⁰

Však ani sama pravidla rodinného fideikomisů neupírala neurozeným možnost volně disponovat se svým soukromým (svobodným) majetkem formou časově omezeného fideikomisů, o čemž se lze přesvědčit u Knipschildta v kapitole III., odst. 32 a 34: „*Dokonce i neurození... přirozeně touží zachovat svou rodinu, rozhojnit svou čest a postavení. Nevidím tedy, co by bránilo tomu, aby mohli ustavovat fideikomisy. Není však obvyklé, aby plebejci a neurození ustavovali primogenituru.*“

¹³⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32.

¹³⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 35.

¹³⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 38.

¹⁴⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 34.

Z uvedeného vyplývá, že tato obecná pravidla umožnila neurozeným zříditi fideikomisu, však nikoliv primogenituru jako trvalé nástupnictví (perpetuitu). Důvodem existence takových opatření omezujících neurozené v dispozici s jejich majetkem byla přirozeně snaha šlechty, jakožto vládnoucí vrstvy feudální společnosti, nedovolit akumulaci a koncentraci majetku právě v rukou měšťanů a jiných neurozených osob, čímž bránila vzniku pro sebe nežádoucí hospodářsky silné konkurence.¹⁴¹

Závěrem lze shrnout, že se rodinný fideikomis v podobě španělského majorátu s prvky římského fideikomisu šlechty v českých zemích jevil nejen v průběhu 17. století jako ono dlouho hledané řešení jejího problému a zájmu souvisejícího se zajištěním nedělitelnosti a nezcizitelnosti rodinného majetku. Rozdílně od situace v předchozích stoletích se nadto v oné době dostalo rodinnému fideikomisu i zjevné počáteční podpory nastupujících absolutistických panovníků.¹⁴²

Od počátku 18. století se však začaly objevovat první znaky měnicího se pohledu na fideikomis jako takový, mající svůj původ v měnicích se ekonomických podmínkách, které ovlivňovaly hospodářský vývoj země. První z konkrétních projevů kritičtějšího postoje panovníka – státu – k rodinným fideikomisům představuje Deklaratorie ze dne 4. listopadu 1702. Z jejího obsahu lze dovodit, že se absolutistický panovník dostal do finanční tísně a nastalou situaci měl v úmyslu řešit úvěrovým financováním ze strany šlechty. Jeho pokus však selhal, neboť správci rodinných fideikomisů žádost panovníka odmítli s odvoláním na samotnou podstatu fideikomisů, dle které nebylo možné jejich majetkovou podstatu zatěžovat dluhy s výjimkou výslovného souhlasu krále (viz výše). Zmíněnou Deklaratorii pak tedy panovník udělil generální souhlas k zadlužování fideikomisních statků, však výhradně ve svůj prospěch. Obsah Deklaratorie dále ukazuje, že se fideikomisní majetek v té době ocital ve stále významnějším rozsahu mimo sféru komerčních vztahů (neboli „*extra commercium*”). Toto se projevilo hlavně střetnutím s fiskálními zájmy státu v čehož důsledku byl napříště vývoj právní úpravy fideikomisů vždy bezprostředně spojen s úvahami o jejich fiskálních a komerčních dopadech.¹⁴³

Prvním projevem omezení počtu a rozsahu rodinných fideikomisů byla Pragmatika ze dne 2. dubna 1706, která podpořila intestátní dědickou posloupnost na úkor fideikomisu, když stanovila, že povinný dědický díl nesmí být součástí nově zřizovaného fideikomisu. Zakladatelé fideikomisů byli tedy napříště vázáni obdařit povinným dílem i ostatní své děti vedle případně ustanoveného držitele rodinného fideikomisu.¹⁴⁴

Další z dokladů o omezujících tendencích představují Pragmatika z 20. listopadu 1726, která detailně upravovala náležitosti povolovacího řízení při zakládání rodinných fideikomisů, kdy tento proces značně ztěžovala a formalizovala. Nezbytným předpokladem pro udělení souhlasu panovníka se zřízením či změnami rodinného fideikomisu bylo nově zavedené posudkové řízení. Po nástupu Marie Terezie

¹⁴¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 38 a 39.

¹⁴² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 44.

¹⁴³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 49.

¹⁴⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 49.

na český trůn se tato administrativní praxe stala stěžejním nástrojem omezování fideikomisů.¹⁴⁵

Nařízením z 12. června 1762 došlo k zákazu zahrnování měšťanských domů do fideikomisní podstaty s výslovnou argumentací „mrtvé ruky“ („mort main“), se zdůrazněním toho, že tyto nemovitosti je nutné vrátit z „mrtvé ruky“ do společného obchodování.¹⁴⁶

V oné době se však začala naopak současně projevovat zvýšená podpora panovníka a státu pro zřizování pekuniárních (peněžních) fideikomisů. Majetkovou podstatu pekuniárního fideikomisu tvořil určitý kapitál zajištěný hypotékou, který na rozdíl od rodinného (reálného) fideikomisu, tvořeného nemovitostmi, umožňoval pružnější využití peněz a transakce s nimi.¹⁴⁷

Právní stránka fideikomisů byla za vlády Marie Terezie řešena přirozeně i v rámci přípravy občanského zákoníku tereziánského. Ještě původní osnova předpokládala klasickou konstrukci, kdy ke zřízení fideikomisu a k dispozici s jeho majetkovou podstatou bylo zapotřebí souhlasu panovníka, avšak v jejím prvním přepracování byl již panovníkův souhlas zapotřebí pouze ke zřízení fideikomisu a dispozice s jeho majetkovou podstatou neměly být napříště na panovníkův souhlas vázány. Obě osnovy současně neskrývaly zásadní preferenci fideikomisu pekuniárního, zajištěného u státní pokladny - státními dluhopisy, který bylo dle těchto osnov možné zřizovat volně bez panovnického souhlasu. Rodinný fideikomis dále nebyl po právní stránce odlišen od fideikomisární substituce, což mělo za následek potlačení zvláštního charakteru rodinného fideikomisu. Celkově lze shrnout, že v předchozích větách tohoto odstavce definované právní úpravy sic předpokládaly další existenci rodinného fideikomisu, však v částečně omezené podobě, kdy se v nich projevovala jednak snaha o určité omezení reálných fideikomisů a jednak výrazná podpora fideikomisů pekuniárních, které mnohem více vyhovovaly fiskálním zájmům absolutistického panovníka.¹⁴⁸

Za vlády císaře Leopolda však došlo k dalšímu vyhocení postojů státu, které směřovaly až k úplnému odstranění fideikomisů. Císařem sestavená tzv. kompilační komise, která byla pověřena sestavením občanského zákoníku, navrhovala počátkem roku 1785 jak úplné zrušení rodinných fideikomisů, tak jejich alodizaci. Právní základ provedení tohoto záměru spočíval v tom, že dosavadní rodinné fideikomisy nejsou ničím jiným, než dílčími privilegii poskytnutými panovníkem a tato privilegia tedy nebudou napříště obnovena. Návrh na odstranění se však setkal s významným odporem Nejvyššího soudu, který považoval za nemožné porušit nabytá práva a současně trval na ochraně vlastnictví včetně rodinných fideikomisů.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 49.

¹⁴⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 51.

¹⁴⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 51.

¹⁴⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 52.

¹⁴⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 54.

Další pokus o zrušení rodinných fideikomisů, a to v roce 1787, vycházel z právní pozice dědického práva a s touto spojeným záměrem na zrovnoprávnění všech dědiců.¹⁵⁰

Císař Josef II. však žádný z výše uvedených pokusů o zrušení rodinných fideikomisů nakonec nepřijal a výsledkem byl konečně tzv. kompromisní patent ze dne 3. dubna 1787, který umožnil fideikomisním držitelům fideikomisní podstatu zatížit až do výše jedné třetiny její hodnoty, šlo-li o reálný fideikomis, nebo její jednu třetinu uvolnit, šlo-li o pekuniární fideikomis. Takové dispozice nebyly současně nově vázány na souhlas či svolení fideikomisních čekatelů. Patent dále poskytoval držiteli možnost zajistit ze zmíněné jedné třetiny obživu svým dětem, vyloučeným z fideikomisní posloupnosti, jakož i své vdově, pokud byla tato matkou zmíněných potomků. Patent dále potvrdil, že souhlas panovníka již současně nepředstavuje generální náležitost dispozic s fideikomisem, když tento zůstával napříště pouze náležitostí speciální, nezbytnou pouze pro účely jeho nového založení.¹⁵¹

Jak vidno, josefínské právní reformy tedy nevedly ke zrušení rodinných fideikomisů, však umožnily určité uvolnění investičních kapítalů a jejich užití v podnikání v tradičním zemědělském velkostatku i ve vznikajícím průmyslu. Na těchto josefínských principech pak pokračovala i obecná právní úprava fideikomisů v rámci dalších fází kodifikačních prací na obecném občanském zákoníku.¹⁵²

---

¹⁵⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 54.

¹⁵¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 54.

¹⁵² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 54.

2.3. Svěření v době po zavedení ABGB

Již od první poloviny 18. století se objevovaly první snahy o zavedení komplexní úpravy majetkových poměrů obyvatelstva, potažmo občanského práva jako celku, a to jako důsledek rozvoje hospodářství, potřeb nastupujícího měšťanstva a zaostalosti staré úpravy.¹⁵³ Připomeňme, že pro měšťany platil stále Koldínův městský zákoník z roku 1579, který sic předmětnou oblast upravoval, však pro podané na panstvích spravovaných vrchností, kteří tvořili valnou většinu tehdejšího obyvatelstva země, žádná obdobná právní úprava neexistovala. Nadto byl jak tento městský zákoník, tak Obnovené zřízení zemské z roku 1627, které bylo považováno za druhý právní pramen týkající se právní úpravy majetkových poměrů, v období hospodářského rozmachu a s ním souvisejících nových potřeb obyvatelstva, považovány za zastaralé. Konečně a neméně důležitě zde pak existoval zájem vládnoucího rodu, sjednotit všeobecné občanské právo pro všechny země rakouské a české, když tento zájem též výrazně podněcovala tehdy zahájená centralizace soudnictví a státní správy.¹⁵⁴

Práce na kodifikaci byly zahájeny v roce 1753, kdy byla za zmíněným účelem ze strany Marie Terezie svolána zvláštní kompilační komise se sídlem v Brně.^{155 156} Úkolem kompilační komise bylo přebrání platného práva a na jeho základě sestavení zákoníku, jehož případné mezery měla doplnit „obecným přirozeným právem“.¹⁵⁷ Komise současně čerpala též z práva římského, resp. z Justiniánových institucí.¹⁵⁸ Podle návrhu prof. Azonniho (byl profesorem pražské právnické fakulty) byl návrh občanského zákoníku rozdělen na tři díly, konkrétně tedy na díl o právu osob, díl o právu věcném a díl o právu obligačním.^{159 160} První díl občanského zákoníku, který měl stanovit právo soukromé všeobecné pro všechny české a rakouské země, byl Marii Terezii předložen ke schválení již v červnu roku 1766 pod názvem „*Maria Theresia Codex, worin für dero Königlichem böhmische und oesterreichische Erblande ein ius privatum et universale statuires wird*“ (Zákoník Marie Terezie, ve kterém je stanoveno právo soukromé a všeobecné pro všechny české a rakouské dědičné země), zkráceně jen „*Codex Theresianus*“.^{161 162} Kodex byl dokončen i s návrhem vyhlásovacího patentu ještě před koncem téhož roku, však tento nebyl schválen a státní rada rozhodla o jeho přepracování. Úprava měla být napříště zejména přehledně seřazena, současně mělo dojít k vyloučení všeho, co spadá svou podstatou spíše do učebnic a konečně měly být odstraněny všechny dvojsmysly a nejasnosti tak, aby byl text co možná nejednoznačnější a nejsrozumitelnější.¹⁶³

Kodifikační práce zaznamenaly významný pokrok za vlády císaře Josefa II. pod vedením odborníka státní rady J. B. Hortena, když došlo k vydání prvního dílu

¹⁵³ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 195.

¹⁵⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 55 až 56.

¹⁵⁵ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 195.

¹⁵⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 56.

¹⁵⁷ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 196.

¹⁵⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 56.

¹⁵⁹ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 196.

¹⁶⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 56.

¹⁶¹ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 196.

¹⁶² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 56.

¹⁶³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 56.

obecného občanského zákoníku, jenž byl patentem ze dne 1. listopadu 1786 vyhlášen jako „Zákoník josefínský“. Vzápětí však císař Leopold II. stávající kompilační komisi rozpustil a ustanovil novou „dvorní komisi ve věcech zákonodárných“ pod předsednictvím prof. Martinino. Tato komise dokončila v letech 1794 až 1796 přepracované návrhy všech třech dílů obecného občanského zákoníku a v roce 1797 byl tento celek prohlášen za provizorní zákon v západním a východním Haliči. V návaznosti na uvedené pak probíhalo v letech následujících jeho vyhodnocování a upřesňování. Konečná verze kodifikace byla císaři předložena dne 22. ledna 1810 a tato byla následně jako celek a obecně závazný právní předpis vyhlášena dne 1. června 1811 s účinností od 1. ledna 1812 pro všechny země habsburské a všechna území k zemím habsburským náležející, vyjma Uher, a to pod názvem „*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*“ (Všeobecný občanský zákoník) (dále též jen „**ABGB**“).¹⁶⁴ V českém překladu, jenž vyšel roku 1812 ve Vídni, se nazýval „*Kniha všeobecných zákonů městských*“.¹⁶⁵

ABGB, jehož základním znakem byla jeho všeobecnost a výlučnost, tedy vycházel z římského práva a představoval ve své podstatě dílo osvícenské, ovlivněné přirozenoprávními myšlenkami. Kodex upravoval zejména, nikoliv však výlučně, materii právních vztahů mezi osobami, právo manželské a rodinné, právo věcné, právo dědické, právo závazkové a platil bez výjimky pro všechny obyvatele státu bez ohledu na jejich společenské postavení.¹⁶⁶ Ve své podstatě šlo o zákoník již buržoazní, který zejména v základních ustanoveních majetkoprávních a smluvních zakotvoval představy o neomezeném vlastnictví, což dokonale vyhovovalo potřebám rozvoje kapitalismu. Tak např. ve svém ustanovení § 353 a 354 stanoví: „*Vše co někomu náleží, všechny jeho hmotné a nehmotné věci, nazýváme jeho vlastnictvím. Jako právo, jest vlastnictví oprávnění nakládati podle libosti podstatou a užitky věci a každého jiného z tohoto vyloučiti.*“ Zákoník byl však současně i poplatný době svého vzniku, když obsahoval určité zbytky feudální koncepce vlastnických vztahů. Projevovalo se to zvláště v instituci děleného vlastnictví upravené ustanovením § 357 až 359. Tato ustanovení sice ještě ponechala v platnosti koncepci lenního práva, tzv. dědičného pachtu (purkrecht), však v důsledku nástupu buržoazní revoluce zůstala nadále v zákoníku již jen jako mrtvá ustanovení. Instituce lén byla později definitivně a výslovně zrušena zákonem č. 103/1862 ř.z., o zrušení lenních vztahů, který byl proveden v letech 1867 až 1893 zemskými alodifikačními zákony.¹⁶⁷

ABGB obecně předběhl svou dobu, když se své významnější novelizace dočkal až v průběhu let 1914 až 1916. ABGB platil po celou zbylou dobu trvání habsburské monarchie a po jejím rozpadu v roce 1918 byl dále přejet jakožto součást právních řádů většiny z nástupnických států, tedy rovněž jakožto součást právního řádu Československé republiky, kde ve svém celku platil pouze s drobnými výjimkami až do roku 1950, kdy ho odstranila tzv. Právnická dvouletka (s výjimkou ustanovení o smlouvě námezdní § 1151 až 1163, která platila i nadále).^{168 169}

¹⁶⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 56.

¹⁶⁵ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 196.

¹⁶⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 57.

¹⁶⁷ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 197 a 281.

¹⁶⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 57.

¹⁶⁹ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 197.

Hlava desátá ABGB s názvem „*O dědictví náhradních a o svěřenstvích*“ je tvořena ustanoveními § 604 až 646, z čehož ustanovení § 604 až 607 pojednávají o obecné substituci čili o obecném náhradnictví, ustanovení § 608 až 617 o fideikomisární substituci čili o svěřenském nástupnictví (přičemž ustanovení § 614 a 615 platí pro oba instituty substitucí), ustanovení § 618 až 645 o rodinných fideikomisech čili o svěřenství a ustanovení § 646 o nadacích.¹⁷⁰

Obecnou substituci zavádí ABGB jakožto ustanovení zůstavitele, kdy v případě, že pozůstalost nenabude povolaný dědic, má tato připadnout jiné osobě (substitutovi)¹⁷¹. Vzhledem k tématu této práce je však důležitější část upravující substituci fideikomisární a současně část upravující rodinné fideikomisy.

Obecnou definici fideikomisární substitute stanoví ustanovení § 608 ABGB „*Zůstavitel může svému dědici uložit za povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici. Toto opatření nazývá se náhradnictvím svěřenským. V náhradnictvím svěřenském obsazeno jest mlčky náhradnictví obecné.*“ Zde zavedená fideikomisární substitute je tedy nařízením zůstavitelovým, že pozůstalost nebo její část má po institutovi (čili v tomto případě fiduciáři) v konkrétním případě připadnout jiné osobě (fideikomisáři), a to při naplnění *casus substitutionis*. Řečené nařízení přitom může být učiněno výslovně nebo i mlčky tím, že zůstavitel zakáže povolanému dědici, aby pořídil o zanechaném jmění závěť (a to v dikci ustanovení § 610 ABGB) nebo tím, že zůstavitel stanoví svému dědici dalšího konkrétního dědice (a to v dikci ustanovení § 609 ABGB).¹⁷²

Zmíněnou *casus substitutionis*, tedy podmínku, kdy má pozůstalost nebo její část přejít z fiduciáře na fideikomisáře, mohl zůstavitel určit různě, mohla to být např. smrt fiduciáře, uplynutí určité doby, nebo vznik jiné určité skutečnosti. Institut fideikomisární substitute dle ABGB byl tedy založen na odkládací podmínce nebo na lhůtě počátku. V dikci ustanovení § 613 ABGB („*Dokud nenastane případ svěřenského náhradnictví, náleží povolanému dědici omezené vlastnické právo s právy a závazky požívatele*“) byl pak až fideikomisář skutečným dědicem zůstavitele a nikoliv dědicem fiduciáře. V tomto lze současně spatřovat důvod, proč nemohl zůstavitel přenechat určení fideikomisáře na fiduciáři a návazně byl právě až fideikomisář povinen učinit dědickou přihlášku k dědické dani.¹⁷³ Zmíněné zákonné ustanovení současně definuje související princip omezeného vlastnického práva fiduciáře k pozůstalosti, kdy fiduciář je sice vlastníkem pozůstalosti, ale jeho vlastnické právo je omezeno potenciálním vlastnickým právem fideikomisáře, jenž má vzniknout teprve v budoucnu (takto byl fiduciář dokonce i zapsán v zemských deskách). Fiduciář byl vázán jako každý jiný dědic přímo věřitelům za pozůstalostní dluhy a musel je splácet, však tyto věřitelé mohly své pohledávky případně uspokojit jen z plodů substitučního jmění, resp. nikoliv z podstaty substitučního jmění samé. Omezení dědice spočívalo tedy zejména v tom, že měl povinnost fiduciáře, resp. že musel substituční jmění spravovat tak, aby byla jeho

¹⁷⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 57.

¹⁷¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 57.

¹⁷² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 57.

¹⁷³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 57 a 58.

podstata zachována dalšímu substitutovi (fideikomisáři), a tak, aby byla uchována ve stavu, v jakém ji přijal.^{174 175}

Ustanovení § 614 ABGB potom vyjadřovalo zásadu, kdy v pochybnostech uznávalo větší svobodu vlastnictví. Proto pokud nebylo z vyjádření zůstavitele zřejmé, zda jde o ustavení fideikomisární substituce či nikoliv, uznán byl případ náhradnictví obecného, které, jak bylo již předestřeno výše, nebylo spojeno s omezením vlastnického práva.¹⁷⁶

Fideikomisární substituce mohla určit řadu vícero osob, které měly jakožto fideikomisáři po sobě následovat, a to v dikci ustanovení § 611 ABGB „*Řada, ve které mají po sobě následovati dědicové svěřenští, není nikterak omezena, jsou-li všichni zůstavitelovými současnými; může se vztahovati na třetího, čtvrtého a ještě další.*“, tedy jejich počet nebyl za předpokladu, že byly všichni z nich zůstavitelovými současnými, nijak omezen.¹⁷⁷

Z hlediska časového trvání fideikomisární substituce bylo však klíčové zejména ustanovení § 612 ABGB „*Nejsou-li to současnici, nýbrž takový náhradní dědicové, kteří v době porizení závěti ještě nejsou zrozeni, může se svěřenské náhradnictví vzhledem k peněžitým částkám a k jiným movitým věcem vztahovati až na stupeň druhý. Se zřetelem k nemovitým statkům platí jen pro stupeň první, při určování stupňů se však počítá jen ten náhradní dědic, který nabyt držby dědictví.*“, které zakazovalo perpetuitu a dobu trvání fideikomisární substituce konkrétně omezovalo pro případ, kdy fideikomisáři nebyli zůstavitelovými současnými. Fakticky se jednalo o aplikaci staré římské právní zásady stanovující omezení pro *personae incertae*. U nemovitých statků tedy byla připuštěna platnost fideikomisární substituce pro první stupeň *personae incertae*, u movitých věcí a peněžních statků pro stupeň druhý. Vázanost zanechaného jmění pak přirozeně zanikla, jakmile se nemovité věci dostaly prvnímu a movité věci druhému substitutovi, kteří v době porizení závěti nebyli zrozeni, a tyto statky tak přešly do jejich neomezeného vlastnictví. Jako stupeň se však v souladu s uvedeným zákonným ustanovením rozuměl případ skutečné substituce, resp. tedy nestačilo naplnění pouhé *casus substitutionis*, však muselo fakticky k přijetí dědictví ze strany substituta dojít.¹⁷⁸

Zánik substituce obecné a fideikomisární byl pak explicitně řešen ustanoveními § 615 až 617 ABGB. Pokud jde o obecnou substituci, tato v dikci ustanovení § 615 zanikala, jakmile ustanovený dědic dědictví přijal. Fideikomisární substituce pak zanikala obdobně jednak v případě, kdy se pozůstalost dostala do rukou prvního, resp. druhého substituta, který nebyl současným zřizovatelem, jednak v případě, kdy nikdo z povolaných dědiců již nezbyval, a konečně v případě, bylo-li rozhodnuto, že *casus substitutionis* již nenastane. Předmětný zákonný předpis však tuto problematiku neupravoval zcela komplexním způsobem. Z uvedeného je totiž zřejmé, že nezakotvoval řešení situace, kdy k zániku substituce obecné, potažmo substituce

---

¹⁷⁴ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *K československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl třetí. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 175.

¹⁷⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 58.

¹⁷⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 58.

¹⁷⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 58.

¹⁷⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 58.

fideikomisární, mělo reálně dojít i v případě, kdy se substitut vzdal možnosti převzít pozůstalost, nebo když zanikla věc, která tvořila podstatu substituce.¹⁷⁹

Vedle fideikomisární substituce tedy ABGB nově upravoval a právně zakotvoval též institut rodinného fideikomisu. Tak po dlouholetých sporech vyvěrajících z rozdílnosti právních názorů na samotnou podstatu tohoto institutu. Prakticky tím tedy došlo k zásadní přeměně tohoto institutu z panovníkem udělovaného privilegia (určeného vybraným šlechtickým rodinám) na běžnou součást civilního práva, která byla, alespoň teoreticky, přístupná všem obyvatelům jak Českého království, tak dalších zemí habsburské monarchie.¹⁸⁰

Obecnou definici institutu rodinného fideikomisu, s českým názvem svěřenství či rodinné svěřenství, stanovilo ABGB v ustanovení § 618 „*Svěřenství (rodinné svěřenství) jest nařízení, kterým se prohlašuje jmění pro všechny budoucí nebo alespoň pro více rodinných potomků za nezcizitelný statek rodiny.*” Z užitého pojmu „*nařízení*” je zcela zřejmá absolutní závaznost rodinného fideikomisu jakožto primárně jednostranného právního jednání pro všechny potomky rodiny. Z hlediska pojmosloví je vhodné zdůraznit, že pojmy „*Fideikommis*” (tedy fideikomis či svěřenství) a „*Familien- Fideikommis*” (tedy rodinný fideikomis nebo rodinné svěřenství) byly v originálním německém znění ABGB používány naprosto ekvivalentně, neboť ABGB jiný druh fideikomisu, než fideikomis rodinný, neznal. Analogicky byl tedy potom v české verzi ABGB pojem „*svěřenství*” používán ekvivalentně s pojmem „*rodinné svěřenství*”.¹⁸¹

Pokud tedy fideikomisární substituce zakotvená v ABGB zcela navazovala na svého římského předchůdce z Corpus Iuris Civilis, pak byl institut rodinného fideikomisu upraven v ABGB tak, že sice rovněž vychází z institutu rodinného fideikomisu v jeho neoklasické době, však ve svém účelu a trvání se od něj podstatným způsobem lišil. Již jen citované ustanovení § 618 ABGB totiž nejen že umožňuje perpetuitu rodinného fideikomisu, však dokonce ji ve své dikci přímo zavádí jako hlavní cíl a záměr pro tento typ svěřenství.¹⁸²

Ustanovení § 619 až 626 ABGB pak stanovovaly majorát, primogenituru a seniorát jako hlavní druhy svěřenství a upřesňovaly dědickou posloupnost v nich. V porovnání s předchozí praxí vyniká, že v pojetí ABGB již nebyl pojem rodinný fideikomis ekvivalentní pojmu majorát, ze kterého rodinný fideikomis fakticky vzešel, ba naopak byl majorát pouze jednou ze tří možných forem nástupnictví. Dle ABGB tedy přecházela u primogenitury posloupnost na prvorozeného syna ze starší větve, u majorátu na nejstaršího z nejbližších členů rodiny, a u seniorátu na nejstaršího z rodiny bez ohledu na stupeň příbuzenství.¹⁸³

Tímto krokem se pod působnost ABGB dostaly všechny druhy již existujících rodinných fideikomisů, a to ať už španělský majorát typu s posloupností dle primogenitury či majorátu, tak starší česká svěřenství s posloupností dle seniorátu. Ustanovení 620 ABGB pak v pochybnostech předpokládalo spíše primogenituru než

¹⁷⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 59.

¹⁸⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 60.

¹⁸¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 60.

¹⁸² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 60.

¹⁸³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 60 a 61.

majorát nebo seniorát a majorát spíše než seniorát. Ustanovení § 626 ABGB rovněž potvrzovalo Knipschildtem zdůvodňovanou (již výše popsanou) zásadu, že mužské nezahrnuje ženské a ženské potomstvo má nárok na svěřenství pouze tehdy, pokud by to zakladatel výslovně uvedl.¹⁸⁴

Z dikce ustanovení § 627 ABGB je pak zřejmé, že podmínkou platného zřízení rodinného svěřenství bylo svolení zákonodárné moci. Ač tedy panovník nebyl v uvedeném ustanovení explicitně jmenován, fakticky představoval opět právě souhlas panovníka kýženou podmínku platného zřízení rodinného svěřenství. Takto vzhledem ke skutečnosti, že pojem zákonodárná moc a panovník představovaly v době vydání ABGB fakticky jedno a totéž. Byl zde však již právě zmíněným způsobem naznačen vývoj, který vedl později v 19. století (po zavedení konstituční monarchie) k nahrazení panovníka voleným orgánem. Současně byla zmíněným zákonným ustanovením potvrzena i dosavadní praxe, a to, že při zřízení svěřenství bylo nezbytné vyhotovit a u příslušného soudu uložit, řádný a ověřený seznam všech věcí náležejících ke svěřenství. Soud měl pak zákonem stanovenou povinnost o tento seznam pečovat dle zvláštních právních předpisů.¹⁸⁵

K odvolání svěřenství lze ve smyslu ustanovení § 628 ABGB uvést ve stručnosti pouze tolik, že zakladatel svěřenství mohl jeho zřízení odvolat, dokud z něj ještě nikdo nenabyl žádná práva.¹⁸⁶

Zásadní změnu oproti dosavadní praxi již existujících rodinných fideikomisů představovala nová úprava práv čekatelů a majitele svěřenství, upravená v ustanoveních § 629 až 635 ABGB, a to zavedením děleného vlastnictví. Promítnutí teorie děleného vlastnictví do ABGB lze vysledovat v jeho ustanovení § 629, které stanovilo: „*Vlastnictví svěřenského majetku jest děleno mezi všechny čekatele a dočasného majitele svěřenství. Oněm přísluší vrchní vlastnictví samo, tomuto však také užitkové vlastnictví.*“ Je tedy zřejmé, že původní jednotné, byť omezené vlastnictví držitele svěřenství bylo rozděleno takovým způsobem, že jeho práva jako jedince byla do jisté míry omezena ve prospěch čekatelů (fideikomisářů). Čekatelé byli tímto považováni za reprezentanty rodiny, která byla ze samotné podstaty svěřenství tím hlavním zamýšleným vlastníkem majetkové podstaty svěřenství.¹⁸⁷

K právům čekatelů, která byla prvně zakotvena v zákoně (a tedy pro všechny strany svěřenství závazná) a prostřednictvím nichž se dostalo čekatelům ochrany, kterou do té doby u rodinného fideikomisu neměli, uvádělo ABGB v ustanovení § 630 výslovně následující: „*Vrchní vlastnictví opravňuje čekatele svěřenství žádati, aby svěřenské dlužní úpisy byly uloženy u soudu, oznámiti soudu, jsou-li svěřenské statky špatně spravovány, navrhnouti, aby byl ustanoven k zastoupení svěřenství a potomstva společný svěřenský opatrovník, vůbec učiniti všechna opatření potřebná k zajištění podstaty.*“ Z takto nastíněné koncepce práv lze tedy vysledovat podstatu svěřenství, kdy toto představovalo institut zřízený zejména a právě ve prospěch rodiny jako celku.

¹⁸⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 61.

¹⁸⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 61.

¹⁸⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 61.

¹⁸⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 61 a 62.

V předchozím odstavci uvedený vývoj lze srovnat s krokem císaře Augusta, který u klasického římského fideikomisu poskytl prvně zákonnou ochranu fideikomisářům vůči fiduciářům.¹⁸⁸

Držitel svěřenství, nebo-li v dikci ABGB „majitel svěřenství“, byl pak zapsán jakožto vlastník svěřenského majetku v pozemkových knihách a příslušných evidencích, a měl zákonem potvrzená všechna práva užitkového vlastníka.¹⁸⁹ Viz též ustanovení § 631 ABGB „*Majitel svěřenství má všechna práva a povinnosti užitkového vlastníka. Jemu náleží všechny užítky svěřenského majetku a přírůstek, nikoliv však jeho podstata. Naproti tomu ho postihují také všechna břemena. Neodpovídá za zmenšení podstaty, které se stalo bez jeho viny.*” Dispozice majitele svěřenství s věcmi spadajícími do majetkové podstaty svěřenství ABGB upravovalo, resp. omezovalo ustanovení § 633 až 637 ABGB. Pro ilustraci lze citovat ustanovení § 633 ABGB „*S omezením ihned následujícím může majitel svěřenství nemovitý svěřenský majetek zaměnit za jistinu, může vyměnit pozemky za pozemky nebo za přiměřené úročné rozdělení nebo také dědičného pachtu dáti.*”

Dle ustanovení § 634 ABGB pak potřeboval majitel svěřenství k uvedeným změnám schválení soudu, který musel vyslechnout všechny známé čekatele svěřenství, opatrovníka svěřenství a potomstva, a posoudit důležitost důvodů dané dispozice. V ustanovení § 635 a 636 ABGB byly upraveny podmínky, za nichž mohl majitel svěřenství svěřenský majetek zadlužit, když stanovilo, že lze zadlužit striktně třetinu tohoto majetku. Tak bez souhlasu čekatelů svěřenství nebo opatrovníků svěřenství, však se souhlasem soudu.¹⁹⁰

V porovnání výše uvedených omezení majitele svěřenství s omezeními stanovenými předchozí úpravou lze dospět k závěru, že prostřednictvím ABGB došlo nejen k jejich podstatnému detailnějšímu vymezení však současně i k určitému zmírnění. Majitel byl totiž nadále vázán pouze rozhodnutím příslušného soudu, v některých případech svolením existujících čekatelů a opatrovníků a jím vykonávaná správa svěřenského majetku tedy získávala podstatně větší pružnost.¹⁹¹

Důsledkem merkantilistických tlaků předchozích desetiletí bylo navíc velké zjednodušení možnosti zastavit až třetinu svěřenského majetku a získat tím nové prostředky pro účely investic do rozvoje svěřenství (mimo jiné též ustanovení § 641 ABGB upravující závazky nástupce za dluhy váznoucí na svěřenském majetku).¹⁹²

Ustanovení § 636 až 643 ABGB pak upravovala podrobněji způsob výpočtu zmíněné jedné třetiny svěřenského majetku, určení jeho ceny soudním odhadem (má-li být vyměněn nebo zadlužen), případně veřejnou dražbou (má-li být zpeněžen), a rovněž upravovala splácení svěřenských dluhů. V této souvislosti majiteli svěřenství ukládala, aby se zavazoval jen k takovým dluhům, které mu umožní splatit každý rok alespoň 5 % z jejich jistiny. Nástupce ve svěřenství pak přebíral povinnost zaplatit svěřenské dluhy svého předchůdce pouze v rozsahu, ve kterém byly přijaty se souhlasem soudu. Svěřenský věřitel byl konečně v dikci ustanovení § 642 ABGB

¹⁸⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 62.

¹⁸⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 62.

¹⁹⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 62.

¹⁹¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 62.

¹⁹² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 62.

oprávněněn žádat splacení své pohledávky, resp. dluhu váznoucího na svěřenství, pouze z příjmů svěřenství a v žádném případě z kmenového majetku svěřenství. Takto i za situace, kdy takový dluh vznikl se souhlasem soudu.¹⁹³

Zrušení a zánik svěřenství upravovala ustanovení § 644 a 645 ABGB. V dikci ustanovení § 644 ABGB mohlo být svěřenství zrušeno, dalo-li se předpokládat, že již není žádné potomstvo povoláné ke svěřenství. Ke zrušení svěřenského svazku byl však vyžadován, kromě svolení užitkového vlastníka a všech čekatelů (pokud jich bylo), kteří se obeslali vyhláškou, jednak také výslech opatrovníka potomstva a jednak také soudní povolení. Svěřenství též zaniklo, pokud došlo ke zničení svěřenské podstaty nebo pokud vymřely všechny větve povoláné v zakládací listině bez naděje na potomstvo. V uvedeném případě se pak spojilo vrchní vlastnictví s vlastnictvím užitkovým (dělené vlastnictví zaniklo) a držitel mohl napříště s majetkovou podstatou svěřenství již nakládat libovolně.

Ustanovení § 646 ABGB představuje poslední paragraf Hlavy desáté ABGB „*O dědictví náhradních a o svěřenství*“ a odlišuje nadace jako obecně prospěšný typ svěřenství od soukromých rodinných svěřenství.¹⁹⁴

Vyjma dílčích úprav a judikatury se dočkala Hlava desátá ABGB nejvýznamnějšího upřesnění prostřednictvím patentu císaře Františka Josefa I. č. 208 ř. z. ze dne 9. srpna 1854, který vešel ve známost jakožto patent nesporný. Tento patent řeší zejména, nikoliv však výlučně, procesní stránku předmětné věci ve svém ustanovení § 220 až 256 Hlavy čtvrté.¹⁹⁵

Z úpravy nesporného patentu je vhodné vyzdvihnout zejména ustanovení § 227 až 229, která zavedla nad rámec ABGB další náležitost rodinného fideikomisu. Touto další náležitostí bylo obligatorní ustanovení funkce fideikomisního opatrovníka, neboli kurátora, pro každý rodinný fideikomis. Soud měl pak přihlídnout při určení opatrovníka k návrhům fideikomisních čekatelů a k osobním vlastnostem opatrovníka. Opatrovník musel současně splňovat podmínky stanovené právní úpravou ABGB o opatrovnících. Opatrovníkem mohl být, při splnění uvedených podmínek, prakticky téměř kdokoliv, tedy i fideikomisní čekatel. Opatrovníkem naopak nemohl nikdy být věřitel nebo dlužník svěřenství. Povinností opatrovníka bylo, dohlížet na práva potomstva povoláného k dědické posloupnosti a současně bdít nad tím, aby kmenový majetek svěřenství zůstal zachován a nezhoršoval se jeho stav. Za situace, kdyby např. držitel svěřenství neplnil své povinnosti, popřípadě by bylo jeho jednání pro svěřenství škodlivé, byl opatrovník povinen oznámit takovou skutečnost příslušnému soudu. Opatrovník se dále společně se všemi nejbližšími čekateli zúčastňoval sporů, které se týkaly kmenového jmění rodinného fideikomisu.¹⁹⁶ Z uvedeného je vcelku jednoznačný smysl, který funkce opatrovníka svěřenství měla, a současně i důvod, proč byla tato funkce nesporným patentem zavedena.

Co do obsahu úpravy nesporného patentu je dále vhodné zmínit též ustanovení § 233 až 246, jež stanovila obšírnou úpravu podmínek zatížení rodinného fideikomisu navazující na úpravu ABGB, resp. na jeho ustanovení § 635 až 637 (viz výše). O povolení k zatížení mohl tedy následně žádat pouze jeho držitel (věřiteli tato možnost

¹⁹³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 64.

¹⁹⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 64.

¹⁹⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 64.

¹⁹⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 65.

dána nebyla), a to prostřednictvím žádosti adresované příslušnému soudu. Ke své žádosti byl držitel povinen přiložit důsledný výpočet fideikomisní třetiny ve smyslu zmíněných ustanovení ABGB, který musel být nadto nezbytně proveden soudním znalcem. Za předpokladu, že bylo svěření složeno z vícero statků či peněz, byla každá třetina počítána z každého takového statku nebo peněz zvlášť. Soud musel současně provést výpočet dluhů vázoucích na svěření, které pocházely od nynějšího držitele, jeho předchůdce či zakladatele, a určit, jaká část z třetinové části fideikomisů zůstane po srážce této dlužní sumy nezatížena (bylo-li ve fideikomisu statků více, musela zde být určena suma, která směla být zatížena u každého z nich, samostatně). Konečně usnesení, kterým se povoluje zatížení fideikomisů, muselo obsahovat obnos daného dluhu a přesné vymezení ročních splátek.¹⁹⁷

Rakouské císařství bylo v důsledku tzv. rakousko-uherského vyrovnání z února roku 1867 od 8. června 1867 změněno na Rakousko uherskou monarchii. Zákonem č. 141/1867 ř.z. došlo k zakotvení rakouského parlamentního systému, který tvořil základ nové prosincové ústavy z téhož roku. Nová ústava znamenala, kromě jiného, konec absolutistické vlády panovníka v rakouských zemích a začátek období konstituční monarchie. Hlavním zákonodárným orgánem se stala Říšská rada, tvořená poslaneckou sněmovnou a sněmovnou panskou. Konec absolutistického postavení panovníka se musel nutně promítnout též do oblasti rodinných fideikomisů, kde si panovník, jak bylo již popsáno výše, dosud zachovával určité výsadní postavení, a to zejména při jejich zřizování. Nový ústavní režim vedl k přijetí zákona č. 61/1868 ř.z., který byl vyhlášen 13. června 1868 a který měnil některá ustanovení ABGB ve věci zakládání a zadlužování rodinných fideikomisů.¹⁹⁸

Ode dne účinnosti zmíněného zákona bylo tedy ustanovení § 627 ABGB, upravující podmínky platného zřízení rodinného svěření, doplněno o nutnost „zvláštního svolení zákonodárné moci“. Zřízení rodinného fideikomisů bylo tedy napříště možné pouze prostřednictvím vydání říšského zákona a dosavadní požadavek výhradního souhlasu panovníka byl současně uveden do souladu s novým ústavním pořádkem konstituční monarchie. Zákon však zároveň umožňoval, za situace, kdy souhlas panovníka byl sice již v minulosti udělen, však rodinný fideikomis ještě nebyl zřízen, podle něj platně rodinný fideikomis zřídit ještě po dobu pěti let ode dne nabytí jeho účinnosti.¹⁹⁹

Zadlužování rodinných fideikomisů více než do výše jedné třetiny hodnoty fideikomisního jmění zmíněný zákon umožnil, však pouze za předpokladu, že takové zadlužení bylo nezbytné pro zachování rodinného fideikomisů jako celku. Vyšší zadlužení bylo možné pouze na základě souhlasu Nejvyššího soudu a to po předchozím výslechu opatrovníka a všech žijících čekatelů rodinného fideikomisů. Zmíněným tedy došlo k novelizaci ustanovení § 635 až 637 ABGB. Veškerá ostatní zákonná ustanovení týkající se rodinného svěření zůstala sic nových charakterem státního zřízení nedotčena, však ze samotné úpravy nových opatření zákona č. 141/1867 ř.z. je zřejmé, že všechny tímto předpisem konstituované změny,

¹⁹⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 66.

¹⁹⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 67.

¹⁹⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 67.

měly velký dopad jak na právní stránku rodinných fideikomisů, tak i na praktickou správu rodinných fideikomisů jako takovou.²⁰⁰

Z veškerého výše uvedeného je současně zřejmé, že rodinný fideikomis představoval z právního hlediska v době od zavedení ABGB značně propracovaný institut, kdy úprava jeho zřízení a fungování nepředstavovala napříště oblast práva právními předpisy komplexně neupravenou (a tedy i značně nejistou) tak, jak tomu bylo v dobách předchozích.

---

²⁰⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 67.

KAPITOLA 3.

Vývoj svěřenství v českých zemích od roku 1918 do roku 1964

3.1. Zrušení institutu svěřenství v Československu po roce 1918

Spontánní manifestace pražského obyvatelstva konaná dne 28. října 1918, vyvolaná zprávami z Vídně o přijetí 14 bodů prezidenta USA Woodrowa Wilsona Andrásyho nótou, donutila vedení Národního výboru jednat. Ač nabádali představitelé Národního výboru k zachování klidu a pořádku s tím, že Národní výbor povede sám veškerá příslušná opatření, zástupy obyvatelstva na pražských ulicích a postupně v dalších městech a vesnicích vyhlášovaly svévolně samostatnou Československou republiku. V podvečer 28. října 1918 pak zasedalo plénium Národního výboru a jako samozvaný nejvyšší zákonodárný orgán, označující se za představitele československého národa a vykonavatele státní svrchovanosti, schválil dle návrhu A. Rašína historický zákon o zřízení samostatného československého státu - zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. Zákon v preambuli dle skutečnosti konstatoval, že „*samostatný stát československý vstoupil v život*“, jinými slovy tedy, že byl vyhlášen samotným lidem. Článek první zákona svěřoval určení formy československého státu do kompetence Národního shromáždění, které prozatím neexistovalo.²⁰¹

Pro téma této práce jsou stěžejní články následující, zejména pak článek druhý a třetí, jimiž byly veškeré dosavadní zemské a celorakouské (říšské) zákony a nařízení ponechány prozatímně v platnosti a dále samosprávné, státní a župní úřady a další instituce byly podřízeny Národnímu výboru a měly napříště pokračovat ve své činnosti dle dosavadních platných zákonů a nařízení.²⁰²

Tímto způsobem byl do nově vytvářeného státního zřízení v zájmu společenské stability recipován nejen rakouský a uherský právní řád, však i příslušný státní aparát. V díkci této konstrukce pak bývá zákon nazýván také jako „recepční norma“. Smysl recepční normy vystihl sám A. Rašín slovy „*Tímto zákonem mělo být zamezeno, aby nenastal bezprávný stav, aby se celá státní správa nezastavila, aby se dne 29. října pracovalo dále, jako by revoluce vůbec nebylo.*“²⁰³

Národní výbor schválil na svém plenárním zasedání dne 13. listopadu 1918 stručný zákon o prozatímní ústavě (zákon č. 37/1918 Sb. z. a n.), který tvořil spolu s recepční normou provizorní ústavní základy nového státu.²⁰⁴

Následkem recepční normy mimo jiné bylo, že rodinné fideikomisy zřízené na území bývalých zemí Koruny české (které se nyní staly součástí Československé republiky) pokračovaly dále dle stejných zákonů a nařízení jako tomu bylo dosud. Soudní moc v záležitostech fideikomisních náležela v Československu i nadále zemskému soudu, v jehož pravomoci bylo řešit svěřenské záležitosti téměř komplexně, tedy záležitosti svěřenské nejen nesporné, však i sporné např. v podobě žalob o posloupnost ve fideikomisu, žalob o prohlášení fideikomisu za zaniklý apod.²⁰⁵

Záměrem nového státu však nebyla pokračující podpora trvání institucí a výsad, které byly oporou bývalého monarchistického zřízení, nýbrž zavedení

²⁰¹ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 319 a 320

²⁰² MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 319 a 320

²⁰³ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 319 a 320

²⁰⁴ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 321.

²⁰⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 73.

a podpora takových změn, které by vytvořily pevný právní a ekonomický základ nového, moderního a demokratického státu. Příkladem může být zákon o zrušení šlechtictví č. 61/1918 Sb. z. a n. ze dne 10. prosince 1918. Tento zákon stanovil, že šlechtictví a řády, jakož i veškerá z nich vyplývající práva a povinnosti, a rovněž tak tituly, pokud byly udělovány jako vyznamenání, se ruší. V platnosti zůstaly pouze takové tituly, na jejichž udělení lze při splnění zákonem předepsaných podmínek nabýt právní nárok, tedy např. tituly doktorské, inženýrské apod., a rovněž pak tituly, jež vyjadřovaly skutečně zastávanou úřední činnost.²⁰⁶

Zmíněným zákonem tedy došlo sic k odstranění vnějšího formálního označení příslušníků dřívější šlechty, však rozsáhlý hmotný majetek, kterým tato společenská vrstva i nadále disponovala přímo či prostřednictvím rodinných fideikomisů, a který představoval materiální základ odlišnosti této společenské vrstvy od ostatních občanů, zůstal nadále ve vlastnictví a dispozici příslušníků šlechty.²⁰⁷

Rozhodujícím procesem, který se jevil být za dané situace nasnadě a jehož cílem bylo omezení významné hospodářské pozice dřívějších vládnoucích vrstev, se stala pozemková reforma, jejíž postupná realizace byla jedním z důležitých záměrů nového státního zřízení odrážejícím potřeby nejrůznějších sociálních skupin, směřujícím k přechodu vlastnictví velké části půdy do rukou domácích, tedy do rukou českých a slovenských vlastníků (občanů). Pozemková reforma představovala určitý kompromis mezi představami a požadavky tehdejší strany agrární a strany sociálnědemokratické, když byla, zjednodušeně řečeno, jakýmsi „odčiněním Bílé hory“, která měla pro obyvatelstvo tehdejšího českého státu dalekosáhlé důsledky nejen v oblasti náboženské, však i v oblasti majetkové, kde znamenala přechod značného pozemkového vlastnictví z domácích vlastníků na vlastníky cizí – na cizí šlechtu. Uvedené bylo příčinou, proč postupovalo nové československé státní zřízení ve vyvlastňování pozemkového vlastnictví v rámci pozemkové reformy mnohem radikálněji, než v jiných oblastech.^{208 209}

Pozemková reforma byla uskutečněna v období počínaje listopadem roku 1918 a konče rokem 1936, kdy byla přechodně zastavena jak pro nedostatek státních finančních prostředků, tak pro nedostatek zájemců o půdu ze strany obyvatelstva, neboť jeho velká část byla již více či méně uspokojena.²¹⁰

Primárním impulsem pro tuto akci bylo dne 9. listopadu 1918 vydání zákona o obstavení velkostatků č. 32/1918 Sb. z. a n., který znemožňoval vlastníkům jakékoliv dispozice s velkostatkem, však vlastnické právo k velkostatkům jako takové nerušil. Tak se stalo až na jaře roku 1919 prostřednictvím zákona o zabránění velkého majetku pozemkového č. 215/1919 Sb. z. a n. (tzv. záborového zákona), který představoval svou povahou zákon rámcový a tedy v období následujícím rozváděný řadou doplňujících předpisů.²¹¹

Díky ustanovení § 2 záborového zákona lze definovat „velké majetky pozemkové“ následovně „*Velkým majetkem pozemkovým jest rozuměti soubory nemovitostí s právy, která jsou spojena s jejich držením jestliže výměra náležející v*

---

²⁰⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 73.

²⁰⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 73.

²⁰⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 73.

²⁰⁹ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 413.

²¹⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 74.

²¹¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 74.

území Československé republiky vlastnický jedině osobě nebo týmž spoluvlastníkům je větší než 150 ha půdy zemědělské (rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic) nebo 250 ha půdy vůbec. Manželé nerozvedení považují se za jedinou osobu.” Ze záboru byly ve smyslu ustanovení § 3 záborového zákona vyloučeny jak objekty právně i hospodářsky samostatné, které nesloužily k hospodaření na zabraných nemovitostech, tak majetek zemský, okresní a obecní s výhradou zvláštních zákonných ustanovení o jeho úpravě. Výjimku z pravidla definovaného ustanovením § 2 záborového zákona dále představovalo ustanovení § 14 záborového zákona, které stanovilo, že k vyvlastnění půdy o menší rozloze mohlo dojít, však pouze za předpokladu, že byla místní potřeba půdy naléhavá, a nestačily-li pozemky zabrané, alternativně bylo-li to v zájmu obecného blaha. Vyvlastněný pozemkový majetek si stát buď ponechal pro obecně prospěšné účely, nebo jej přidělil, mimo jiné, „do vlastnictví nebo pachtu malým zemědělcům, domkařům, drobným živnostníkům, bezzemkům, a to zvláště příslušníkům ozbrojené moci československé a válečným invalidům, kteří by na půdě chtěli a mohli hospodařiti, pak družstvům bytovým, spotřebním a zemědělským, obcím a jiným veřejným veřejným svazkům k účelům všeobecně prospěšným, vědeckým a humanitním ústavům.”^{212 213}

Bližší určení subjektů, jimž mohl být pozemkový majetek přidělován, určoval zákon přídělový č. 81/1920 Sb. z. a n. Zábor pozemkového vlastnictví probíhal konečně za náhradu, která byla stanovena zákonem o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový č. 329/1920 Sb. z. a n. (tzv. náhradový zákon).²¹⁴

Na tomto místě je zcela nezbytné zmínit, že pozemková reforma se původně zcela nedotkla kmenového jmění rodinných fideikomisů a velká výměra půdy tak zůstávala i nadále vázána ve velkostaticích, které byly právě součástí jmění dílčích svěřenství. Takto z důvodu samotné právní podstaty rodinných svěřenství, když ve smyslu tehdy platného československého práva převzatého recepční normou platila nadále nejen povinnost opatrovníka každého z rodinných fideikomisů, bdít nad tím, aby kmenové svěřenské jmění zůstalo zachováno a nebylo zhoršeno, však současně platila nadále i úřední povinnost soudů (tedy představitele státní moci a tedy zprostředkovaně povinnost státu) stanovená ustanovením § 627 ABGB ve spojení s ustanovením § 223 císařského patentu ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., pečovat o to, aby svěřenství byla zachována zejména v neztenčené podobě. Jinými slovy tedy stát nemohl dle stále platného a účinného práva přistoupit k zabrání velkostatků, které byly součástí rodinných svěřenství, když jejich celistvost byl povinen sám chránit.²¹⁵

Přičteme-li k uvedenému v nové republice neustále se zvyšující protisvěřenské nálady vedené myšlenkami spíše filozofické povahy, kdy rodinná svěřenství byla jednak považována za poslední významný přežitek privilegií šlechtického stavu a jednak z národohospodářského hlediska za institut zcela nevyhovující, udržující pohromadě velké latifundie a bránící tak pokrokovému hospodaření s nimi, stalo se dne 3. července 1924 logickým vyústěním přijetí zákona o zrušení svěřenství č. 179/1924 Sb. z. a n., který nabyl účinnosti dne 14. srpna 1924 a podle kterého byla svěřenství (tj. rodinné fideikomisy) všeho druhu zrušena a zároveň stanoveno, že nová svěřenství nemohou být zakládána.²¹⁶

²¹² Ustanovení § 10 zákona č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového.

²¹³ MALÝ, K a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 413 a 414.

²¹⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 74.

²¹⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 76.

²¹⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*.

Pro účely objasnění důvodů zrušení rodinných fideikomisů lze citovat část důvodové zprávy k předmětnému zákonu ze dne 2. července 1924:

„Ústav rodinných svěřenství jeví se v našem právním řádě posledním významným zbytkem privilegií šlechtického stavu. Sloužilať svěřenství fakticky – byť ne právně – jedině bývalým šlechtickým rodům k tomu, aby veliké komplexy majetkové trvale zůstaly zajištěny pro členy rodiny jako opora jejich vrchnostenského postavení. Svěřenství spočívá na myšlence, že nikoliv jednotlivec, nýbrž celý rod má býti účasten výhod plynoucích z majetku nashromážděného zakladatelem fideikomisu, a že zájmy jednotlivce musí ustoupiti proto vyšším zájmům rodové pospolitosti. Myšlenka tato není v plném rozsahu nesprávná ani pochybená.

Moderní právní řád nerozpakoval se zasáhnouti často dosti důrazně do volné sféry jednotlivcovi a uložil mu mnohá omezení i v dispozici majetkem, kterážto omezení leckdy také dána jsou v zájmu potomstva nebo rodiny (srv. např. ústav rodinných nedílů podle zák. přidělového). Každý takový zásah diktován jest však v moderním právním řádě veřejným zájmem, jenž jedině může být v demokracii podnětem a důvodem určitého zákonodárského opatření.

*V demokratické republice jistě však není veřejným zájmem udržovati pomocí rozsáhlého aparátu svěřenských fondů majetek značného rozsahu v rukou několika rodů, které zrušením šlechtictví pozbyly odlišného postavení, jemuž se těšily v monarchistickém státě.”*²¹⁷

Na své straně 4 dále důvodová zpráva k osnově zákona uvádí:

*„Osnova staví i v oboru hmotného života příslušníky bývalé šlechty na roveň ostatním vrstvám obyvatelstva, nutíc bývalou šlechtu, aby se sama starala o svůj majetek a jeho udržení a vstupovala do života hospodářského, zejména k účelu zachování majetku a nabytí životních prostředků, v rovný zápas s ostatními obyvateli.”*²¹⁸

Konečně pak důvodová zpráva ve svém závěru na straně 5 stručně shrnuje všechny dříve uvedené argumenty a současně uvádí ten nejzásadnější, související s prováděním pozemkové reformy:

*„Demokratické zřízení státní nemůže ponechati v platnosti takové zákony, které mají vznik a podklad v moci a výsadách bývalé šlechty a které jsou v rozporu s novým právním stavem a i s národohospodářskými cíly. Svěřenství ztěžovalo a s části i znemožňovalo řádné a rychlé provádění pozemkové reformy.”*²¹⁹

Souvisejíc se samotným procesem zrušení rodinných fideikomisů nutno zmínit rozhodující část zákona o zrušení svěřenství, tedy jeho ustanovení § 1, které lze pro jeho jednoznačnost taktéž přímo citovat:

Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 76.

²¹⁷ Zpráva Senátu Národního shromáždění R. čs. o usnesení Poslanecké sněmovny (tisk 1925) ze dne 2. července 1924, k vládnímu návrhu zákona o zrušení svěřenství, Tisk 1946, s. 1.

²¹⁸ Zpráva Senátu Národního shromáždění R. čs. o usnesení Poslanecké sněmovny (tisk 1925) ze dne 2. července 1924, k vládnímu návrhu zákona o zrušení svěřenství, Tisk 1946, s. 4.

²¹⁹ Zpráva Senátu Národního shromáždění R. čs. o usnesení Poslanecké sněmovny (tisk 1925) ze dne 2. července 1924, k vládnímu návrhu zákona o zrušení svěřenství, Tisk 1946, s. 5.

„(1) Svěření (rodinné fideikomisy) všeho druhu se zrušují. Nová svěření nemohou být zakládána.

(2) Dnem účinnosti zákona pozbývají, pokud se jich zákon výslovně nedovolává, ustanovení zřizovacích listin, rodinných usnesení a jiných opatření o svěření platnosti.

(3) Zejména zanikají bez náhrady také substituční nároky stanovené ve zřizovací listině všech čekatelů a jiné nároky kromě nároků vyhrazených v § 6.”²²⁰

Ustanovení § 2 zákona o zrušení svěření dále upravovalo podmínky, za nichž lze ukončit svěření dohodou mezi zúčastněnými osobami, jimiž pak jeho odstavec 1 vyjmenovával jak držitele a čekatele svěření, tak opatrovníky potomstva. Jako čekatele pak jeho odstavec 2 vyjmenovával osoby, které byly v den, kdy zákon nabyt účinnosti naživu, nebo alespoň pokládány za narozené ve smyslu občanského práva, a které byly povolány k poslušnosti dle zřizovací listiny, s výjimkou uvedenou v poslední větě tohoto odstavce, která určila, že se při tom „nehledí k omezením zřizovacích listin, která se přiči právnímu řádu nastalému po 28. říjnu 1918 zrušením šlechtictví (pro nerovný sňatek, nedostatek šlechtictví neb určitého počtu šlechtických předků a podobným).”^{221 222}

Zákon tak ponechal v rukou zúčastněných osob, aby mezi sebou upravily poměry uvolněného svěření, přičemž v ustanovení § 2 odst. 3 stanovil jakožto náležitost kýžené dohody, shodnou vůli současného držitele svěření s alespoň třemi nejbližšími čekateli svěření. Toto ustanovení vychází z předpokladu, že v mnoha případech nebude možné dosáhnout dohody všech čekatelů, jichž může být obzvláště při majorátech a seniorátech značný počet. Pokud těchto čekatelů nebylo, musel být jejich souhlas nahrazen opatrovníkem potomstva. Záměrem zákona tedy zjevně bylo, aby případný odpor osob, které jsou svěření více vzdáleny, nemohl zmařit předpokládanou dohodu mezi osobami, které jsou svěření nejbližší. Dohoda musela být v dikci ustanovení § 2 odst. 4 zákona předložena příslušnému svěrenskému soudu nejpozději do šesti měsíců ode dne nabytí jeho účinnosti. Povinností svěrenského soudu pak bylo předepsaným způsobem ověřit, zda se dohoda nepřiči účelu zákona jako takového a zda jsou k dohodě přizvány všechny předpokládané zúčastněné osoby, jejichž zájmy měl zákon zájem chránit.²²³

Za situace, kdy svěrenský soud dohodu zúčastněných osob v uvedené lhůtě neobdržel, platila ustanovením § 3 zákona stanovená fikce, že jmění svěření nabyt dnem účinnosti zákona jeho držitel, a to jako přední dědic (fiducář), když jeho právo bylo dále omezeno svěrenským nástupnictvím ve prospěch prvního čekatele svěření. Právní institut rodinného svěření tak fakticky přešel na institut fideikomisární substituce, nadále upravené ustanovením § 608 a násl. ABGB, s časovým omezením do prvního stupně. Pro případ, kdy svěření nemělo ke dni účinnosti zákona držitele z důvodu jeho úmrtí, stanovilo ustanovení § 3 odst. 2 zákona pravidlo, že se neomezeným vlastníkem svěrenského jmění stal nastupující čekatel svěření bez dalšího.²²⁴ Pro případ, kdy držitel svěření zemřel po dni, kdy zákon nabyt účinnosti,

²²⁰ Zákon o zrušení svěření č. 179/1924 Sb. z. a n., ve znění účinném od 14. listopadu 1924

²²¹ Zákon o zrušení svěření č. 179/1924 Sb. z. a n., ve znění účinném od 14. listopadu 1924

²²² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěrenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 78.

²²³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěrenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 79.

²²⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěrenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 79.

však před uplynutím šestiměsíční lhůty stanovené ustanovením § 2 odst. 4 zákona, a nedošlo-li k dohodě, stanovilo ustanovení § 3 odst. 3 zákona, že svěřenské jmění nabyt dle ustanovení § 3 odst. 1 zákona tento držitel a nadále nastávala dědická posloupnost v pořadí podle tohoto ustanovení. Konečně v situaci, kdy se ke dni úmrtí ke svěřenství nepřihlásil žádný známý čekatel, spadalo uvolněné svěřenství do pozůstalosti posledního držitele a bylo rozděleno dle pravidel platného dědického práva.²²⁵

V dikci ustanovení § 5 zákona zanikaly nástupnické nároky všech dalších čekatelů, kromě zmíněných nároků ve smyslu ustanovení § 3 zákona, bez náhrady. Ve fideikomisech však bylo často stanoveno, že je držitel svěřenství povinen poskytovat ve prospěch určitých osob určité plnění, např. musí ostatním členům rodiny vyplácet apanáže apod. Dle ustanovení § 6 zákona pak tyto nároky na plnění, které byly nabyty z titulu zřizovací listiny, trvaly dále i po zrušení svěřenství, pokud se týkaly osob již žijících či považovaných již za narozené.²²⁶

Ustanovení § 7 až 16 zákona řeší postup soudů v různých sporných i nesporných případech, jejich územní působnost, technické náležitosti spojené se zápisem výsledných majetkových přeměn do veřejných knih a listin a postavení dosavadních věřitelů po zrušení svěřenství.²²⁷ Postavení dosavadních věřitelů lze bez komentáře nastínit doslovným zněním ustanovení § 14 zákona

„(1) Věřitel, pro něhož váznou na svěřenském majetku pohledávky poskytnuté se schválením soudu před dnem účinnosti tohoto zákona, může je požadovati v příslušném pořadí i z podstaty nehledíc k omezení svěřenským nástupnictvím (§ 3, odst. 1.).

(2) Pohledávkám ze zápůjček poskytnutých dočasnému držiteli bez svolení svěřenského soudu přede dnem účinnosti tohoto zákona na zástavu užitků ze svěřenského statku, nemůže věřitel zjednávatí platnost z podstaty, pokud nabyvatel má jen postavení předního dědice (§ 3, odst. 1.).

(3) Na zabraný majetek může věřitel vésti exekuci jen vnucenou správou.”

Za zajímavé lze považovat ustanovení § 17 zákona, které řešilo zajištění sbírek, předmětů umělecké nebo dějinné ceny, archivů, knihoven a registratur, které byly ke dni nabytí účinnosti zákona příslušenstvím některých svěřenských statků. Do doby, než byla zákonem upravena ochrana těchto památek, byla stanovena povinnost ministerstva školství a národních osvět, nařídit soupisy těchto předmětů znalci, kteří zároveň určili, které tyto věci měly uměleckou nebo dějinnou hodnotu.²²⁸ Ministerstvo školství a národní osvěty pak dále na základě takto sepsaných seznamů rozhodlo, které ze sepsaných věcí mají být nadále uschovány, a to ať už ze strany nabyvatele svěřenství s tím, že tento je může napříště zcizit pouze s předchozím souhlasem ministerstva, nebo samotným státem. Rozhodnutí s opisem seznamu bylo sdělováno nabyvateli svěřenství.

²²⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 79.

²²⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 79.

²²⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 80.

²²⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 80.

Dle ustanovení § 18 zákona pozbyly dnem, kdy tento nabyl účinnosti (14. srpna 1924), platnosti všechny předpisy zákonů a nařízení o svěřenstvích, pokud byly v odporu s tímto zákonem.

V dikci zmíněného zákonného ustanovení se tedy jednalo zejména o ustanovení: „§ 618 až 645 ob. zák. obč., §§ 108, 220 až 256 nesp. patentu ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z., zákony z dne 18. června 1868, č. 61 ř. z., a ze dne 27. března 1918, č. 117 ř. z., § 50, č. 4., 78, odst. 1., 116 jur. normy (zákona ze dne 1. srpna 1895, č. 111 ř. z.), § 97, odst. 2. a 109 ex. řádu ze dne 27. května 1896, č. 79 ř. z., nařízení uherského ministerstva spravedlnosti ze dne 7. dubna 1869, č. 1869/J. M., §§ 2, č. 1. a 42 zák. čl. I. z 1911.”

Situaci po nabytí účinnosti zákona o zrušení svěřenství lze tedy shrnout tak, že došlo ke zrušení institutu rodinného fideikomisů vycházejícího ze španělského majorátu a současně představujícího fideikomis římského typu s pevně stanovenými pravidly nástupnictví na neomezené časové období, zakotveného a upraveného jak v Hlavě desáté ABGB, tak i v doplňujících předpisech. Zároveň však byla ponechána v platnosti ustanovení § 608 až 617 ABGB, upravující fideikomisární substituci.²²⁹ Institut fideikomisů jako takový tak nejen že nebyl zrušen, však jeho použití bylo zákonem o zrušení svěřenství v určitých, již výše zmíněných případech, přímo předpokládáno. Nadto mohly i samy zúčastněné osoby upravit své poměry v režimu dohody předpokládané ust. § 2 zákona o zrušení svěřenství tak, že sjednaly nahrazení zrušeného rodinného svěřenství právě svěřenským nástupnictvím.

Svěřenské jmění tak sice ztratilo svou silnou zákonnou ochranu nezczitelnosti a mohlo být částečně zabráno státem při další realizaci pozemkové reformy, jeho zbylá část však mohla být v případech aplikace režimu fideikomisů předávána po několik dalších generací.²³⁰

Institut svěřenského nástupnictví zůstal v platnosti až do konce roku 1950, když s účinností od 1. ledna 1951 byl Všeobecný zákoník občanský č. 946/1811 ř. z. (ABGB) nahrazen zcela novým občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb., který reflektoval nové poměry v Československu po únoru roku 1948. Zákon tedy bránil vzniku nového svěřenského nástupnictví. Existující svěřenství však pokračovala v původní podobě až do přijetí nového znění občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., jehož účinnost nastala dne 1. dubna 1964. Tento zákon sice v ustanovení § 503 odst. 1 stanovil, že při dědění se užije práva platného v den smrti zůstavitele a byla-li i závěť zřízena před 1. dubnem 1964, posuzuje se její platnost podle dosavadních předpisů, návazně však v ust. § 503 odst. 2 stanovil: „Dnem 1. dubna 1964 zanikají všechna omezení vyplývající ze svěřenského náhradnictví.”²³¹

Teprve toto ustanovení socialistického občanského zákoníku zapříčinilo formální vyřazení úpravy fideikomisární substituce z právního řádu Československa. I přes to, že zákon ve zmíněném ust. § 503 odst. 1 ještě ponechal v platnosti například fideikomisární substituci zřízenou závětí v době platnosti ABGB, tak v důsledku odst. 2 zrušil právní závazek fiduciáře vůči fideikomisáři v existujících substitucích. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. převzal po novelizaci na začátku 90. let 20. století

²²⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 82.

²³⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 82.

²³¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 85.

identický text těchto odstavců a přesunul ho do ust. závěrečných, přechodných a zrušovacích (ust. § 859 a násl.).²³²

---

²³² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 85.

KAPITOLA 4. Svěřenský fond v zákoně č. 89/2012 Sb.

4.1. Úvod

Založen na demokratické tradici a na principech evropského soukromého práva vstoupil v rámci probíhající rekodifikace v účinnost dne 1. ledna 2014, platný od 22. března 2012, zákon č. 89/2012 Sb. jakožto nový občanský zákoník (dále též jen „NOZ“).

NOZ nahradil dosavadní občanský zákoník, zákon č. 40/1964 Sb. (dále jen „SOZ“), který byl přijat za zcela jiných ekonomických a sociálních podmínek, jak bylo nastíněno výše, což samo o sobě předesílá závěr, že z hlediska potřeb nedávno minulých nepředstavoval právní úpravu zcela dostačující, resp. právní úpravu zcela adekvátní. Jakožto příklad zastaralosti SOZ lze v souvislosti s tématem této práce uvést jeho citelný nedostatek v podobě absence generální úpravy správy cizího majetku, jakožto právní úpravy hospodářsky, sociálně i právně velmi potřebné.^{233 234}

NOZ připravovala po dlouhé období Ministerstvem spravedlnosti České republiky pověřená komise vedená prof. Dr. JUDr. Karlem Eliášem. Tato komise předložila vládě závěrečnou osnovu návrhu NOZ dne 12. ledna 2009. Vláda tuto osnovu bez dalšího schválila a navazující předložila Parlamentu České republiky ke schválení. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky schválila předmětnou osnovu NOZ dne 9. listopadu 2011 a jelikož Senát následně nepřijal ve třicetidenní zákonné lhůtě žádné usnesení s osnovou NOZ související, byla tedy i jím osnovu NOZ s účinností ke dni 3. února 2012 v důsledku zákonné fikce schválena. Konečně Prezident České republiky zákon podepsal dne 20. února 2012.²³⁵

Jak bylo již předestřeno výše, NOZ zakotvuje, mimo jiné, též generální úpravu správy cizího majetku. NOZ však současně zakotvuje též nový institut se správou cizího majetku přímo související, a to institut nazvaný svěřenský fond. V následující části této práce bude tedy právě tato právní úprava NOZ dostupným způsobem blíže popsána, vyložena a analyzována.

Zjevným úmyslem zákonodárce, který lze dovést, mimo jiné, již jen ze samotného názvosloví NOZ v rámci Části třetí, Hlavy druhé, Dílu šestého, týkajícího se správy cizího majetku, bylo znovuzavedení institutu typu svěřenství do našeho soukromého práva. V jiných zemích je v současnosti pro úpravu svěřenských vztahů nejčastěji používán institut trust, který je v různých právních řádech, zejména pak v právních řádech na bázi common law, institutem velmi rozšířeným a často používaným. S ohledem však na skutečnost, že právní řád České republiky je založen na bázi kontinentální právní tradice, byla jakožto inspirace NOZ zvolena právní úprava Civil Code of Quebec kanadské provincie Quebec, když právě tato právní úprava již minulosti institut trust z práva anglosaského do práva kontinentálního svérázným způsobem integrovala.²³⁶

²³³ ELIÁŠ, K. a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou s rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012, s. 580.

²³⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 117.

²³⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 117.

²³⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 118.

V důsledku stručného historického exkurzu do dějin provincie Quebec, který bude následovat dále, lze pak tedy lépe porozumět vývoji tohoto právního systému a rovněž i důvodům, pro které zvolil český zákonodárce právě tuto právní úpravu za úpravu pro právní úpravu správy cizího majetku NOZ vzorovou, a tedy i vzorovou pro právní úpravu správy cizího majetku novodobou a současnou.

4.2. Historický exkurz

Prvními dlouhodobými evropskými osídleními na území dnešní Kanady byly Port Royal a Québec založené francouzskými kolonisty roku 1605 a 1608 n. l. V důsledku založení Nové Francie v období vlády francouzského krále Ludvíka XIV. byl pak i ve zmíněných provinciích Port Royal a Québec zaveden kontinentální systém na bázi práva Custom of Paris, neboli systém na bázi pařížského obyčejového práva (Britové založili svou první kolonii na území dnešní Kanady již v roce 1610, a to v oblasti Newfoundlandu, však své osídlení následně rozšiřovali spíše na východních pobřežích dnešních Spojených států amerických).²³⁷

V období let 1754 a 1763 došlo k sérii britsko-francouzských a indiánských válek, v jejichž důsledku získala tehdejší francouzské kolonie Velká Británie. Britská vláda zde vzápětí ještě v roce 1763 zavedla systém práva anglosaského, a to vydáním tzv. Royal Proclamation. Jelikož však tento krok vyvolal vlnu napětí na straně Francouzi obydlených územích, britská koloniální vláda přehodnotila již v roce 1774 celou situaci, v důsledku čehož došlo k přijetí tzv. Quebec Act. Quebec Act, který akceptoval na území Francouzi obývaných územích katolické náboženství, francouzské soukromé právo a francouzštinu jako úřední jazyk, a představoval tedy kompromisní a efektivní východisko napjaté situace. V důsledku Quebec Act tak došlo na zmíněných územích k obnovení původního systému práva kontinentálního, však pouze v oblasti soukromých vztahů, kdy oblast veřejné správy a práva trestního fungovala i nadále na bázi systému práva anglosaského.²³⁸

Constitutional Act přijatý v roce 1791 poté rozdělil území zmíněné britské kolonie na anglicky mluvící Horní Kanadu (Upper Canada, dnešní Ontario), která v plném rozsahu aplikovala právní řád na bázi anglosaského práva, a na frankofonní Dolní Kanadu (Lower Canada, dnešní Quebec), která si zachovala své kontinentální civilní právo.²³⁹

V roce 1866 byl v Quebecu přijat Civil Code of Lower Canada, který nahradil výše zmíněný Custom of Paris a který byl z větší části založen na soudobém soudním výkladu práva Horní Kanady (báze práva anglosaského). Tento zákon však současně čerpal jednak i z Code Napoleon z roku 1804 a jednak i z Louisiana Civil Code, který byl v době nedávné na území dnešních Spojených států amerických zaveden Francouzi (oba na bázi práva kontinentálního). Civil Code of Lower Canada tedy do civilního práva inkorporoval i některé části z práva britského, anglosaského, a zakotvil koexistenci těchto dvou právních systémů v rámci jedné oblasti práva. V roce 1867 návazně přijatý Constitution Act pak zaručil provincii Quebec značnou autonomii v rámci federální Kanady, mimo jiné, včetně autonomie v úpravách vztahů v oblasti soukromého práva.²⁴⁰

²³⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 118.

²³⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 118.

²³⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 118.

²⁴⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.*

V kanadské provincii Quebec aktuálně platný a účinný Civil Code of Quebec (dále též jen „CCQ“) byl po dlouhých kodifikačních přípravách přijat v roce 1994 a nahradil výše zmíněný Civil Code of Lower Canada. CCQ integruje do kontinentálního práva rovněž některé instituty z práva anglosaského včetně trustu a současný Quebec je tak dnes jednou z mála zemí na světě, kde lze již zmíněnou koexistenci právního systému práva kontinentálního a právního systému práva anglosaského objevit. Zmíněné jednoznačně předurčuje CCQ pro to, aby se stal určitým vzorem pro novodobou právní úpravu institutu svěření v podmínkách právního řádu České republiky.²⁴¹

4.3. Správa cizího majetku

Obecnou právní úpravu správy cizího majetku, kterou je na tomto místě nutné právě v souvislosti se svěřenstvím předestřít, zařadil zákonodárce v rámci NOZ do Části třetí, Hlavy druhé, což systematicky odpovídá zařazení tohoto institutu do absolutních majetkových práv, resp. práv věcných. Od právní úpravy správy cizího majetku zařazené do práv věcných – absolutních – se tedy lze odchýlit jen, připouští-li to zákon (viz ustanovení § 978 NOZ). Právo správy cizího majetku působí jakožto každé absolutní a věcné právo *erga omnes*, čemuž odpovídá povinnost všech ostatních účastníků občanskoprávních vztahů, respektovat subjektivní věcné právo vlastníka takového práva (oprávněného) a ve výkonu jeho práva ho nerušit.²⁴²

Zmíněná ustanovení NOZ upravující institut správy cizího majetku jsou subsidiárně použitelná pro veškeré případy, kdy někdo spravuje cizí majetek ve prospěch někoho jiného, s výjimkou případů správy majetku dle Části druhé NOZ, kde je speciálně upravena správa společného jmění manželů a správa majetku nezletilých dětí v dikci práva rodinného. Dále pak přirozeně smlouva i povaha věci mohou stanovit od této obecné právní úpravy odchylky.²⁴³

NOZ zná dvě základní kategorie, mezi kterými vede hranici a které je nezbytné respektovat též při aplikaci ustanovení o správě cizího majetku. Těmito kategoriemi jsou osoby a věci. Jak bylo již nastíněno výše, na rozdíl od závazkových právních vztahů poskytuje právo správy cizího majetku oprávněnému subjektu, jakožto právo věcné, bezprostřední panství nad věcí. Předmětem správy cizího majetku jsou tedy věci. Věcí v právním smyslu se v dikci ustanovení § 489 NOZ rozumí vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí, tedy věci hmotné, nehmotné, movité i nemovité. Osobám je v dikci ustanovení § 15 NOZ přiznána právní osobnost a jsou dle ustanovení § 18 NOZ děleny na osoby fyzické a právnické. Zúčastněnými osobami na správě cizího majetku jsou právě osoby bez ohledu na to, zda jde o osoby právnické, nebo fyzické. Jmenovitě jsou v dikci ustanovení § 1400 takovými osobami zúčastněnými vlastníci (či zakladatel svěrenského fondu), beneficiant (či obmyšlený u svěrenského fondu), v jehož prospěch je majetek spravován, a správce, jemuž je správa majetku svěřena. Právě vztah všech těchto tří osob ke spravovanému majetku musí být jakožto právo věcné respektován všemi ostatními účastníky občanskoprávních vztahů, resp. ani jedna z těchto osob nesmí být při výkonu svého práva (resp. při plnění povinností) rušena. Uvedené odpovídá

Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 118 a 119.

²⁴¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěrenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.*

Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 119.

²⁴² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku.*

Komentář. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 30 až 35.

²⁴³ ELIÁŠ, K. a kolektiv: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou s rejstříkem.*

Praha: Sagit, 2012, s. 328.

zejména povinnosti všech ostatních účastníků občanskoprávních vztahů nekonat. Na tomto místě je vhodné podotknout, že práva zakladatele, správce a beneficenta k majetku ve správě cizího majetku jsou právy věcnými ve smyslu ust. 979 NOZ jen připouští-li to jejich povaha. Dále teprve za situace, jsou-li třetí osoby zúčastněné na realizaci správy cizího majetku na základě některého závazkového právního vztahu, mohou být povolány něco konat, však takový vztah bude přirozeně založen pouze *inter partes* vůči osobě, s níž v takovém vztahu jsou (typicky půjde o závazkový vztah se správcem).

Taková třetí osoba je tedy v tomto vztahu vždy účastníkem závazkového vztahu a nikoliv osobou z titulu správy cizího majetku věcně právně oprávněnou.²⁴⁴

Právní skutečností, kterou je možno svěřit jinému do správy majetek a určit beneficenta, představuje zejména, nikoliv však výlučně, právní jednání. Právním jednáním vlastníka (či jinak oprávněné osoby), které vyvolá právní následky nastalé po vymezení majetku a jeho svěřeni do správy, může být jakékoliv právní jednání, které zákon připouští, nevyžaduje-li pro některé právní jednání zvláštní formu (příkladem u jednotlivých správ či u svěřenského fondu). Věcné právo správy cizího majetku může tedy typicky vzniknout na základě dvoustranného právního jednání – smlouvy. Institut správy cizího majetku však představuje, jak již bylo uvedeno, institut v zásadě třístranný, a to, že zakladatel může být i spolusprávcem či beneficentem, je jen jednou z možností. Věcné právo správy cizího majetku může dále samozřejmě vzniknout také *ex lege*, rozhodnutím orgánu veřejné moci, nepřikázaným jednatelem, bezdůvodným obohacením, porušením smlouvy apod.²⁴⁵

Funkce správce cizího majetku je funkcí osobní. Toto pravidlo explicitně vyjádřené v ustanovení § 1401 odst. 1 NOZ vyplývá ze samotné podstaty správy majetku jakožto zastoupení svého druhu, které je zpravidla a zcela logicky založeno na principu důvěry. Správce tedy není oprávněn přenést veškeré oprávnění pro něj vyplývající ze správy na jiného tak, jak může např. obecný zástupce dle ustanovení § 438 NOZ. I v tomto je dána věcnost postavení správce a vlastníka ve smyslu absolutního práva. Správce však přirozeně nemusí vykonávat vše, co souvisí s danou správnou majetku osobně (v řadě případů to totiž ani není možné) a je mu tedy umožněno, aby k jednotlivému právnímu jednání (nikoliv k celé správě) přenesl jak samotnou působnost správce, tak i zmocnil k zastoupení. Při takovém postupu se použijí ustanovení § 436 a násl. NOZ upravující zastoupení, včetně ustanoveních o zastoupení smluvním (§ 441 a násl. NOZ). Pokud jde o prokuru, tuto správce obecně udělit nemůže, nevyplývá-li to z pověření vlastníka spravovaného majetku, resp. není-li správce v pozici podnikatele (*a contrario* ust. § 450 NOZ). V případě přenesení působnosti či zastoupení při jednotlivém právním jednání je správce v dikci zmíněného ustanovení § 1401 odst. 1 NOZ odpovědný nejen za výběr takové osoby, však i za její řádnou instruktáž. Naopak, přenesení správce na někoho svou působnost, příp. dá-li se zastoupit neoprávněně, nemůže se vůbec zprostit odpovědnosti za činy této pověřené osoby a za škody touto osobou potenciálně způsobené odpovídá solidárně. Nemusí se však jednat pouze o vznik škody, neboť odpovědnost je vztažena na vše, co správcem neoprávněně pověřená osoba učinila. Správce odpovídá ve smyslu ustanovení § 1411 NOZ jednak vůči beneficentovi (správce je povinen vykonávat svou působnost a plnit své povinnosti s péčí řádného hospodáře) a jednak ve smyslu ustanovení § 1400 odst.

²⁴⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 30 až 35.

²⁴⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 30 až 35.

2 NOZ i vůči vlastníkovi (NOZ je totiž stanovena vyvratitelná právní domněnka, že správce právně jedná jako zástupce vlastníka).^{246 247}

Pokud jde o odměnu správce a současně o případ, kdy není v právním jednání při svěřeni správy (či v jiném právním jednání ve vztahu ke vzniku správy) uvedeno jinak, platí vyvratitelná právní domněnka stanovená ustanovením § 1402 odst. 1 NOZ, že správci náleží odměna v místě, čase a podle povahy jeho služeb obvyklá. Je totiž zcela na vůli správce, zda danou správu přijme či nikoliv a proto je i eventuální právní jednání o odměně předmětem potenciální dohody. Správu lze samozřejmě vykonávat též bezúplatně, však opět pouze za předpokladu, že je to pro účely vyloučení aplikace zmíněné právní domněnky dohodnuto. Taková dohoda může být uzavřena i následně, může být ryze konkludentní a zákonem pro ni není vyžadována zvláštní (zejména písemná) forma.²⁴⁸ Ustanovení § 1402 odst. 2 NOZ stanoví poměrně striktní, však logické pravidlo o tom, že správce cizího majetku, který tento majetek spravuje bez právního důvodu, nemá právo na odměnu. Právním důvodem správy cizího majetku může být prakticky jakákoliv právní skutečnost, která správu cizího majetku zakládá. V takové právní skutečnosti, kterou představuje zpravidla právní jednání, eventuálně i právní událost (např. úmrtí fyzické osoby), bude obvykle projevena vůle o svěřeni majetku do správy, tj. vůle o svěřeni majetku do správy správci. Nebude-li žádného takového právního důvodu, a cizí majetek bude přesto nějakou osobou spravován, platí, jak bylo již uvedeno, že nárok správce na odměnu není dán.²⁴⁹

Rozdělení nákladů a zisku při správě cizího majetku upravuje ustanovení § 1403 NOZ. Není-li úprava rozdělení výnosů a nákladů správy v případě četnosti beneficentů obsažena ve stanovách či ve smluvním ujednání (např. ve smluvním ujednání mezi zakladatelem a správcem), je správce při zachování své povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře vázán pokynem spravedlivého rozdělení, a to s ohledem na povahu a předmět správy a obecné zvyklosti. Správce by tedy zřejmě měl vést své úvahy o rozdělení nákladů a výnosů správy v tom smyslu, zda beneficent má stejně poměrný výnos jako náklad. Teprve tehdy, nebyl-li by správce schopen naplnit tento pokyn, byly by podíly beneficentů v dikci ustanovení § 1403 NOZ stejné.²⁵⁰

Určité prvky kontroly beneficenta nad výkonem funkce správce nastiňuje ustanovení § 1404 NOZ, když hovoří o nahrazení beneficentova souhlasu k určitému právnímu jednání správce soudem v případech, kdy je takový souhlas zákonem či jinak (např. stanovy či smluvní ujednání) vyžadován a to v případě, kdy je např. beneficent neznámý, v případě, kdy nelze beneficentovo stanovisko řádně a včas zjistit, nebo v případě, kdy beneficent odmítá souhlas udělit, aniž by proto měl spravedlivý důvod. Lze shrnout, že v naprosté většině případů beneficent souhlas k jednotlivému právnímu jednání správce nedává, když je správce vázán již zmíněnou úpravou povinnosti péče řádného hospodáře v tom rozsahu, v jakém je mu správa udělena (jde buď o výkon prosté správy dle ustanovení § 1406 NOZ - viz níže, nebo o výkon plné správy dle ustanovení § 1409 NOZ – též viz níže). Meze oprávnění správce jsou současně podrobněji upraveny zákonem, v případě prosté správy jde o úpravu v

²⁴⁶ ELIÁŠ, K. a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou s rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012, s. 328.

²⁴⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 75 až 79.

²⁴⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 80.

²⁴⁹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 87.

²⁵⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 89.

rámci ustanovení § 1408 NOZ, v případě plné správy jde o úpravu v rámci ustanovení § 1410 NOZ.²⁵¹

Dojde-li k zahájení řízení o nahrazení souhlasu u prosté nebo plné správy cizího majetku (bez aplikace příslušných ustanovení o svěřenském fondu), bude správce postupovat dle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Aktivně legitimován k podání takové žaloby bude správce. Pasivně legitimován pak přirozeně beneficiant, a to jako nutný účastník správy cizího majetku. Beneficiantovi bude v případě, že tento nebude znám, nebo v případě, kdy jeho stanovisko nebude možné včas zjistit, ustanoven soudem pro účely řízení opatrovník. Je nasnadě a lze uzavřít, že případě opodstatněnosti a tedy i navazující úspěšnosti žaloby bude kýžený souhlas beneficianta nahrazen konstitutivním meritorním rozhodnutím příslušného soudu.²⁵²

Již zmíněný první ze zákonem předpokládaných druhů správy cizího majetku - prostou správu cizího majetku, definuje NOZ ve svém ustanovení § 1405 následovně: „*Kdo vykonává prostou správu cizího majetku, činí vše, co je nutné k jeho zachování.*” Zmíněná dikce zákona se v praxi uplatní všude tam, kde je zákonem či zvláštní smlouvou předpokládána správa cizího majetku a současně není určeno, že se vykonává správa cizího majetku plná. Příkladem lze uvést správu bytového spoluvlastnictví upravenou v ustanovení § 1158 NOZ a násl., která je svým charakterem nepochybně správou cizího majetku prostou. V rámci prosté správy plní správce veškeré své povinnosti primárně tak, aby majetek svěřený mu do správy zachoval. Správce je zejména povinen pečovat o zachování podstaty a účelu svěřeného majetku a veškeré nadstandardní kroky podléhají předchozímu pokynu, resp. souhlasu beneficianta. Případné sekundární rozmnožení majetku tedy není zákonem zapovězeno, však povinnosti správce a zejména tedy i jeho odpovědnost, se vztahují, a to zcela logicky, zejména k již zmíněnému zachování. Ustanoveními NOZ následujícími (§ 1406 až 1408) jsou dále konkretizována práva a povinnosti správce ve vztahu k předmětné prosté správě.²⁵³

Naopak druhý ze zákonem předpokládaných druhů správy cizího majetku - plnou správu cizího majetku, definuje NOZ ve svém ustanovení § 1409: „*Komu je svěřena plná správa cizího majetku, dbá o jeho rozmnožení a uplatnění v zájmu beneficianta.*” I plná správa cizího majetku může být správci svěřena buď explicitně ze zákona, případně zvláštní smlouvou, nicméně v případě zákonné úpravy půjde v praxi spíše o výjimky (např. ustanovení § 230 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů a další ustanovení insolvenčního zákona s tímto ustanovením související v souhrnu specifikující to, co se rozumí správou majetkové podstaty dlužníka v rámci insolvenčního řízení a ukládající insolvenčnímu správci povinnost provádět činnost, právní jednání a opatření směřující k tomu, aby se příslušná majetková podstata dlužníka rozmnožila). Je zjevné, že na rozdíl od prosté správy cizího majetku musí být tedy správce v tomto případě obdařen mnohem širšími právy nakládat s majetkem, který předmět správy tvoří, však současně na něm musí tíhnout i mnohem větší odpovědnost. Souhrnně a závěrem lze uvést, že v rámci plné správy cizího majetku je tedy správce oprávněn činit vše, co je zapotřebí zejména k zhodnocení a rozmnožení spravovaného cizího majetku, účel těchto jeho kroků musí sloužit beneficiantovi, resp. musí být v jeho zájmu, a správce zde není vázán nutnými pokyny,

²⁵¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 94 až 95.

²⁵² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 94 až 95.

²⁵³ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 98.

resp. souhlasem beneficenta tak, jak je tomu v případě správy prosté. Zmíněné též vystihuje ustanovení § 1410 NOZ, které stanoví oprávnění správce činit se spravovaným majetkem ve smyslu již zmíněného účelu plné správy vše, co je nutné a užitečné.²⁵⁴

Další podrobná úprava správy cizího majetku, související např. se zákonem stanovenými povinnostmi správce vůči beneficentovi, s povinnostmi správce a beneficenta vůči třetím osobám, s fakultativním inventářem, s jistotou a pojištěním, se společnou správou, s obezřetnými investicemi a s pravidelným ročním vyúčtováním správy ze strany správce upravuje NOZ ve svých ustanoveních § 1411 až 1436. Vzhledem k předmětu této práce však nebudou tato ustanovení dále bližším způsobem rozebírána.

Pro úplnost je však vhodné zmínit způsoby, kterými se činnost správce spočívající ve správě cizího majetku končí, případně kterými správa cizího majetku zaniká.

Způsoby skončení činnosti správce jsou definovány v ustanovení § 1438 NOZ. Jmenovitě jde o

- i)* odstoupení (které činí správce účinně vůči příslušné osobě správy oprávněné povolat správce nového a notifikačně pak vůči případným ostatním správcům, vůči beneficentovi a vůči tomu, kdo nad danou správou vykonává dohled),
- ii)* odvolání (které činí příslušná osoba správy oprávněná správce ustavit, a to v písemné podobě vůči správci – osobu oprávněnou správce ustavit bude pravidelně zakladatel správy, resp. vlastník spravovaného majetku, eventuálně beneficent),
- iii)* omezení svéprávnosti osoby dosud svéprávné (jednou ze základních podmínek pro výkon správy cizího majetku správcem je svéprávnost správce. Omezení svéprávnosti správce ve smyslu příslušných ustanovení NOZ má pak tedy za následek *ipso facto* skončení správy 255),
- iv)* skutečnost osvědčení úpadku správce. 256

Některé právní tituly pro skončení správy však ve zmíněném zákonném ustanovení § 1438 NOZ chybí, a to např. smrt správce nebo zánik správce, je-li právnickou osobou²⁵⁷.

Konečně právní skutečnosti a důvody zániku správy cizího majetku nezávislé na jednání vedoucím ke skončení správy definuje primárně ustanovení § 1439 NOZ a sekundárně pak zcela logicky buď v každém konkrétním případě příslušné zákonné ustanovení, případně zvláštní smluvní ujednání. Příslušnou právní skutečnost nezávislou na jednání vedoucím ke skončení správy představuje uplynutí doby,

²⁵⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 117 až 119.

²⁵⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 202.

²⁵⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 202.

²⁵⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 202.

na kterou byla správa zřízena (byla-li správa zřízena časově omezeně). Příslušný důvod, který je taktéž důvodem částečně nezávislým na jednání vedoucím ke skončení správy, představuje dosažení účelu správy. Další a poslední příslušný důvod představuje zánik práva beneficenta k spravovanému majetku. Právo beneficenta k spravovanému majetku může zaniknout několika různými způsoby, buďto jednáním beneficenta, neboť beneficenta nikdo nemůže nutit být v tomto postavení (tedy z vůle beneficenta), nebo i tím, že beneficent přestane splňovat podmínky pro postavení beneficenta (v závislosti na každém konkrétním typu správy).²⁵⁸

4.4. Svěřenský fond

K vlastnímu svěřenskému fondu (neboli trustu) upravenému v ustanovení § 1448 až 1474 NOZ jakožto těžišti této práce lze uvést zejména tolik, kolik je uvedeno v následujících člancích této práce.

4.4.1. Pojem a vznik svěřenského fondu

Pojem a vznik svěřenského fondu upravuje NOZ v rámci ustanovení § 1448 až 1452. V důvodové zprávě bylo ze strany zákonodárce uvedeno k ustanovení § 1448 až 1452 NOZ následující, když toto v určité své části shrnuje a současně navazuje na to, co bylo již uvedeno výše:

„Rovněž ustanovení o svěřenském fondu (trustu) jsou převzata z občanského zákoníku Quebecu. V porovnání s dalšími právními úpravami tohoto institutu (např. ve Skotsku, Louisianě nebo v Jihoafrické republice) se recepce quebecké úpravy jeví jako nejvhodnější. Jednak proto, že si právo Quebecu zachovalo svůj výrazný charakter kontinentálního práva, jemuž tento institut common law funkčně přizpůsobilo, jednak i z toho důvodu, že tamější občanský zákoník zavedl dosti podrobná pravidla o správě cizího majetku, jejichž recepce se jeví jako funkční právě proto, že se institut trustu zamýšlí zavést do tuzemského práva jako nový. Z téhož důvodu se jeví jako účelná i quebecká konstrukce soudních pravomocí dohledu nad trustem i při změně předřazena ustanovením o správě cizího majetku, nýbrž jsou zařazena za ně, protože tento institut na úpravu správy cizího majetku v mnohém navazuje (správa cizího majetku je svou povahou generální, zatímco svěřenský fond je speciální). Navržené řešení se tedy považuje za systematicky vhodnější a lépe odpovídající tuzemským legislativním konvencím. Podstata svěřenského fondu je v tom, že jeho zakladatel vyčlení ze svého majetku určitou část a svěří ji nějakému účelu. Tím vzniká oddělené vlastnictví, k němuž původní vlastník žádá vlastnická práva již nemá. Tato práva vykonává svěřenský správce, ale ani ten není vlastníkem svěřenského fondu, protože není nadán vlastnickou svobodou (ve smyslu § 1012) – naopak, je povinen šetřit a rozmnožovat podstatu svěřenského fondu, dbát o naplňování jeho účelu a respektovat práva obmyšlených. Správci náleží plná správa vyčleněného majetku. Odpovídá ekonomické logice a hospodářskému určení svěřenského fondu, aby správce měl možnost s majetkem ve fondu investorsky nakládat, protože jinak by byl svěřenský fond disfunkční. Z toho důvodu zasahují správce svěřenského fondu povinnosti zatěžující správce cizího majetku podle předchozích oddílů. Svou povahou se svěřenské fondy blíží nadacím, liší se od nich však zejména nedostatkem právní osobnosti, dočasným trváním, větší variabilitou účelu a zásadní absencí veřejnoprávního dohledu nad nimi. Svěřenské

²⁵⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 202.

fondy se také častěji zřizují jen na omezenou dobu, zejména, jedná-li se o fondy zřízené k prospěchu určité osoby nebo k jinému soukromému účelu. Svěřenský fond může být zřízen jednak bezúplatně rozhodnutím zakladatele věnovat část svého majetku určitému účelu, zřízení svěřenského fondu však může být sjednáno i za úplatu nebo jiné protiplnění (např. od osoby, která se má stát obmyšleným, ale i od osoby jiné). Podle toho se pak odvíjí i právní postavení obmyšleného, jak to reflektují následující ustanovení osnovy. Osnova rozlišuje svěřenské fondy podle účelového určení na veřejně prospěšné (zřízené k naplňování účelů kulturních, vzdělávacích, vědeckých, náboženských nebo podobných) a soukromé. Důvodem vzniku svěřenského fondu může být zákon, pravidelně však smlouva nebo ustanovení závěti. Protože svěřenskému fondu musí být ustaven svěřenský správce, vyžaduje § 1448 souhlas osoby označené za svěřenského správce se svým ustavením. I to je tedy právní podmínka vzniku svěřenského fondu (§ 1451). Svěřenský fond se spravuje statutem obsaženým ve smlouvě, závěti či vydaným samostatně. Podstatné náležitosti statutu se navrhuje vymezit v rozsahu zcela minimálním, protože řadu dalších otázek řeší zákonná dispozice. Svěřenský fond musí být označen, ze statutu musí být zřejmé, k jakému účelu je zřízen a jaký majetek tomuto účelu slouží. Označení obmyšlených nebo způsobu, jakým budou vybráni, není nezbytné, protože při absenci takové klauzule ve statutu obmyšleného vybere svěřenský správce. Také trvání svěřenského fondu nemusí být ve statutu uvedeno: pak platí, že fond je zřízen na neurčitou dobu. Zákonné požadavky na minimální obsah statutu nevylučují možnost zakladatele řešit ve statutu i případné další otázky podle vlastní úvahy a podle okolností jednotlivého případu.“²⁵⁹

Ustanovení § 1448 NOZ pak stanoví:

„(1) Svěřenský fond se vytváří vyčleněním majetku z vlastnictví zakladatele tak, že ten svěří správci majetek k určitému účelu smlouvou nebo pořízením pro případ smrti a svěřenský správce se zaváže tento majetek držet a spravovat.

(2) Vznikem svěřenského fondu vzniká oddělené a nezávislé vlastnictví vyčleněného majetku a svěřenský správce je povinen ujmout se tohoto majetku a jeho správy.

(3) Vlastnická práva k majetku ve svěřenském fondu vykonává vlastním jménem na účet fondu svěřenský správce; majetek ve svěřenském fondu však není ani vlastnictvím správce, ani vlastnictvím zakladatele, ani vlastnictvím osoby, které má být ze svěřenského fondu plněno.“

Zákonodárce tedy v uvedeném ustanovení explicitně předpokládá dva způsoby vzniku svěřenského fondu, a to vznik na základě smlouvy a vznik na základě pořízení pro případ smrti. Nejde však o výčet zcela vyčerpávající. Svěřenský fond může totiž vzniknout též na základě rozhodnutí soudu (pokud to zákon předpokládá) a v předepsaných případech též na základě zákona.

---

²⁵⁹ ELIÁŠ, K. a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou s rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012, s. 352 až 354.

4.4.1.1. Vznik svěřenského fondu na základě smlouvy

Ve smyslu prvního ze zmíněných způsobů vzniku svěřenského fondu je předně nezbytné podotknout, že NOZ rozlišuje mezi vytvořením a vznikem svěřenského fondu.

K primárnímu vytvoření svěřenského fondu dochází zejména na základě jednání určité osoby (zakladatele), kterým tato ze svého majetku vyčleňuje jeho určitou část (případně i majetek celý) a takový vyčleněný majetek současně převádí do jiného jmění, jí zřízeného za konkrétním účelem. Takové jednání určité osoby bude představovat zejména řádná oferta zakladatele vůči příslušnému potenciálnímu svěřenskému správci.²⁶⁰

Sekundárně, pokud příslušný svěřenský správce ofertu akceptuje a tedy se zaváže předmětný vyčleněný majetek držet a spravovat, dojde k uzavření předpokládané smlouvy (s protiplněním či bez protiplnění), jakožto dvoustranného ujednání mezi zakladatelem a svěřenským správcem, a tedy k vlastnímu vzniku svěřenského fondu jako takového tak, jak předpokládá již zmíněné ustanovení § 1448 NOZ ve spojení s ustanovením § 1451 NOZ. Ustanovení § 1451 NOZ totiž v této souvislosti potvrzující stanoví: „*Svěřenský fond vznikne, když svěřenský správce přijme pověření k jeho správě; je-li svěřenských správců více, postačí, pokud pověření přijme alespoň jeden z nich. (...)*“.²⁶¹

K podstatným náležitostem oferty a akceptace dále viz ustanovení § 1731 a násl. NOZ.

Zde je však nezbytné upozornit na novelu NOZ v podobě zákona č. 460/2016 Sb., která nabude v rozhodné části týkající se právní úpravy svěřenského fondu účinnosti dne 1. ledna 2018 a která okamžik vzniku svěřenského fondu (vzniklého na základě smlouvy) posouvá až na okamžik, kdy bude takový svěřenský fond zapsán do evidence svěřenských fondů. K datu účinnosti novely vzniklé svěřenské fondy pak budou muset být do této evidence zapsány dodatečně nejpozději do šesti měsíců od data účinnosti novely. Blíže viz kapitola 6. a příloha č. 2 této práce.

Se smluvním závazkem příslušného svěřenského správce držet a spravovat vyčleněný majetek je pak spojena (čímž navazujeme na část této práce týkající se správy cizího majetku) v první radě jeho povinnost ujmout se takto vyčleněného majetku a současně tedy i jeho správy (viz též ustanovení § 1448 odst. 2 NOZ). Pojem „*ujmout*“ lze primárně vykládat v dikci ustanovení § 990 odst. 1 NOZ, které upravuje definiční znaky nabytí držby a které stanoví, že „*držbu lze nabyt bezprostředně tím, že se jí držitel ujme svou mocí*“. Toto zákonné ustanovení lze však na předmětný případ aplikovat pouze omezeně. Svěřenský správce se totiž sice ujme majetku a jeho správy, resp. ujme se jeho držby svou mocí (čímž splní svou povinnost předpokládanou zmíněným ustanovením § 1448 odst. 2 NOZ), *de iure* se však bude spíše jednat o nabytí držby odvozené ve smyslu ustanovení § 990 odst. 2 NOZ. Tak z důvodu, že na základě smlouvy o vzniku svěřenského fondu převádí vlastník vyčleňovaného majetku (zakladatel svěřenského fondu) na nového držitele vyčleňovaného majetku (svěřenského správce) svou dosavadní držbu tohoto majetku,

²⁶⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁶¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

však převádí jí výhradně v souvislosti s právy a povinnostmi správce se svěřenským fondem souvisejícím.²⁶²

Zcela logicky lze tedy dovést a uzavřít, že z příslušné smlouvy o vzniku svěřenského fondu musí nezbytně vyplývat i povinnost zakladatele převést na svěřenského správce svoji držbu tak, aby tento mohl svoji povinnost ujmout se vyčleňovaného majetku a jeho správy řádně a včas splnit.²⁶³

Smlouva může být uzavřena způsobem většinou obvyklým, tedy již zmíněným postupem primární nabídky (oferty) zakladatele a jejího následného přijetí (akceptace) správcem. Jinými slovy dojde k dokončení shodných projevů vůle. Smlouva však může být teoreticky uzavřena i adhezním způsobem předpokládaným ustanovením § 1798 a násl. NOZ. V tomto případě by např. správce dával nabídky k uzavření smlouvy a při postupu dle ustanovení § 1798 a násl. NOZ s odkazem na případnou doložku, s respektováním zejména ustanovení § 1800 NOZ, by smlouvu tímto způsobem uzavíral.²⁶⁴

Ať už je předmětná smlouva uzavírána jakoukoliv právní formou a jakýmkoliv způsobem, tato bude vždy představovat právní titul založení určitého svěřenského fondu. Do tohoto titulu pak nesmí dále nikdo (a to ani účastníci svěřenského fondu – viz níže) jakýmkoliv způsobem zasahovat jinak, než jim umožňuje zákon.²⁶⁵

Podstatné náležitosti předmětné smlouvy proto představují zejména a pouze:

- i) vymezení (přesný popis) toho, co určité osobě (zakladateli) ve smyslu ustanovení § 495 NOZ patří, tedy vymezení jejího majetku, který je vyčleňován z majetku zakladatele do svěřenského fondu;
- ii) stanovení účelu provádění správy, resp. k jakému účelu má svěřenský fond sloužit;
- iii) určení zakladatele;
- iv) určení svěřenského správce, který svým právním jednáním přijme tuto ofertu (u smlouvy uzavírané adhezním způsobem v opačném pořadí);
- v) u soukromého svěřenského fondu určení konkrétní osoby či způsobu, jak bude vybrána (obmyšleného – viz níže);
- vi) závazek správce takto vyčleněný majetek držet a spravovat.²⁶⁶

Údaje při vyčlenění majetku musí být ve smyslu obecných pravidel občanského práva zejména dostatečně určité a srozumitelné, kdy zde musí být bez jakýchkoliv pochybností definováno zejména to, jakým způsobem a jaký majetek je vyčleňován. Tak logicky z důvodu, že právě na tento majetek bude představovat gró celého institutu a práva na tento majetek bude nadále aplikován režim svěřenského

²⁶² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁶³ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁶⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁶⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁶⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

fondy. Nadále pak budou i mezi účastníky této smlouvy platit příslušná zákonná ustanovení, a to vzhledem k jejich kogentní povaze (viz též ustanovení § 978 NOZ).²⁶⁷

NOZ nepředepisuje smlouvě žádnou zvláštní formu. Jakkoliv by to bylo výrazně nepraktické, lze tedy teoreticky uzavřít, že smlouva by mohla být uzavřena i ústně.

Zákonodárce však hovoří v ustanovení § 1452 NOZ v souvislosti s vytvářeným/vznikajícím svěřenským fondem vedle smlouvy též o obligatorním statutu svěřenského fondu a o jeho podstatných náležitostech. Statutu je pak (opačně od smlouvy) zákonem předepsána zvláštní forma. Statut vyžaduje ve smyslu ustanovení § 1452 odst. 3 NOZ formu veřejné listiny.²⁶⁸

Statut může být též součástí výše popsané smlouvy, když zákon v této souvislosti nestanoví žádná omezení. Statut může být eventuálně vydán formou veřejné listiny zakladatelem i kdykoliv jindy, však vždy nezbytně před účinností vzniku svěřenského fondu, neboť právě statut je podmínkou jeho vzniku (ve smyslu ust. § 1452 NOZ totiž musí mít každý svěřenský fond svůj statut).²⁶⁹

Údaje ve statutu jsou v podstatě tytéž, jako údaje ve smlouvě (viz ust. § 1452 odst. 2 NOZ). Lze tedy uzavřít, že buď smlouva musí obsahovat náležitosti statutu svěřenského fondu, nebo musí být statut svěřenského fondu součástí obsahu smlouvy.²⁷⁰ Ke statutu svěřenského fondu detailněji viz článek 4.4.5. této práce.

V návaznosti na uvedené je na tomto místě vhodné zmínit, že pojmenování vztahu mezi jednáním zakladatele a akceptací podmínek správcem jako „smlouva“ je teoreticky velice nepřesné a v praxi tedy může způsobovat nemalé výkladové problémy. Pojmenování „smlouva“ totiž evokuje reálnou možnost smluvních stran změnit podmínky takové smlouvy *ex post*, což však v případě svěřenského fondu není vůbec možné. Uvedené potvrzuje mimo jiné zákonná dikce ustanovení § 1469 NOZ, ze které víceméně jednoznačně vyplývá, že statut svěřenského fondu je možné měnit nebo rušit pouze soudním rozhodnutím.²⁷¹ Naopak připuštění možnosti smluvních stran, měnit podmínky předmětné smlouvy, by prakticky způsobilo téměř absolutní nefunkčnost svěřenského fondu jako takového.²⁷²

Nejvhodnějším výkladovým řešením se tedy jeví být výklad, že účinností smlouvy předpokládané ustanovením § 1448 odst. 1 NOZ ve spojení s ustanovením § 1451 NOZ, kdy tedy došlo jednak k její akceptaci ze strany správce a jednak tedy i k převedení odvláštěného majetku do jmění vzniklého svěřenského fondu (majetek je přivlastněn konkrétnímu účelu), je tato smlouva splněna, takovým splněním zaniká a nadále po ní bez dalšího zůstává (zbývá) jen statut svěřenského fondu ve smyslu již zmíněného ustanovení § 1452 NOZ. Statut svěřenského fondu pak představuje

²⁶⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁶⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁶⁹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁷⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 397.

²⁷¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394.

²⁷² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 395.

v podstatě výsledek (produkt) předmětné smlouvy, gró celého institutu a je bez dalšího závazný pro všechny na tom kterém svěřenském fondu zúčastněné osoby. Vzájemný vztah zakladatele, správce a dalších zúčastněných osob je nadále bez dalšího upraven právě předmětným statutem svěřenského fondu a zákonem. Takto zcela racionálně, jak bylo již uvedeno, bez možnosti zúčastněných osob statut jakkoliv měnit. Uvedenému závěru svědčí též fakt, že NOZ již v dalších svých ustanoveních o smlouvě předpokládá ustanovením § 1448 odst. 1 NOZ vůbec nepojednává.²⁷³

Zakladatel může do svěřenského fondu vložit prakticky jakýkoliv majetek, resp. majetek movitý, nemovitý, hmotný či nehmotný, a dokonce i majetek, který má vzniknout teprve v budoucnu. Je však vhodné zdůraznit, že takovým majetkem může být pouze majetek zakladatele, resp. věci v jeho vlastnictví.

Otázkou k zamyšlení je, zda může zakladatel vložit do svěřenského fondu majetek, který je ve vlastnictví třetí osoby (samozřejmě se souhlasem této třetí osoby). Osobně se přikláním k závěru, že toto možné není, a to hned ze dvou důvodů. Jednak jsou zákonná ustanovení týkající se svěřenského fondu zařazena do části NOZ týkající se absolutních práv a jako taková jsou tedy kogentní (viz již zmíněné ustanovení § 978 NOZ), jednak NOZ ve svém ustanovení § 1448 výslovně stanoví, že se svěřenský fond vytváří vyčleněním majetku „z vlastnictví zakladatele“. V každém konkrétním případě však bude nepochybně vhodné, přihlédnout k okolnostem takového případu, které zřejmě mohou přispět k závěru opačnému.

4.4.1.2. Vznik svěřenského fondu na základě pořízení pro případ smrti

V souvislosti s druhým ze zmíněných způsobů vzniku svěřenského fondu (vznik na základě pořízení pro případ smrti) lze shrnout, že související ustanovení § 1491 NOZ definuje tři možné druhy pořízení pro případ smrti, konkrétně závěť, dědickou smlouvu a dovětek.

Závěť představuje ve smyslu ustanovení § 1494 NOZ odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti. Pro závěť je zákonem vyžadována písemná forma, ledaže by byla pořízena s úlevami ve smyslu ustanovení 1542 až 1549 NOZ. Závěť může být pořízena soukromou listinou ve smyslu ustanovení § 1532 a násl. NOZ nebo veřejnou listinou ve smyslu ustanovení § 1537 a násl. NOZ.²⁷⁴

Pro závěť pořízovanou soukromou listinou platí následující pravidla. Kdo chce pořizovat závěť v písemné formě beze svědků, je ve smyslu ustanovení § 1533 NOZ povinen napsat celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji také podepsat (tzv. závěť holografická). Závěť, kterou zůstavitel nenapíše vlastní rukou, musí tento ve smyslu ustanovení § 1534 NOZ vlastní rukou podepsat a před dvěma současně přítomnými svědky výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli (tzv. závěť alografická). Ustanovení § 1535 až 1536 NOZ pak upravují postup při sepisování závěti osobami se smyslovým postižením a osobami se smyslovým postižením, které nemůžou číst nebo psát.²⁷⁵

²⁷³ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 394 až 395.

²⁷⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 398 až 399.

²⁷⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 398 až 399.

Co se rozumí veřejnou listinou, stanoví NOZ v ustanovení § 3026 odst. 1, dle kterého vyžaduje-li právní jednání formu veřejné listiny, rozumí se jí notářský zápis. Notářský zápis může být dále nahrazen (ve smyslu veřejné listiny) rozhodnutím, kterým orgán veřejné moci v mezích své pravomoci schvaluje smír nebo jiný projev vůle, jehož povaha to nevylučuje. Náležitosti notářského zápisu upravuje ustanovení § 63 a násl. zákona č. 358/1992 Sb., zákon České národní rady o notářích a jejich činnosti (notářský řád), v platném znění.²⁷⁶

Dovětkem může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz. Co je stanoveno o závěti, platí obdobně i o dovětku. Shodně též znění ustanovení § 1498 NOZ.

Dědickou smlouvou, která je upravena ustanoveními § 1582 až 1593 NOZ, povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá. Dědická smlouva, pro kterou je ustanovením § 1582 odst. 2 NOZ vyžadována forma veřejné listiny, představuje na rozdíl od závěti a dovětku dvoustranné právní jednání. Ve smyslu ustanovení § 1585 odst. 1 NOZ však nelze dědickou smlouvou pořídit o celé pozůstalosti, když čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle.²⁷⁷

Všechny tři uvedené způsoby pořízení pro případ smrti jsou aplikovatelné pro vznik svěřenského fondu, když je nutno respektovat jak jejich shora definované formální a obsahové náležitosti, tak i nepominutelné dědice (viz ust. § 1642 až 1645 NOZ). Vůle zůstavitele projevená v pořízení pro případ smrti (nejen ve smyslu vytvoření svěřenského fondu v mezích příslušných ustanovení NOZ) pak musí být respektována všemi dědici.²⁷⁸

V souvislosti se všemi třemi způsoby pořízení pro případ smrti lze ve smyslu ustanovení § 1451 NOZ uzavřít, že jimi zřízený svěřenský fond vznikne již okamžikem smrti zůstavitele.

Na tomto závěru nemění nic ani již zmíněná novela NOZ č. 460/2016 Sb., která v této souvislosti stanoví, že bude zápis vzniku svěřenského fondu do evidence svěřenských fondů pouze deklaratorní povahy.

4.4.2. Nezávislé vlastnictví a obsah správy

Právoplatným vyčleněním určitého majetku do svěřenského fondu vzniká ve smyslu ustanovení § 1448 odst. 2 NOZ samostatné, oddělené a nezávislé vlastnictví tohoto majetku, které není závislé na jiném. Tuto nezávislost lze definovat tak, že vlastnictví není vůbec vztahováno k žádné osobě - je oddělené od zbývajících majetku jak zakladatele svěřenského fondu (jeho původního vlastníka), od majetku svěřenského správce (jeho současného držitele) a nepochybně i od majetku obmyšleného.²⁷⁹

²⁷⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 398 až 399.

²⁷⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 398 až 399.

²⁷⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 398 až 399.

²⁷⁹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 404.

Při výkonu vlastnického práva k majetku ve svěřenském fondu vystupuje ve smyslu ustanovení § 1448 odst. 3 NOZ svěřenský správce vlastním jménem. Správce je uveden v evidenci majetku, který z titulu své pozice spravuje a který je k takové správě vyčleněn. Vlastnické právo vykonává správce na účet svěřenského fondu, přičemž toto zastoupení lze nepochybně kvalifikovat jako zastoupení generální. Správce je v souvislosti s dispozicí s tímto majetkem, v souvislosti s uspokojováním nároků vyplývajících z tohoto majetku a v souvislosti s plněním povinností vztahujících se k tomuto majetku, sám jak stranou smluvní, tak stranou procesní. Správce vystupuje jako strana smluvní a procesní přímá, tedy aniž by se musel dodatečně vykazovat nějakým jiným oprávněním než statutem (případně i samotným dokladem o zápisu ve veřejném seznamu).²⁸⁰

Svěřenský správce je přirozeně povinen evidovat majetek svěřenského fondu odděleně od svého majetku. Pokud dojde k tomu, že se vlastní majetek svěřenského správce smíchá s majetkem svěřenského fondu, aplikuje se pravidlo ustálené v common law a související s příbuznými trusty, a to, že všechny úspěšné investice jsou ve prospěch majetku trustu (svěřenského fondu) a všechny neúspěšné investice jdou na vrub osobního majetku svěřenského správce. Pokud svěřenský správce eviduje majetek více svěřenských fondů, měl by pro každý svěřenský fond založit zvláštní účet vlastníka.²⁸¹

Jelikož jde v případě svěřenského fondu o věcně právní institut, působí veškerá práva a povinnosti související se svěřenským fondem *erga omnes*. Takové působení není možné jakýmkoliv způsobem modifikovat a každý tedy musí pravidla svěřenského fondu ve smyslu ustanovení § 980 NOZ respektovat. Z toho vyplývá, že každý musí zejména respektovat oprávnění osoby správce vytvářet příslušnou vůli, resp. právně jednat na účet svěřenského fondu.²⁸²

Příkladem lze uvést např. vyčlenění podílu v obchodní korporaci do svěřenského fondu. V obchodním rejstříku bude jakožto osoba s dispozičním oprávněním k podílu zapsán právě správce, však s poznámkou, že podíl byl vyčleněn do svěřenského fondu. Správce pak bude plnit svá práva a povinnosti související s takovým podílem na účet svěřenského fondu, však s plnou odpovědností péče rádného hospodáře vůči obmyšlenému (k odpovědnosti správce detailněji viz níže).²⁸³

---

²⁸⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 405 až 407.

²⁸¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 405 až 407.

²⁸² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 405 až 407.

²⁸³ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 405 až 407.

4.4.3. Účel a druhy svěřenského fondu

Ustanovení § 1449 NOZ definující možný účel svěřenského fondu, stanoví:

„(1) Účel svěřenského fondu může být veřejně prospěšný, anebo soukromý.

(2) Svěřenský fond zřízený k soukromému účelu slouží k prospěchu určité osoby nebo na její památku. Tento fond lze zřídit i za účelem investování pro dosažení zisku k rozdělení mezi zakladatele, zaměstnance, společníky či jiné osoby.

(3) Hlavním účelem veřejně prospěšného svěřenského fondu nemůže být dosahování zisku nebo provozování závodu.“

Soukromý účel svěřenského fondu lze definovat tak, že má svěřenský fond prospívat určité osobě nebo určitým osobám, přičemž nemusí jít vždy nutně o prospěch peněžitého charakteru (viz např. zřízení svěřenského fondu na památku určité osoby předvídané samotnou dikcí zákona). Zmíněné osoby (obmyšlení) musí být v rámci zakladatelského právního jednání svěřenského fondu dostatečně určitě identifikovány (též viz výše), a to buď jménem (a přirozeně ideálně i dalšími údaji), nebo vlastnostmi (např. poměrem k zakladateli svěřenského fondu apod.).²⁸⁴

Z ustanovení § 1449 odst. 2 NOZ lze dovodit, že soukromým účelem svěřenského fondu může být i dosahování zisku k rozdělení mezi obmyšlené. Obmyšlenými pak mohou být zakladatel, zaměstnanci, společníci či jiné osoby. Není zcela zřejmé, zda měl zákonodárce namysli zaměstnance, s nimiž uzavíral pro účely naplnění účelu svěřenského fondu svým jménem pracovní smlouvu správce svěřenského fondu, nebo o zaměstnance zakladatele apod. Lze však zřejmě akceptovat výklad v jeho co možná nejširší podobě, když takový výklad zřejmě obsahu ani účelu zákona odporovat nebude. Obdobně není podstatné, čeho může (musí) být zákonem předpokládán společník společníkem. Tento tedy nemusí být v rámci zakladatelského právního jednání svěřenského fondu vymezen konkrétním jménem, ale postačí, pokud bude vymezen pozicí společníka. Jiné osoby předpokládané zákonem budou v zásadě představovat jakékoliv osoby. Zákon dává zakladateli volnost v určení kritérií, kterými bude vybírána konkrétní skupina obmyšlených, vždy však musí být definovány takové podmínky, aby správce věděl, koho má vybírat, a tedy, aby účel svěřenského fondu mohl být řádně realizován. Obmyšlenými v soukromém svěřenském fondu mohou být i právnické osoby.²⁸⁵

Z ustanovení § 1449 odst. 3 NOZ konečně *a contrario* vyplývá, že soukromým účelem svěřenského fondu může být i provozování závodu. Co se rozumí závodem stanoví ustanovení § 502 NOZ.²⁸⁶

Podstata svěřenského fondu zřízeného za veřejně prospěšným účelem se blíží zákonné úpravě nadace (ustanovení § 306 až 393 NOZ). Svěřenský fond se však od nadace odlišuje jednak a zejména neexistencí právní osobnosti (svěřenský fond představuje na rozdíl od nadace jakožto právnické osoby pouhý souhrn vyčleněného majetku – viz výše), jednak tím, že nepodléhá vnějším kontrolám, a jeho pojmovým

²⁸⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 418 až 419.

²⁸⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 418 až 419.

²⁸⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 418 až 419.

znakem není trvalost. Naopak, co se týče shodných znaků svěřenského fondu a nadace, ve stanovení možného účelu svěřenského fondu na veřejně prospěšný a soukromý je úprava týkající se svěřenského fondu úpravě nadace dle ustanovení § 306 NOZ víceméně podobná.²⁸⁷

Jakkoliv lze formální statut veřejné prospěšnosti přiznat ve smyslu ustanovení § 146 NOZ pouze právnické osobě (a nikoliv věci), analogickým výkladem lze dojít k závěru, že veřejně prospěšným (materiálním) účelem svěřenského fondu může být prakticky cokoli, co je právě k veřejné prospěšnosti ve smyslu zmíněného zákonného ustanovení zařazeno. Veřejná prospěšná entita má tedy zejména vlastní činností přispívat k dosahování obecného blaha, na rozhodování o takové entitě musí mít podstatný vliv pouze bezúhonné osoby, majetek entity musí pocházet z poctivých zdrojů a entita musí svůj majetek využívat k veřejně prospěšnému účelu zejména hospodárně. Je tedy vhodné zopakovat a shrnout, že není důvodu, proč by se měla interpretace veřejné prospěšnosti ve smyslu ustanovení § 146 NOZ ve vztahu k právnickým osobám a svěřenským fondům zásadním způsobem odlišovat. Jak bylo však odůvodněno výše, zákonná úprava režimu veřejně prospěšných právnických osob se ve vztahu ke svěřenským fondům neuplatní. Svěřenské fondy samotné se tak nebudou moci ucházet o status veřejné prospěšnosti ve formálním smyslu. Teoreticky je však umožněno, aby právnické osoby s tímto statutem spravovaly svěřenské fondy, a to za situace, kdy by účel svěřenského fondu úzce souvisel s činností takové konkrétní právnické osoby. Toto by mohlo představovat cestu, jak získat ve prospěch svěřenských fondů výhody spojené s formálním statutem veřejné prospěšnosti.²⁸⁸

Hlavním účelem svěřenského fondu s veřejně prospěšným účelem nemůže být provozování podnikatelských aktivit, tedy provozování závodu či jakýkoliv jiný způsob dosahování zisku (jak stanoví ustanovení § 1449 odst. 3 NOZ). To však nevylučuje, aby přesto byly v rámci svěřenského fondu takové podnikatelské aktivity provozovány jako vedlejší činnosti sloužící k podpoře nebo zabezpečení primárních veřejně prospěšných cílů.²⁸⁹

Z dikce zákona lze dle mého názoru dovést, že účel svěřenského fondu může být v jeho zakládacím dokumentu (statutu) vymezen velice podrobně nebo naopak velmi stručně. Obsah vymezení účelu bude tedy při zachování dostatečné jasnosti a určitosti konečně záležet právě a pouze na osobě zakladatele, jeho úmyslech, svědomitosti a preciznosti, to vše v měřítku zákona, dobrých mravů, zájmů státu a veřejného pořádku (viz též ustanovení § 1 odst. 2 NOZ).

S ohledem na veškeré výše uvedené lze definovat tyto jednotlivé typy svěřenských fondů:

i) *Soukromý svěřenský fond ve prospěch určité osoby*

Svěřenský fond může být zřízen k soukromému účelu ve prospěch určité nebo určitelné osoby (obmyšleného), v jehož prospěch má být ze svěřenského fondu poskytnuto/ poskytováno plnění. Takové plnění může mít buď povahu výplaty určité částky, výnosu v době trvání správy svěřenského fondu nebo po jejím ukončení

²⁸⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 418 až 419.

²⁸⁸ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1195.

²⁸⁹ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1195.

(viz též ustanovení § 1472 NOZ), ale též povahu např. poživacího nebo uživacího práva k majetku ve svěřenském fondu (viz též ustanovení § 1457 odst. 3 NOZ) apod. Obmyšleného může určit přímo zakladatel, nebo je též možné, aby zakladatel pouze vymezil okruh osob, z nichž lze obmyšleného jmenovat, a jeho výběrem pak pověřil správce (viz též ustanovení § 1457 odst. 2 NOZ). Obmyšleným může být jak fyzická, tak právnická osoba, a to i osoba taková, která v okamžiku zřízení svěřenského fondu buď ještě nežije, nebo neexistuje (viz též ustanovení § 1464 NOZ). Počet obmyšlených není primárně limitován, jejich práva na plnění ze svěřenského fondu mohou být různě podmíněna a časově diferencována. K obmyšlenému blíže též článek 4.4.7. této práce.

Soukromý svěřenský fond zřízený ve prospěch určité osoby je jediným svěřenským fondem, u nějž zákon omezuje dobu jeho trvání, a to v zásadě, až na stanovené výjimky, uplynutím sta let (viz též ustanovení § 1460 NOZ). Tento požadavek limituje též okruh možných obmyšlených, když musí jít o osoby, které bude možné určit právě v této době omezeného trvání svěřenského fondu.²⁹⁰

ii) *Soukromý svěřenský fond zřízený za jiným účelem*

Svěřenský fond může být zřízen k soukromému účelu za účelem naplnění jiného soukromého nebo komunitního cíle, který primárně nesleduje prospěch konkrétní osoby. Takový svěřenský fond pak nemá určené obmyšlené, v jejichž prospěch by mělo být ze svěřenského fondu plněno. Délka trvání tohoto typu svěřenských fondů není zákonem omezena. Účelem svěřenských fondů tohoto typu může být kupříkladu udržování (správa) určité věci (např. věci s historickou hodnotou - budova, památník, případně hrob apod.), používání výnosů svěřenského fondu k jinému specifickému účelu (např. zajišťování provozu starého mlýna), vše též, nikoli však nezbytně, např. i pro památku určité osoby.²⁹¹

iii) *Veřejně prospěšný svěřenský fond*

Jak bylo již uvedeno v rámci tohoto článku výše, účelem svěřenského fondu zřízeného k veřejně prospěšným účelům je přispívat k obecnému blahu. Přispívání obecnému blahu se může týkat např. oblasti kultury, výchovy, víry, vědy nebo oblastí jiných, týkajících se filantropických aktivit. Veřejně prospěšný fond může být založen ve prospěch určitých osob jakožto obmyšlených (zpravidla půjde o určitou skupinu obmyšlených), ale nemusí tomu tak být nutně vždy. Doba trvání veřejně prospěšného fondu zřízeného ve prospěch obmyšleného není omezena (viz též ustanovení § 1460 NOZ *a contrario*).²⁹²

iv) *Zvláštní druhy svěřenských fondů*

Za zvláštní druhy svěřenských fondů lze považovat:

- a) *Obchodní svěřenský fond*, který má vždy povahu soukromého svěřenského fondu a jehož hlavním účelem, nebo jedním z jeho hlavních účelů je přímé nebo nepřímé provozování obchodního

²⁹⁰ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1195.

²⁹¹ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1195.

²⁹² SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1195.

závodu, případně vyvíjení jiné podnikatelské aktivity, a jehož hlavním cílem je dosahovat zhodnocení spravovaného majetku, resp. dosahovat zisku;²⁹³

- b) *Zajišťovací svěřenský fond* zřizovaný za účelem zajištění dluhu. V tomto ohledu budou zřejmě nejčastějšími dvě alternativy. Buď bude majetek ve svěřenském fondu pouze zajišťovat splnění dluhu pro případ, že by jej dlužník řádně nesplnil (v dikci zákona půjde tedy o zajištění dluhu ve smyslu ustanovení § 2018 a násl. NOZ), nebo bude majetek ve svěřenském fondu sloužit ke splnění dluhu přímo (v dikci zákona půjde tedy o splnění dluhu ve smyslu ustanovení § 1908 a násl. NOZ). Pro zajišťovací svěřenský fond je tedy přirozeně příznačné, že jeho trvání a jiné podmínky jsou spjaté (závislé) s existencí zajišťovaného dluhu, resp. takový svěřenský fond bude tedy mít akcesorickou povahu. Faktu, že tento typ svěřenského fondu je pouhým institutem zajištění dluhu, by pak měly odpovídat též stanovené podmínky svěřenského fondu, především rozsah práv a povinností svěřenského správce, které by měly být odlišné od jeho práv a povinností v rámci „standardního“ svěřenského fondu. Je nutné upozornit, že svěřenský fond tohoto typu nelze posuzovat jako zajišťovací převod práva ve smyslu ustanovení § 2040 a násl. NOZ, jelikož koncept podmíněného převodu práva je zcela neslučitelný s konceptem autonomního (vyčleněného) jmění svěřenského fondu;²⁹⁴
- c) *Investiční svěřenský fond* zřizovaný jako investiční fondy, jenž má specifické postavení a jako takový může být zřízen pouze investičními společnostmi v souladu s příslušnou zvláštní zákonnou úpravou, jíž se také následně řídí (zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, v platném znění);²⁹⁵
- d) *Přidružený fond nadace* ve smyslu ustanovení § 349 až 352 NOZ, představující zvláštní druh svěřenského fondu *sui generis*. Tato úprava je zvláštní vůči obecné úpravě svěřenského fondu v ustanovení § 1448 a násl. NOZ.²⁹⁶

---

²⁹³ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1195.

²⁹⁴ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1195.

²⁹⁵ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1195.

²⁹⁶ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1193 až 1196.

4.4.4. Označení svěřenského fondu

Ustanovení § 1450 NOZ stanoví pravidlo, že každý svěřenský fond musí mít své vlastní označení (svůj název). Toto pravidlo následně reflektuje též ustanovení § 1452 odst. 2 písm. a) NOZ tím, že označení (název) svěřenského fondu stanoví jako obligatorní náležitost statutu fondu. Z uvedeného vyplývá, že označení svěřenského fondu je povinen určit již zakladatel svěřenského fondu již v době konstitutivního jednání směřujícímu k jeho zřízení.²⁹⁷

Důvody, pro které zákonodárce stanovil povinnost, aby měl každý svěřenský fond své označení, resp. název, jsou poměrně zřejmé. Jelikož je totiž svěřenský fond institutem se zvláštním režimem upraveným zejména v ustanovení § 1448 NOZ, tedy zvláštním režimem jednak ve smyslu, že se jedná o věcně právní institut, jednak ve smyslu, že tento nemá po dobu trvání svého vlastníka, je vcelku logické, že tento tedy musí být i identifikovaný navenek, resp. identifikovaný nejen mezi účastníky tohoto vztahu, však i vůči všem třetím nezúčastněným osobám, proti nimž absolutní právo svěřenského fondu působí. Příkladem lze uvést např. nemovité věci potenciálně vložené do svěřenského fondu. Je-li totiž věc zapsána ve veřejném seznamu, což nemovité věci *ex lege* nepochybně jsou, už přímo z označení věci ve veřejném seznamu by mělo být patrné, že tato je vyčleněna do svěřenského fondu při uvedení jednoznačného vlastního označení tohoto svěřenského fondu u každého zápisu.²⁹⁸ Označení svěřenského fondu je dále nepochybně významné též v případech, kdy svěřenský správce uvedením označení svěřenského fondu dává najevo, že jedná na účet tohoto svěřenského fondu v dikci ustanovení § 1448 odst. 3 NOZ.²⁹⁹

Označení pak musí být primárně natolik určité a srozumitelné, aby odlišilo svěřenský fond od jiného fondu, případně od jiného souboru majetku. Sekundárně musí označení svěřenského fondu vyjadřovat účel svěřenského fondu a obsahovat slova „svěřenský fond“ (viz ustanovení § 1450 odst. 2 NOZ). Tento požadavek je nezbytné vykládat liberálně v tom smyslu, aby název svěřenského fondu umožňoval identifikaci druhu svěřenského fondu z hlediska jeho účelu a nikoliv, aby definoval přesný popis konkrétního účelu svěřenského fondu (což by mnohdy zřejmě nebylo ani reálně možné). Ve smyslu obsahu a účelu zákona lze tedy zřejmě připustit, aby byl účel svěřenského fondu identifikován např. jménem jeho zakladatele nebo obmyšleného. Do označení svěřenského fondu lze nepochybně zakomponovat i jiné prvky, např. Prvky zcela fantazijní názvy. V každém případě zde však platí, že označení svěřenského fondu nesmí působit zavádějícím dojmem. Označení svěřenského fondu by dále nemělo být zaměnitelné s označením jiného svěřenského fondu, jakkoliv toto zřejmě nebude možné vzhledem k dosavadní absenci veřejného seznamu svěřenských fondů vyloučit.³⁰⁰

Označení svěřenského fondu však nepatří ke konstitutivním podmínkám svěřenského fondu ve smyslu ustanovení § 1448 odst. 1 NOZ. Absence označení svěřenského fondu nebo existence označení svěřenského fondu, které nevyhovuje požadavkům ustanovení § 1450 NOZ, tedy nemají sebemenší vliv na vytvoření

²⁹⁷ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1196.

²⁹⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 424 až 425.

²⁹⁹ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1196.

³⁰⁰ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1196 až 1197.

svěřenského fondu jako takového a nemohou být důvodem neplatnosti vytvoření svěřenského fondu.³⁰¹

Konečnou a dosud jednoznačně odborně nevyřešenou otázkou zůstává, zda stačí označení účelu svěřenského fondu ve smyslu uvedení, že tento je veřejně prospěšný nebo soukromý, případně zda má být uvedena ještě bližší konkretizace takového účelu. Osobně se přikláním spíše k závěru, že stačí uvedení účelu buď veřejně prospěšného, nebo soukromého, a to bez dalšího, když takové uvedení by mělo zákonem stanoveným podmínkám (ustanovení § 1450 NOZ ve spojení s ustanovením § 146 až 150 NOZ) ve smyslu jejich teleologického výkladu v plném rozsahu vyhovovat.

4.4.5. Statut svěřenského fondu

Jak bylo již vysvětleno výše, svěřenský fond lze jednoznačně definovat jakožto institut absolutních (věcných) práv. Této definici odpovídá též zařazení zákonných ustanovení o svěřenském fondu do Části třetí NOZ (ustanovení § 976 až 1720) upravující právě práva absolutní majetková.³⁰²

Úvodem pak v této souvislosti ve smyslu ustanovení § 978 NOZ platí: „*Od ustanovení této části se lze odchýlit ujednáním s účinky vůči třetím osobám, jen připouští-li to zákon.*“ Je tedy naprosto zřejmé, že od zákonných ustanovení upravujících svěřenský fond, není možno se odchýlit s ujednáním s účinky vůči třetím osobám.³⁰³

Z právě uvedeného důvodu je jednou z podstatných náležitostí každého svěřenského fondu, resp. jedním z obligatorních právních jednání souvisejících s každým svěřenským fondem, statut svěřenského fondu ve smyslu ustanovení § 1452 NOZ. O statutu svěřenského fondu bylo již v krátkosti pojednáno výše (viz zejména článek 4.4.1.1. této práce).

Lze nicméně shrnout a doplnit, že statut svěřenského fondu je povinen vydat zakladatel již při vytvoření svěřenského fondu v okamžiku dle ustanovení § 1448 NOZ, resp. statut musí být vždy vydán nejpozději před vznikem svěřenského fondu, neboť je obligatorním dokumentem nezbytným pro jeho vznik. Tato konstrukce má nepochybně svůj smysl, a to ten, že zákonné podmínky vzniku svěřenského fondu se posuzují, a každý svěřenský fond je tedy musí splňovat, zásadně k okamžiku vzniku svěřenského fondu, a nelze je dodatečně zhojit. Tak i v případě vzniku svěřenského fondu pořízením pro případ smrti, který sice vzniká až smrtí zůstavitele, ale opětovně se zákonné podmínky pro jeho vznik budou vždy posuzovat k právě uvedenému okamžiku.

Jakkoliv tedy mohou být naplněny veškeré ostatní zákonné náležitosti svěřenského fondu, bez toho, aby byl statut vydán dříve, než má svěřenský fond vzniknout, svěřenský fond nevznikne. Příkladem lze uvést ustanovení § 1452 odst. 1 NOZ, které odkazuje v případě vytvoření svěřenského fondu pořízením pro případ smrti na ustanovení § 311 NOZ týkající se založení nadace pořízením pro případ smrti a současně i nezbytnosti v něm obsažené nadační listiny. Právě a i tím, že zmíněné zákonné ustanovení § 1452 odst. 1 NOZ odkazuje na ustanovení § 311 NOZ dává jednoznačně najevo, že statut musí mít předmětný svěřenský fond již od svého

³⁰¹ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1196.

³⁰² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 429 až 430.

³⁰³ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 429 až 430.

vytvoření (resp. musí být obsažen již v pořízení pro případ smrti), neboť i v případě návazného hypotetického přijetí pověření ke správě svěřenského fondu příslušným správcem by bez již existujícího statutu svěřenský fond nevznikl.³⁰⁴

Z doslovného znění NOZ by mohlo vyplývat, že statut je něčím, co může zakladatel při vytváření svěřenského fondu a dále i po jeho vzniku, libovolně upravovat a měnit. Statut však od okamžiku vzniku svěřenského fondu jakkoliv měnit či doplňovat nelze, nebo alespoň by tomu tak být nemělo, pokud se má zákonná úprava NOZ držet Quebecké úpravy jakožto svého vzoru.³⁰⁵ Ke změnám svěřenského fondu a tedy i ke změnám statutu svěřenského fondu blíže viz článek 4.4.10. této práce.

K obligatorním náležitostem statutu svěřenského fondu patří ve smyslu ustanovení § 1452 odst. 2 NOZ následující³⁰⁶:

- i) *Označení svěřenského fondu* (podrobně viz článek 4.4.4. této práce);
- ii) *Označení majetku, který tvoří svěřenský fond při jeho vzniku.* Toto musí odpovídat obecným pravidlům NOZ týkajících se právního jednání obecně, jinými slovy, označení musí být dostatečně určité a srozumitelné, tak, aby bylo patrné, který majetek do svěřenského fondu patří a který nikoliv;
- iii) *Účel svěřenského fondu.* Jak bylo již uvedeno v článku 4.4.3. této práce, účel svěřenského fondu má být uveden již v jeho označení. Ve statutu by však měl být účel svěřenského fondu dostatečně určité a srozumitelně konkretizován, resp. obšírnějším způsobem rozveden a vymezen tak, aby právě ze statutu bylo jakékoliv osobě na svěřenském fondu jakkoliv zúčastněné, případně jakémukoliv třetímu na svěřenském fondu nezúčastněnému subjektu (nezávislému pozorovateli, případně soudu) zřejmé, co je cílem zřízení a navazující existence svěřenského fondu, resp. jaké má kdo ze svěřenského fondu nároky na plnění. Rozdíl mezi vyjádřením účelu svěřenského fondu v označení a vymezením účelu ve statutu je tedy patrný již z použití slov v zákonné úpravě dle ustanovení § 1450 odst. 2 NOZ, které hovoří o vyjádření účelu a ve smyslu kterého tedy postačí vyjádření účelu svěřenského fondu např. jako veřejně prospěšného nebo soukromého (viz výše) a kdy naopak ustanovení § 1452 odst. 2 písm. c) NOZ již hovoří o povinnosti ve statutu účel svěřenského fondu dostatečně určité vymežit;
- iv) *Uvedení podmínek pro plnění ze svěřenského fondu.* Uvedení takových podmínek je spolu s vymezením účelu svěřenského fondu a určením obmyšleného zásadně určující pro posouzení nároků těch, kterým má být ze svěřenského fondu plněno. Tyto podmínky mohou být popřípadě i vymezením povinností správce svěřenského fondu, k nimž musí vázat

³⁰⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku.* Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 429 až 430.

³⁰⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku.* Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 429 až 430.

³⁰⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku.* Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 430 až 432.

péči rádného hospodáře. Posouzením činnosti správce ve spojení s posouzením podmínek pro plnění ze svěřenského fondu by pak mělo být možno učinit jednak závěr o tom, zda nároky třetích osob jsou uspokojovány řádně, a jednak závěr o tom, zda správce plní své povinnosti s péčí rádného hospodáře;

- v) *Údaj o době trvání svěřenského fondu.* Tento by měl být uveden buď konkrétním datem, nebo jako rozvazovací podmínka při určení konkrétní události, při níž bude svěřenský fond např. zanikat apod. Nebude-li určena žádná doba (případně podmínka), ve smyslu ustanovení § 1452 odst. 2 písm. e NOZ platí, že svěřenský fond je zřízen na dobu neurčitou (s omezeními trvání definovanými již výše);
- vi) *Má-li být ze svěřenského fondu plněno určité osobě jako obmyšlenému, určení této osoby, nebo způsobu, jak bude obmyšlený určen.* V případě, že bude účel svěřenského fondu soukromý, bude nepochybně plněno určité osobě jakožto obmyšlenému. Obmyšlený bude buďto jmenován zakladatelem ve statutu konkrétně (jeho identifikačními údaji, tj. jménem, příjmením a datem narození, nebo vylíčením vlastností či povinností, které obmyšlený musí splňovat proto, aby mohl být ve smyslu § 1457 a násl. NOZ obmyšleným). Obmyšlený může být určen příkladmo splněním povinnosti dokončit určité studium, určením osoby s dosažením jejího určitého věku, nebo i vlastnostmi typu prvorozené dítě apod. Určení znaků, jak bude obmyšlený určen, musí být shodně jako v předchozích případech dostatečně určité a srozumitelné, aby vůbec svěřenský fond mohl platně existovat, resp. aby i z něho mohlo být bez sebemenších pochyb plněno.

Společným znakem spojujícím většinu z výše definovaných bodů, resp. náležitostí statutu svěřenského fondu [a to zřejmě vyjma bodu i) a v)], pak je, že v případě neurčitosti a nesrozumitelnosti těchto by se aplikovalo ustanovení § 553 NOZ pojednávající o zdánlivém právním jednání. Ke zdánlivému právnímu jednání se pak ve smyslu ustanovení § 554 NOZ nepřihlíží, což by mělo nepochybně i fatální následky pro statut svěřenského fondu jako takový, resp. pro svěřenský fond ve smyslu jeho platnosti a přirozeně tedy i navazujícího vzniku a existence.

Ustanovení § 553 odst. 2 NOZ pojednávající o konvalidaci právního jednání se pro účely svěřenského fondu s největší pravděpodobností použít nedá. V quebeckém trustu ani v common law totiž není něco jako „dodatečné vyjasnění vůle zakladatelem“ možné.³⁰⁷

Přikláním se zde k závěru, že toto není možné ani v rámci NOZ, neboť jednak není v tuto chvíli důvodu, proč by měla být tato problematika v českém právním prostředí posuzována jinak (tím spíše, když česká úprava z úpravy quebecké vychází) a jednak vzhledem ke skutečnosti, že v opačném případě by nemohlo být právní jednání, jímž je svěřenský fond vytvářen, od počátku za platné a účinné (mělo by vadu v projevu vůle co do jeho určitosti či srozumitelnosti) a svěřenský fond by v takovém případě tedy v dikci zejména již výše zmíněného ustanovení § 1448 odst. 1 NOZ ve spojení s ustanovením § 1451 NOZ vůbec nevznikl.

³⁰⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 430 až 432.

Lze tedy podotknout a současně zrekapitulovat, že existence či neexistence trustu se ve většině jurisdikcí posuzuje právě k okamžiku jeho vzniku, když právě k tomuto okamžiku musí být splněno několik zákonem stanovených podmínek. Zjednodušeně řečeno jsou mezi těmito podmínkami vždy **i)** vůle zakladatele zřídit trust, **ii)** vůle zakladatele určit přesně majetek a **iii)** vůle zakladatele určit přesně obmyšleného. Zároveň musí být splněno, že příslušný správce akceptoval podmínky daného svěřenského fondu určené zakladatelem neměnně. V případě pak, kdy tyto zákonné podmínky splněny nejsou, logicky není možné hovořit ani o tom, že svěřenský fond řádně (právoplatně) vznikl.³⁰⁸

Statut svěřenského fondu musí mít ve smyslu ustanovení § 1452 odst. 3 NOZ formu veřejné listiny. V dikci ustanovení § 567 NOZ, které pojem veřejná listina obecně definuje, je na předmětný případ aplikovatelná pouze jediná forma veřejné listiny, a to forma notářského zápisu. Statut svěřenského fondu ve formě notářského zápisu pak představuje v podstatě nezpochybnitelnou právní formu, což je jistě pro účely statutu svěřenského fondu a současně pro účely řádné existence a fungování svěřenského fondu vhodné. Nedodržení této formy bude mít za následek absolutní neplatnost právního jednání ve smyslu ustanovení § 582 odst. 1 NOZ ve spojení s ustanovením § 588 NOZ, a to vzhledem ke skutečnosti, že požadavek formy veřejné listiny má povahu požadavku veřejného pořádku (zejména co do zajištění prokazatelnosti vzniku svěřenského fondu). V případě nedodržení této formy tedy svěřenský fond nevznikne.³⁰⁹

Formu veřejné listiny musí mít nezbytně i smlouva o zřízení svěřenského fondu nebo pořízení pro případ smrti, a to za předpokladu, že je v nich statut svěřenského fondu obsažen.³¹⁰

Veškeré výše uvedené, s formou a obsahem statutu svěřenského fondu související, samozřejmě nevylučuje, aby ujednání, které nebude vyhovovat požadavku formy, popř. požadavku na obsah statutu, bylo posouzeno jako jiná smlouva, jíž je někomu svěřována správa cizího majetku (viz též ustanovení § 575 NOZ).³¹¹

S účinností od 1. ledna 2018 bude v důsledku novely NOZ, zákona č. 460/2016 Sb. nezbytnou náležitostí statutu svěřenského fondu též údaj o počtu svěřenských správců a o způsobu jejich jednání. Blíže viz kapitola 6. a příloha č. 2 této práce.

³⁰⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 430 až 432.

³⁰⁹ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1199.

³¹⁰ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1199.

³¹¹ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1199.

4.4.6. Správa svěřenského fondu

Správa svěřenského fondu je primárně upravena v ustanovení § 1453 až 1456 NOZ. Co bylo však výše řečeno o správě cizího majetku obecně (článek 4.3. této práce) (ustanovení § 1400 až 1447 NOZ) platí nepochybně též pro správu svěřenského fondu. Zmíněná ustanovení § 1453 až 1456 NOZ však budou představovat zákonnou úpravu k úpravě obecné správy cizího majetku speciální.

4.4.6.1. Svěřenský správce

Ve smyslu ustanovení § 1453 odst. 1 NOZ může být svěřenským správcem každý svéprávný člověk - fyzická osoba. V souladu s ustanovením § 1453 odst. 2 NOZ může být svěřenským správcem též právnická osoba, však pouze v případě, stanoví-li tak zákon.

Pokud jde o fyzické osoby, svěřenským správcem může být pouze člověk s plnou (neomezenou) svéprávností. Plnou svéprávnost je nutné vykládat ve smyslu ustanovení § 15 odst. 2 NOZ [„*Svéprávnost je způsobilost nabyvat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).*“] ve spojení s ustanovením § 30 NOZ [„(1) *Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabyvá dovršením osmnáctého roku věku. (2) Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabyvá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Svěprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.*“] a ustanoveními § 55 a násl. NOZ upravujícími institut omezení svéprávnosti.

Svěřenským správcem tedy nebude moci být nezletilý (pokud nenabyl svéprávnost před nabytím zletilosti dříve), nebo ten, jehož svéprávnost byla omezena.

Na jmenování fyzické osoby, která není plně svéprávná svěřenským správcem se hledí, jako by se nestalo (viz též ustanovení § 155 NOZ *per analogiam*). V případě pozdějšího omezení svéprávnosti již jmenovaného svěřenského správce jeho funkce ve smyslu ustanovení § 1438 NOZ *ex lege* zanikne.³¹²

Pokud jde o právnické osoby, jak bylo již uvedeno, jejich možnost vykonávat funkci svěřenského správce je podmíněna tím, že jim to zákon explicitně umožňuje. V současné době obsahuje takové zmocnění jednak zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů, který za určitých podmínek umožňuje vykonávat tuto činnost investičním společností, a jednak specifická úprava NOZ související s přidruženým fondem nadace ve smyslu jeho ustanovení § 349. Zmíněná úprava NOZ totiž obecně umožňuje nadacím, aby vykonávaly funkci správce přidruženého fondu, je-li tento zřízen jako fond svěřenský. V ostatních případech je právnickým osobám možnost vykonávat funkci svěřenského správce zcela zapovězena, a to i v teoretickém postavení zástupce svěřenského správce - fyzické osoby (viz též ustanovení § 1401 odst. 1 NOZ).³¹³

Svěřenský fond může mít v zásadě zcela neomezené množství svěřenských správců. Ve vztahu k jednání a rozhodování všech těchto správců se uplatní obecná

³¹² SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1200.

³¹³ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1200.

úprava obsažená v ustanovení § 1428 NOZ (jednání a rozhodování prostřednictvím prosté většiny všech hlasů).

Ve smyslu ustanovení § 1454 NOZ věty první, při zachování již zmíněných podmínek uvedených v ustanovení § 1453 NOZ, je postaveno na jisto, že svěřenským správcem může být i zakladatel nebo obmyšlený svěřenského fondu. Ustanovení § 1454 NOZ, věta druhá však pro takové případy současně stanoví povinnost, aby měl svěřenský fond ještě jednoho dalšího svěřenského správce, kterým bude osoba třetí, a který nebude ani zakladatelem ani obmyšleným příslušného svěřenského fondu, a kdy by oba správci museli v takovém případě právně jednat jménem svěřenského fondu výhradně společně. Cílem tohoto zákonného požadavku je zajistit v rámci správy přítomnost určitého „nezávislého elementu“ resp. „nezávislého správce“.³¹⁴

Je vhodné podotknout, že v případě, kdy by byl např. jeden z pěti svěřenských správců současně v právě zmíněném postavení zakladatele nebo obmyšleného, vztahuje se požadavek ustanovení § 1454 NOZ, věta druhá na jednání a rozhodování pouze tohoto jednoho správce, a nikoli na jednání a rozhodování správců ostatních. Bylo by na statutu svěřenského fondu, aby případně i stanovil, s kterým z ostatních svěřenských správců je svěřenský správce (zakladatel, případně obmyšlený) povinen společně jednat a rozhodovat. Ve vztahu k jednání a rozhodování ostatních správců by zůstala rozhodnou a uplatnila by se již zmíněná obecná úprava obsažená v ustanovení § 1428 NOZ.³¹⁵

Výkon svěřenského správce nepředstavuje sám o sobě podnikání ve smyslu ustanovení § 420 a násl. NOZ a tedy pro něj není třeba jakéhokoliv oprávnění (např. živnostenského). Vykonává-li však svěřenský správce (fyzická osoba) v rámci správy jakékoliv činnosti, pro které třeba zvláštního povolení či oprávnění je, musí svěřenský správce přirozeně patřičným oprávněním pro takové činnosti disponovat.³¹⁶

Ve smyslu ustanovení § 1455 odst. 1 NOZ svěřenského správce jmenuje a odvolává zakladatel, v případech stanovených ustanovením § 1455 odst. 2 NOZ jmenuje svěřenského správce soud.

i) Jmenování a odvolání svěřenského správce zakladatelem, případně třetí osobou

Prvního svěřenského správce jmenuje zpravidla zakladatel svěřenského fondu, a to v příslušné smlouvě o vytvoření svěřenského fondu, případně zůstavitel v příslušném pořízení pro případ smrti. Zákon však umožňuje (ustanovení § 1455 odst. 1 NOZ), aby zakladatel určil v zakladatelském právním jednání i jiný způsob jmenování nebo odvolání svěřenského správce, resp. umožňuje, aby zakladatelské jednání upravovalo pouze způsob jmenování svěřenského správce a tedy, aby byla výběrem svěřenského správce pověřena třetí osoba, např. obmyšlený či vykonavatel závěti. Zmíněné ustanovení současně svěřuje zakladateli též oprávnění již jmenovaného svěřenského správce ještě za doby existence svěřenského fondu odvolat a jmenovat nového,

³¹⁴ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1200.

³¹⁵ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1200.

³¹⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 442.

popřípadě určit pravidla pro takové pozdější odvolání a jmenování svěřenského správce třetí osobou.³¹⁷

Zakladateli je ponecháno na volném uvážení, zda v rámci pravidel svěřenského fondu např. neomezí dobu funkce svěřenského správce a zda si tedy neponechá oprávnění svěřenského správce vždy v pravidelných intervalech opětovně jmenovat. Jinými slovy, zákon umožňuje zakladateli udržet si i po vzniku svěřenského fondu určitý zásadní vliv na správu svěřenského fondu, resp. na subjekt, který bude takovou správu vykonávat. To však přirozeně neznamená, že by odvolání svěřenského správce nemohlo být soudem následně prohlášeno, a to i bez návrhu, za neplatné ve smyslu ustanovení § 588 NOZ z důvodu, že by se toto zjevně přičilo dobrým mravům, nebo že by toto odporovalo zákonu, případně že by toto zjevně narušovalo veřejný pořádek.³¹⁸

Je vhodné podotknout, jak bylo již podrobně popsáno výše v souvislosti s nemožností zakladatele měnit v průběhu existence svěřenského fondu statutem nastavená pravidla, že pokud zakladatel určí zmíněný jiný způsob jmenování nebo odvolání svěřenského správce, tento způsob nemůže *ex post* měnit a tento je tedy povinen bez dalšího respektovat.

Co do odvolání svěřenského správce a dalších důvodů, které povedou k zániku jeho funkce se uplatní obecná pravidla definovaná v ustanovení § 1438 a násl. NOZ. K těmto ustanovením je ustanovení § 1455 NOZ povahy ustanovení zvláštního (speciálního).

ii) *Jmenování svěřenského správce soudem*

Ustanovením § 1455 odst. 2 NOZ poskytuje řešení situace, kdy již existující svěřenský fond nemá svěřenského správce, situace, kdy svěřenský fond nemá potřebný počet správců, nebo situace, kdy svěřenský fond dosud nevznikl, protože tu není svěřenský správce, který by své pověření ve smyslu ustanovení § 1451 NOZ přijal. Tak za předpokladu, že by pravidla svěřenského fondu určená zakladatelem neupravovala postup, jakým má být další (případně náhradní) svěřenský správce jmenován.³¹⁹

Lze shrnout, že role soudu, kterému zákon svěřuje pravomoc svěřenského správce jmenovat, je v tomto případě až sekundární a přichází v úvahu pouze tehdy, pokud svěřenského správce není možné jmenovat jiným, standardním způsobem.³²⁰

Soud jmenuje ve stanovených případech svěřenského správce nového vždy, pokud k tomu shledá výše zmíněné důvody, a to na návrh osoby, která má na takovém jmenování právní zájem. Toto oprávnění soudu představuje ztělesnění principu majícího své prameny v common law, tedy principu, že svěřenský fond nesmí být nikdy zmařen z důvodu na straně svěřenského správce.³²¹

³¹⁷ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1202 až 1203.

³¹⁸ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1202 až 1203.

³¹⁹ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1202 až 1203.

³²⁰ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1202 až 1203.

³²¹ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1202 až 1203.

O jmenování svěřenského správce se povede řízení podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Postavení svěřenského správce je podřízeno zákonné úpravě správy cizího majetku (ustanovení § 1400 NOZ a násl.), na níž je v této souvislosti nezbytné primárně odkázat. Svěřenskému správci náleží v smyslu ustanovení § 1456 NOZ ve spojení s ustanovením § 1448 odst. 3 NOZ a ustanovením § 1409 NOZ plná správa majetku ve svěřenském fondu (blíže viz článek 4.3. této práce). Je to právě a pouze svěřenský správce (případně jím zmocněná fyzická osoba), kdo je oprávněn vykonávat vlastnické právo k majetku ve svěřenském fondu, resp. tedy jen a pouze svěřenský správce, kdo je oprávněn s tímto majetkem jakožto vlastník disponovat, a to bez ohledu na skutečnost, že vlastníkem majetku ve svěřenském fondu ve skutečnosti není (viz výše). Svěřenský správce vystupuje v postavení držitele majetku ve svěřenském fondu, resp. vykonává nad takovým majetkem držbě odpovídající kontrolu.³²²

Jakkoli se může zdát, že se jedná o oprávnění svěřenského správce obecně dosti široké, NOZ přeci jen stanoví zásadní limity omezující způsob výkonu vlastnických práv svěřenskému správci svěřených. Podstatné omezení tohoto oprávnění je obsaženo zejména v ustanovení § 1416 NOZ, které omezuje možnost svěřenského správce bezplatně převést majetek ze svěřenského fondu.³²³

S výjimkou zmíněného omezení je však svěřenský správce oprávněn nakládat s majetkem ve svěřenském fondu stejně, jako by byl jeho skutečným vlastníkem. Tato práva musí svěřenský správce využívat k naplnění účelu plné správy svěřenského fondu, resp. tedy zejména za účelem rozmnožení majetku svěřenského fondu. Svěřenský správce se nemůže spokojit s pouhým uchováním majetku, jak je tomu v případě prosté správy cizího majetku ve smyslu ve smyslu § 1405 NOZ. Svěřenský správce musí zjednodušeně řečeno postupovat tak, aby se majetek zvětšoval, resp. aby byl výkon jeho funkce pro svěřenský fond produktivní. Tato povinnost přistupuje jakožto povinnost sekundární k primární povinnosti svěřenského správce, a to k povinnosti naplnění účelu svěřenského fondu jako takového.³²⁴

Při výkonu svých práv jedná svěřenský správce „na účet svěřenského fondu“ (viz též ustanovení § 1419 NOZ), přičemž vystupuje vlastním jménem. Je to tedy právě svěřenský správce, kdo je účastníkem veškerých právních jednání týkajících se nakládání s majetkem ve svěřenském fondu. Vlastnické právo k tomuto majetku je tak ve smyslu ustanovení § 1456 věta druhá NOZ v rámci veřejných seznamů „vedeno“ na jméno svěřenského správce, však s tím, že by zde mělo být vždy také nezbytně uvedeno, že se nejedná o skutečného vlastníka, však pouze o subjekt, který vlastnictví k majetku ve svěřenském fondu spravuje, a to uvedeno formou poznámky „svěřenský správce“.³²⁵

Svěřenský správce je oprávněn uplatňovat na účet svěřenského fondu práva též před soudy a jinými státními orgány, případně být též žalován z titulu práv třetích osob, která se ke svěřenskému fondu vztahují. Ve věcech, v nichž je účastníkem řízení

³²² SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1203 až 1204.

³²³ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1203 až 1204.

³²⁴ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1203 až 1204.

³²⁵ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1203 až 1204.

svěřenský správce, musí návrh obsahovat označení, že se jedná o svěřenského správce a současně označení svěřenského fondu jako takového.³²⁶

V uvedené souvislosti je vhodné upřesnit, že postavení svěřenského správce ve vztahu ke spravovanému majetku je v kontextu úpravy správy cizího majetku ve smyslu § 1400 odst. 2 NOZ specifické v tom ohledu, že svěřenskému správci je ve smyslu ustanovení § 1448 odst. 3 NOZ, jak bylo již výše uvedeno, přímo svěřen výkon vlastnických práv k majetku ve svěřenském fondu (svěřenský správce vystupuje jako ten, kdo je originálním nositelem těchto z titulu své funkce plynoucích práv) a tento tedy nevystupuje jakožto pouhý zástupce vlastníka, jak je tomu v případě běžné správy.³²⁷

Konečně je vhodné podotknout, že NOZ nevylučuje, aby si svěřenský správce najal v souvislosti s výkonem své funkce rádce či jiné potřebné experty (což samozřejmě svěřenského správce vůbec nezavazuje povinností a odpovědností vyplývajících z jeho funkce), NOZ však výslovně vylučuje, aby měl svěřenský správce svého generálního zástupce. Ustanovení § 1401 odst. 1 NOZ totiž stanoví, že správce plní své povinnosti osobně, přičemž je oprávněn přenést svou působnost vyplývající z funkce, nebo se nechat zastoupit jen při jednotlivém právním jednání. Tato konstrukce má nepochybně svůj význam v ochraně zájmů ostatních osob zúčastněných na svěřenském fondu.

Správce může ze své funkce v dikci ustanovení § 1438 NOZ kdykoliv odstoupit, přičemž pro takové odstoupení není stanovena žádná zvláštní forma. Z ustanovení § 1440 odst. 2 NOZ však vyplývá, že správce nesmí ze své funkce odstoupit v nevhodnou dobu, či jinak odstoupením porušit své povinnosti k řádné správě.

4.4.7. Obmyšlený

Obmyšleného, neboli osobu, které má být ze svěřenského fondu plněno jmenuje nejen v dikci ustanovení § 1457 odst. 1 NOZ zásadně zakladatel svěřenského fondu. Zakladatel takto činí buď v rámci vymezení účelu svěřenského fondu [viz ustanovení § 1449 odst. 2 NOZ ve spojení s ustanovením § 1452 odst. 2 písm. c) NOZ], popřípadě v rámci statutu svěřenského fondu individuálně [viz ustanovení § 1452 odst. 2 písm. f) NOZ].³²⁸

Určení osoby obmyšleného konkrétně, nebo určení alespoň způsobu, jakým bude tato osoba určena, musí být nezbytně provedeno zejména v případě zřízení svěřenského fondu k soukromému účelu, resp. má-li tedy svěřenský fond sloužit k prospěchu určité osoby, případně na její památku (viz ustanovení § 1449 odst. 2 NOZ). Obmyšleného může teoreticky jmenovat i třetí osoba, která je nezávislá a současně důvěryhodná pro zakladatele. Takovou osobou může být buď jednotlivec, nebo i skupina lidí. Předpokladem samozřejmě je, že zakladatel stanoví alespoň způsob, jakým bude tento určen.³²⁹

³²⁶ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1203 až 1204.

³²⁷ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1203 až 1204.

³²⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 456.

³²⁹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 456.

Z dikce zákona by se mohlo na první pohled zdát, že při určení veřejně prospěšného účelu svěřenského fondu nemusí být obmyšlený, nebo alespoň způsob, jakým bude tento určen, zakladatelem vůbec definován, však není tomu samozřejmě tak. Pojmovým znakem správy cizího majetku (jíž správa veřejně prospěšného svěřenského fondu nepochybně také představuje) totiž ve smyslu ustanovení § 1400 odst. 1 NOZ je, že je správa svěřena správci ve prospěch někoho jiného – ve prospěch beneficianta (obmyšleného). Pokud je tedy i správa veřejně prospěšného svěřenského fondu svěřena správci ve prospěch někoho jiného, pak musí mít nepochybně i veřejně prospěšný svěřenský fond svého obmyšleného.³³⁰

Je tedy možné uzavřít, že každý svěřenský fond musí mít svého obmyšleného.

Nevyužije-li zakladatel svého práva jmenovat obmyšleného, jmenuje jej ve smyslu ustanovení § 1457 odst. 2 NOZ svěřenský správce přičemž současně určí také plnění, které mu ze svěřenského fondu náleží. Jedná-li se o svěřenský fond zřízený k soukromému účelu, může svěřenský správce vykonat toto právo, jen jestliže statut určí okruh osob, ze kterého lze obmyšleného jmenovat (viz ustanovení § 1457 odst. 2 NOZ).³³¹

Lze souhlasit s odborným závěrem³³², že obmyšleným musí být minimálně dostatečně jasně určitelný jednotlivec nebo skupina lidí a že svěřenské fondy nemohou být zřizovány např. jen ve prospěch záchrany přírody, jen proti globálnímu oteplování apod.³³³ Obmyšleným pak může být fakticky kdokoliv. Může se jednat o fyzickou osobu, která se dosud nenarodila, či dokonce nebyla ani počata, případně o právnickou osobu, která dosud nevznikla. Může se jednat i o osobu, která např. teprve až plynutím doby začne naplňovat určité, zakladatelem vymezené znaky.³³⁴ Podmínkou na straně obmyšleného není přirozeně ani jeho svéprávnost a/ nebo právní osobnost.

V případě, že zakladatel výše zmíněným náležitostem nevyhoví a obmyšleného tedy nebude možné učít, lze jednání zakladatele směřující ke zřízení svěřenského fondu prohlásit za nicotné a svěřenský fond jako takový tedy vůbec nevznikne. Tak z důvodu, že zakladatelské právní jednání a jeho náležitosti je nutno posuzovat, jak bylo již detailně rozvedeno výše, zásadně k okamžiku, ve kterém je činěno a není možné jej dodatečně doplnit – konvalidovat.³³⁵ Tento závěr se v souvislosti s určením/ jmenováním obmyšleného uplatní jak v případě svěřenského fondu zřízeného pro soukromé účely, tak i v případě svěřenského fondu zřízeného pro veřejně prospěšné účely.

---

³³⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 456.

³³¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 456.

³³² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 455 až 456.

³³³ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 456.

³³⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 456.

³³⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 456.

Změnu či zrušení rozhodnutí ohledně jmenování obmyšleného lze provést pouze za podmínek určených statutem svěřenského fondu [viz ustanovení § 1452 odst. 2 písm. f) NOZ ve spojení s ustanovením § 1458 odst. 1 NOZ].

Postup, jakým má být obmyšlený jmenován NOZ výslovně neupravuje a pokud tedy nebude obsahovat tuto zvláštní úpravu samotný statut svěřenského fondu, bude nutné v souvislosti s tímto procesem aplikovat obecnou úpravu NOZ týkající se právních jednání (ustanovení § 545 a násl. NOZ). Jelikož jmenování obmyšleného samo o sobě (samostatně) nezakládá žádné právo obmyšleného k majetku ve svěřenském fondu, není pro formu takového jmenování rozhodné, jaké povahy má pozdější plnění ze svěřenského fondu být (např. pokud by tedy takovým plněním měla být nemovitost, nevyžadovala by se pro právní jednání, v jehož důsledku by byl obmyšlený jmenován, forma veřejné listiny – viz ustanovení § 560 NOZ). Totéž lze uvést i o možném a výše nastíněném rozhodování příslušné osoby o změně rozhodnutí o jmenování obmyšleného.³³⁶

NOZ pak konečně ve svém ustanovení § 1458 odst. 2 NOZ stanoví striktní omezení týkající se jmenování obmyšleného. V dikci tohoto ustanovení totiž platí, že nikdo není oprávněn jmenovat obmyšleného (nebo mu určit plnění ze svěřenského fondu) pro svůj vlastní zisk. Důvodem pro zakotvení tohoto omezení v rámci zákonné úpravy je jistě nutnost zachovat pro účely řádného fungování svěřenského fondu určitou nezávislost osoby oprávněné obmyšleného jmenovat. V případě totiž, kdy by tato mohla jako obmyšleného jmenovat osobu za účelem dosažení svého vlastního přímého či nepřímého zisku (případně i zvýhodnění), v konfrontaci se zamýšleným účelem a podstatou svěřenského fondu by toto mohlo jistě v mnoha případech představovat možnost citelně kontraproduktivní. Toto omezení však přirozeně nemá absolutní charakter a mělo by být aplikováno přiměřeně v závislosti na konkrétních okolnostech každého případu.³³⁷

Návazně je však vhodné upřesnit, že pokud by měla být osoba oprávněná jmenovat obmyšleného sama členem skupiny osob vymezených statutem, které mají (resp. mohou) být obmyšlenými, nelze vyloučit její možnost jmenovat jako obmyšleného sebe sama. Zmíněné ustanovení § 1458 odst. 2 NOZ je totiž nutné vykládat a aplikovat v tom smyslu, že jmenováním konkrétního z potenciálního okruhu obmyšlených nesmí být znevýhodněni ostatní potenciální obmyšlení. Obdobně je nutné nazírat i na případy, kdy by jmenování určité osoby obmyšleným rezultovalo v nepřímý prospěch osoby oprávněné jmenovat obmyšleného.³³⁸

Pro úplnost je dále vhodné uvést, že nic nebrání tomu, aby byl obmyšleným sám zakladatel svěřenského fondu.

S účinností od 1. ledna 2018 bude pak v důsledku novely NOZ, zákona č. 460/2016 Sb. platit, že jmenování nebo jiné určení obmyšleného svěřenského fondu zřízeného k soukromému účelu bude účinné až dnem, kdy bude obmyšlený zapsán do evidence svěřenských fondů. Návrh na zápis každého ze stávajících obmyšlených do evidence svěřenských fondů bude muset být podán nejpozději do šesti měsíců

³³⁶ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1211.

³³⁷ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1211.

³³⁸ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1211.

od data nabytí účinnosti této novely s tím, že pokud se tak nestane, účinky jeho jmenování nebo jiného určení zaniknou. Blíže viz kapitola 6. a příloha č. 2 této práce.

4.4.8. Nároky obmyšleného

Ve smyslu ustanovení § 1457 odst. 2 NOZ představuje nárok obmyšleného (pokud je mu tento zakladatelem přiznán) právo na plody či užitky svěřenského fondu, nebo právo na majetek, eventuálně právo na podíly ze svěřenského fondu tvořící jeho podstatu.

Dle ustanovení § 491 odst. 1 NOZ je plodem to, co věc (v daném případě majetek ve svěřenském fondu) pravidelně poskytuje ze své přirozené povahy, jak je dáno jejím obvyklým účelovým určením a přiměřeně k němu, ať už s přičiněním člověka nebo bez něho (plodem tedy bude např. i příjem z nájmu apod.).

Naopak ve smyslu ustanovení § 491 odst. 2 NOZ je užitek to, co věc pravidelně poskytuje ze své právní povahy (užitkem pak budou typicky úroky jakožto příslušenství pohledávky).

Ať už na plody, užitky, nebo na majetek či podíly má obmyšlený nárok, jehož se může domáhat u soudu. Tak za předpokladu, jak bylo již řečeno, že mu je takový nárok zakladatelem přiznán.

Obmyšlený má na převedení plodů a užitků vůči svěřenskému správci právo v okamžiku splatnosti jeho tomuto právu odpovídajícího závazku svěřenského správce.

Obmyšlenému však primárně vlastnictví k plodům a užitkům nevzniká automaticky k okamžiku splatnosti závazku svěřenského správce, ale až jeho splněním ze strany svěřenského správce. Do doby, kdy obmyšlený vlastnictví k plodům a užitkům v souladu s předchozí větou získá, náleží tyto i nadále do majetku svěřenského fondu. Obdobné pak platí i o majetku nebo podílech ze svěřenského fondu, resp. i o podstatě svěřenského fondu.³³⁹

Na tomto místě je vhodné upřesnit, že právo obmyšleného na plnění ze svěřenského fondu vzniká ve smyslu ustanovení § 1459 NOZ pouze za splnění podmínek stanovených statutem svěřenského fondu [viz též ustanovení § 1452 odst. 2 písm. d) NOZ]. V dikci totožného zákonného ustanovení lze pak ve spojení s ustanovením § 1458 odst. 1 věta druhá NOZ uzavřít, že změnu či zrušení rozhodnutí ohledně určení plnění obmyšlenému lze provést, však pouze a opětovně, jen za podmínek určených statutem.

Je-li obmyšlených určeno více, budou se mezi ně příslušné výnosy (plody i užitky), podíly nebo majetek rozdělovat podílem připadajícím na každého z nich podle zakladatelského dokumentu svěřenského fondu (resp. podle statutu svěřenského fondu).³⁴⁰

Pokud jde o možnost vzdání se práva obmyšleného na plnění ze svěřenského fondu, toto upravuje ustanovení § 1461 odst. 2 NOZ, a to i přes to, že NOZ obecně možnost vzdát se práva (na rozdíl od předchozí úpravy § 574 odst. 2 SOZ) neupravuje. Konkrétně však není vzdání se práva ve smyslu ustanovení § 1 odst. 2 NOZ vyloučeno

³³⁹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 458 až 460.

³⁴⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 458 až 460.

u závazkových právních vztahů, není-li to v některém zákonem stanoveném případě výslovně zakázáno (příkladem lze uvést např. ustanovení § 2898 NOZ týkající se zakázaných ujednání o vyloučení nebo omezení povinnosti k náhradě újmy způsobené člověkem na jeho přirozených právech apod.) a nejde-li o právo, které má teprve v budoucnu vzniknout. U věcně právních institutů je případné vzdání se práva ve smyslu ust. § 978 NOZ možné pouze tehdy, připouští-li to zákon. Právě takovým zákonným ustanovením je pak již zmíněné ustanovení § 1461 odst. 2 NOZ.

Vzdání se práva na plnění ze svěřenského fondu, které je tedy možné učinit až po vzniku tohoto práva (tedy nejdříve v okamžiku, kdy je obmyšlený povolán do pozice obmyšleného, resp. mu vznikne právo na plnění), je ve smyslu zákona nezbytné provést ve formě veřejné listiny. Takovou veřejnou listinu představuje nepochybně notářský zápis, jehož obsahem bude osvědčení o prohlášení obmyšleného, že se svého práva požadovat plnění ze svěřenského fondu, ve shodě s příslušným statutem svěřenského fondu, vzdává. Okamžikem, kdy k takovému vzdání se práva právoplatně dojde, právo beneficenta na plnění ze svěřenského fondu bez dalšího zaniká.³⁴¹

Pro úplnost uvádím, že i když obmyšlený využije své možnosti vzdát se práva být obmyšleným, toto jednání nebude mít samo o sobě za následek zánik svěřenského fondu jako takového. Zánik svěřenského fondu by v tomto případě přicházel v úvahu pouze tehdy, pokud by svěřenský fond neměl žádné další obmyšlené (viz též ustanovení § 1471 NOZ).

4.4.9. Dohled nad správou svěřenského fondu

Základní pravidla dohledu nad správou svěřenského fondu jsou v rámci NOZ upravena ustanoveními § 1463 až 1467. Jedná se o dohled zejména nad tím, jakým způsobem svěřenský správce, který má po dobu trvání správy svěřenského fondu velmi obšírnou moc nad věcí/ věcmi spadajícími do svěřenského fondu (viz výše), plní své povinnosti. Tak s akcentem zejména na povinnosti uvedené v předchozích článcích této práce. Obecně lze zrekapitulovat a shrnout, že svěřenský správce je ve vztahu k výkonu správy povinen postupovat s péčí řádného hospodáře a právě tedy na dodržování této jeho povinnosti bude dohled nad správou svěřenského fondu mimo jiné zejména zaměřen.³⁴²

Dohled nad správou svěřenského fondu vykonávají primárně *ex lege* ve smyslu ustanovení § 1463 odst. 1 NOZ zakladatel svěřenského fondu a obmyšlený. Taková zákonná dikce je naprosto logická, když zakladatel a obmyšlený jsou právě těmi subjekty, které mají zájem na tom, aby svěřenský správce plnil své povinnosti vztahující se ke svěřenskému fondu řádně. Zakladatel a obmyšlený (či osoba zatím jen označená za obmyšleného v případě, kdy ještě nenastaly účinky pro naplnění pozice obmyšleného či podmínky pro vznik nároků obmyšleného na plnění), vykonávají dohled nad veškerou správou svěřenského fondu a nad veškerými výsledky jednání svěřenského správce bez výjimky.³⁴³

Další osobu, která je oprávněna vykonávat nad správou svěřenského fondu dohled, může ve smyslu ustanovení § 1463 odst. 1 NOZ určit statut svěřenského fondu, resp. tedy zakladatel při sepisu statutu. Ve statutu může být současně určeno,

³⁴¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 478.

³⁴² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

³⁴³ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

v jakém případném rozsahu může takto určená osoba dohled nad správou vykonávat.³⁴⁴

Ustanovení § 1463 odst. 2 NOZ dále nastiňuje případy, kdy je osoba nebo skupina osob, případně orgán veřejné moci, jakožto oprávnění a povinní na správu svěřenského fondu dohlížet, stanovena zákonem.³⁴⁵ V této souvislosti lze příkladem nastínit situaci, kdy správce svěřenského fondu, ať už fyzická či právnická osoba, vloží s patřičnou oporou v zákoně a statutu část majetku svěřenského fondu do správy či spolusprávy určitému obchodníkovi s cennými papíry, případně, že sám správce svěřenského fondu bude zákazníkem u licencovaného obchodníka s cennými papíry. V takové situaci bude vykonávat dohled nad poskytováním investičních služeb správci svěřenského fondu Česká národní banka, a to z titulu své pozice orgánu veřejné moci vykonávajícím v této oblasti dozor.³⁴⁶

Dále lze příkladem uvést situaci, kdy bude příslušný svěřenský fond provozovat např. solární elektrárnu, jejíž zisk bude určen obmyšlenému. Provoz elektrárny (činnost svěřenského fondu) bude v takovém případě nezbytně podléhat kontrole Ministerstva průmyslu a obchodu, a zřejmě i kontrole ze strany Energetického regulačního úřadu. Regulace bude činěna též ze strany příslušného finančního úřadu jakožto správce daně ve vztahu k povinnosti vést účetnictví apod. Bude-li pak svěřenský fond zaměstnávat zaměstnance, kontrolu bude moci přirozeně provádět též místně příslušný úřad práce atd.

Vzdá-li se obmyšlený práva na příslušné plnění v dikci v předchozím článku této práce (předpokládaného ustanovením § 1461 odst. 2 NOZ), v takovém vzdání se práva bude jistě implicitně obsaženo též jeho vzdání se práva dohledu nad správou svěřenského fondu. Účelem dohledu obmyšleného totiž je, jak bylo již nastíněno výše, zjišťování a kontrola toho, zda jsou oprávněné nároky patřičných osob svěřenským správcem řádně a včas uspokojovány. Vzdá-li se tedy obmyšlený těchto nároků, nepochybně tím ztrácí nejen prostředek, ale i důvod pro takovou kontrolu (dohled).³⁴⁷

Dohled samotný je pak vykonáván prostředky, které jsou zcela běžné pro jakýkoliv dohled nad správou cizího majetku obecně. Správce je ve smyslu ustanovení § 1465 odst. 2 NOZ povinen předložit osobám vykonávajícím nad správou svěřenského fondu dohled (ve většině případů na jejich vlastní žádost) vyúčtování správy, umožnit jim kdykoliv přezkoumat účetní knihy a doklady týkající se správy, případně jim také poskytnout potřebnou informaci apod. To vše i při aplikaci ustanovení § 1436 a 1437 NOZ, které se zabývá právě vyúčtováním v rámci obecné správy cizího majetku.³⁴⁸

Na tomto místě je vhodné upřesnit, že svěřenský správce má ve vztahu k beneficiantovi (nikoliv ve vztahu ke všem osobám vykonávajícím nad správou svěřenského fondu dohled, když tento pojem je, jak bylo již vysvětleno výše, pojmem širším) ve smyslu ustanovení § 1436 NOZ zákonem uloženou povinnost předkládat vyúčtování správy i bez jeho žádosti o takové předložení. Tak nejméně v jednoročním intervalu.

³⁴⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

³⁴⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

³⁴⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

³⁴⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

³⁴⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

Neposkytne-li správce oprávněné osobě požadované informace, může se oprávněná osoba nepochybně obrátit na soud a zahájit proti svěřenskému správci soudní řízení o poskytnutí těchto informací ve smyslu ustanovení § 94 až 97 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění (dále též jen „ZŘS“).³⁴⁹ Na toto řízení by se pochopitelně použila též příslušná ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění (dále též jen „OSŘ“), jakožto ustanovení ve vztahu k ZŘS subsidiární. Soud by pak měl v meritorním rozhodnutí uložit svěřenskému správci povinnost požadované informace poskytnout. Je tedy zjevné, že žalobní petit by musel nezbytně směřovat k plnění správce, resp. tedy k poskytnutí příslušných informací určité osobě.

Při výkonu dohledu nad správou svěřenského fondu může osoba vykonávající dohled zjistit škody, které potenciálně vznikly v důsledku porušení povinností svěřenského správce. V takovém případě je tato osoba též aktivně legitimována k podání žaloby proti svěřenskému správci na náhradu příslušné škody. Příslušný soud by pak mohl žalobou požadovanou náhradu moderovat jen při aplikaci ustanovení § 1418 NOZ.³⁵⁰ Takové řízení by bylo opětovně vedeno v dikci ustanovení procesních předpisů definovaných v předchozím odstavci této práce.

Osoba vykonávající dohled nad správou svěřenského fondu je dále ve smyslu ust. § 1465 odst. 2 NOZ aktivně legitimována např. též k podání žaloby o nahrazení projevu vůle, je-li správce povinen k nějakému právnímu jednání při plnění povinností péče rádného hospodáře, a toto jednání nečiní.³⁵¹

V této souvislosti je vhodné zmínit ustanovení § 1466 odst. 1 NOZ, které stanoví „Zakladatel, obmyšlený nebo i jiná osoba, která na tom má právní zájem, může soudu navrhnout, aby svěřenskému správci určité jednání uložil nebo zakázal, anebo aby svěřenského správce odvolal nebo jmenoval nového. Tyto osoby se také mohou dovolat neplatnosti právního jednání, kterým správce poškozujee svěřenský fond nebo právo obmyšleného; nabyla-li však třetí osoba právo v dobré víře, nesmí to vést k její újmě.“ Z tohoto je zřejmé, že zakladatel svěřenského fondu, obmyšlený a jakákoliv jiná osoba, která má na tomto právní zájem a takový právní zájem příslušnému soudu prokáže, může, a to zcela bez ohledu na případnou odlišnou úpravu potenciálně stanovenou v podmínkách konkrétního svěřenského fondu, učinit kroky směřující proti svěřenskému správci, resp. svěřenského správce donutit: **(i)** k plnění jeho povinností, **(ii)** k jednání, kterého je nezbytně potřeba v zájmu svěřenského fondu, **(iii)** ke zdržení se jakéhokoliv jednání svěřenskému fondu škodícímu, **(iv)** případně se může domáhat, aby byl svěřenský správce odvolán.³⁵²

Stejně subjekty pak mohou dále ve smyslu stejného zákonného ustanovení též zpochybnit jakékoliv jednání správce týkající se jmění svěřenského fondu, nebo týkající se práv obmyšleného, a dovolávat se neplatnosti takového právního jednání, byla-li by naplněna podmínka neplatnosti ve smyslu ustanovení § 580 NOZ, resp. tedy podmínka rozporu takového jednání s dobrými mravy, případně rozporu takového jednání se zákonem, kdy to smysl a účel zákona (ustanovení § 1466 NOZ)

³⁴⁹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

³⁵⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

³⁵¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 484 až 486.

³⁵² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 494 až 498.

vyžaduje. Zákon však současně dodává, že nabyla-li třetí osoba z titulu takového jednání své právo v dobré víře, nesmí to vést k její újmě, čímž poskytuje třetím osobám ochranu v tom smyslu, že tyto nesmí být nedůvodně poškozeny. V případě neplatnosti se tedy zřejmě nebude aplikovat zásada úpravy o následcích z bezdůvodného obohacení na straně těchto třetích osob, ba naopak se bude v případě jejich obrany ve smyslu dobré víry svěřenský fond či obmyšlený uspokojovat se svými nároky přímo proti správci z jeho osobního majetku, a to z titulu způsobení škody. I na průběh všech v tomto odstavci definovaných soudních řízení se budou aplikovat příslušná ustanovení ZŘS a OSŘ.³⁵³

Závěrem lze dodat, že není pochyb o tom, že zmíněnou jinou osobou, která by mohla teoreticky prokázat právní zájem ve smyslu ustanovení § 1466 odst. 1 NOZ, bude představovat např. věřitel, který bude mít vykonatelnou pohledávku vůči obmyšlenému, když právě tento by se mohl žalobou domáhat určení neplatnosti právního jednání, které by ho jako věřitele poškozovalo.³⁵⁴

Zajímavou konstrukci pak nesouvisející přináší ustanovení § 1466 odst. 2 NOZ, které stanoví „*Soud pověří osobu uvedenou v odstavci 1 na její návrh zahájením nebo vedením řízení v zájmu svěřenského fondu místo svěřenského správce a jeho jménem, je-li svěřenský správce bez dostatečného důvodu nečinný.*“ Toto zákonné ustanovení nepředstavuje doplnění zmíněného ustanovení § 1466 odst. 1 NOZ, však představuje samostatné řešení jakékoliv případné a nevyhovující nečinnosti svěřenského správce. Teoreticky se může jednat o jakékoliv řízení o jakémkoliv plnění týkající se svěřenského fondu, nebo o jakékoliv řízení pro účely obrany svěřenského fondu apod. K takovému řízení je samozřejmě vždy primárně aktivně či pasivně legitimován pouze svěřenský správce, však v případě jeho nečinnosti je tímto ustanovením založena pravomoc soudu, pověřit zakladatele svěřenského fondu, obmyšleného, případně jinou osobu (která na tom prokáže právní zájem), aby vedla v zájmu svěřenského fondu řízení namísto správce.³⁵⁵

Z výše uvedeného lze konečně též jednoznačně dovodit, že svěřenský fond nemůže nikdy být (resp. není) procesním účastníkem, neboť tento, jak bylo již popsáno výše, není osobou ve smyslu NOZ.³⁵⁶

---

³⁵³ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 494 až 498.

³⁵⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 494 až 498.

³⁵⁵ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 494 až 498.

³⁵⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 494 až 498.

4.4.10. Změny svěřenského fondu

Změny svěřenského fondu upravuje NOZ ve svých ustanoveních § 1468 až 1470. Již v článku 4.4.1.1. této práce bylo nastíněno, že změny ve svěřenském fondu je možné činit jen velmi omezeně (pouze prostřednictvím soudního rozhodnutí), jelikož připuštění možnosti, aby osoby zúčastněné na svěřenském fondu do fungování tohoto jakýmkoliv způsobem zasahovaly, resp. připuštění možnosti, aby byly měněny podmínky určené zakladatelem, by prakticky způsobilo téměř absolutní nefunkčnost svěřenského fondu jakožto institutu věcného práva.³⁵⁷ Ve zmíněném článku 4.4.1.1. této práce bylo odkázáno zejména na ustanovení § 1469 NOZ, které stanoví:

„(1) Soud může na návrh osoby, která na tom má právní zájem, rozhodnout, že svěřenský fond zruší, pokud je dosažení účelu svěřenského fondu nemožné nebo obtížně dosažitelné, zejména následkem okolností zakladateli neznámých nebo pro zakladatele nepředvídatelných. Jedná-li se o svěřenský fond zřízený za veřejně prospěšným účelem, může soud rozhodnout, že jeho původní účel nahradí podobným účelem.

(2) Lze-li ve shodě s původním úmyslem zakladatele účelu svěřenského fondu dosáhnout nebo mu lépe prospět změnou statutu fondu, soud statut upraví.“

Pokud tedy svěřenský fond přestane plnit prvotní záměr zakladatele, a to v důsledku okolností zakladateli neznámých nebo zakladatelem nepředvídatelných, kvůli kterým je usilování o účel svěřenského fondu nemožné nebo příliš obtížné, může soud na návrh zúčastněné nebo jiné zainteresované osoby (která na tom má právní zájem) svěřenský fond zrušit.³⁵⁸

Odišně pak, jak vyplývá z uvedeného zákonného ustanovení, v případě svěřenského fondu zřízeného za veřejně prospěšným účelem, může soud nahradit zakladatelem stanovený účel svěřenského fondu účelem podobným, původnímu účelu blízkým. Je nezbytné zopakovat a zdůraznit, že tato pravomoc soudu se uplatní pouze a výlučně pro svěřenský fond zřízený za veřejně prospěšným účelem, resp. že tato se pro svěřenský fond zřízený za účelem soukromým vůbec nevztahuje. Odůvodnění právě uvedeného lze nalézt v jednom ze základních principů svěřenského fondu (ustáleného v rámci principů zahraničního trustu), a to principu stanovujícím, že po zakladatelově konstitutivním právním jednání souvisejícím se svěřenským fondem nemůže nikdo jakoukoliv vzájemnou dohodou či jakýmkoliv jiným právním jednáním měnit *ex post* podmínky svěřenského fondu, resp. že jakákoliv novace zakladatelské smlouvy či statutu svěřenského fondu tedy nepřichází vůbec v úvahu.³⁵⁹

Na případ uvedený v předchozím odstavci (týkající se výhradně veřejně prospěšného svěřenského fondu) pak navazuje ustanovení § 1473 odst. 1 NOZ, které upravuje právě situaci, kdy je dosažení účelu svěřenského fondu nemožné nebo obtížně dosažitelné. Pokud tedy v konkrétním případě příslušný soud nevyužije své kompetence nahradit původní účel svěřenského fondu účelem novým, a tedy rozhodne o zrušení svěřenského fondu, může současně ve smyslu tohoto zákonného ustanovení na návrh svěřenského správce rozhodnout o tom, že bude majetek zrušeného

³⁵⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 508 až 510.

³⁵⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 508 až 510.

³⁵⁹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 508 až 510.

svěřenského fondu převeden do jiného svěřenského fondu (pro dosažení smyslu a účelu zákona by se mělo zřejmě jednat o svěřenský fond zřízený také za veřejně prospěšným účelem), nebo do vlastnictví právnické osoby sledující dosažení účelu, který je co možná nejbližší původnímu účelu zrušeného svěřenského fondu.³⁶⁰

V dikci téhož zákonného ustanovení je pak soud ještě před vydáním takového rozhodnutí přirozeně povinen, vyžádat si stanovisko subjektu, kterému náleží nad správou zrušeného daného svěřenského fondu dohled. Pro úplnost je nezbytné dodat, že postup zmíněný v předchozím odstavci nepřichází v úvahu za situace, kdy zakladatel svěřenského fondu určil v rámci jeho statutu jednoznačně, jak má být s majetkem při zániku svěřenského fondu naloženo (viz ustanovení § 1473 odst. 2 NOZ).

Soudní řízení související s případy uvedenými v tomto článku budou vedena v dikci ustanovení § 94 a násl. ZŘS a subsidiárně v dikci OSŘ (viz výše). Aktivně legitimován k podání příslušného návrhu bude primárně buďto správce svěřenského fondu, zakladatel, eventuálně i obmyšlený, a dále též každá jiná osoba, jak bylo již uvedeno, která prokáže svůj příslušný právní zájem. Meritem věci bude zrušení svěřenského fondu (tak v případě svěřenského fondu zřízeného za soukromým účelem, eventuálně i v případě svěřenského fondu zřízeného za veřejným účelem), případně nahrazení stanoveného účelu svěřenského fondu účelem novým (tak pouze v případě svěřenského fondu zřízeného za veřejným účelem). Ve druhém případě bude příslušný soud zkoumat původní úmysl zakladatele vyjádřený statutem a reprezentovaný účelem svěřenského fondu. Soud však nebude oprávněn jakýmkoliv způsobem úmysl zakladatele či účel svěřenského fondu měnit. Soud bude oprávněn pouze pozměnit statut tak, aby bylo úmyslu zakladatele dosaženo či aby mu statut lépe prospěl.³⁶¹

Od možnosti změny statutu svěřenského fondu je třeba odlišit případy, kdy bude statut v plném rozsahu nepřesný, zavádějící či neurčitý. V takovém případě by totiž měl soud konstatovat nevzniknutí svěřenského fondu (pro nedostatek jeho zákonem stanovených náležitostí – viz článek 4.4.5. této práce) a nepřivlastnění vyčleněného majetku účelu svěřenského fondu, resp. konstatovat, že majetek nikdy v minulosti vlastnictví zakladatele svěřenského fondu neopustil.³⁶²

Závěrem tohoto článku lze pro doplnění citovat ustanovení § 1468 NOZ, které se zabývá potenciálním zvyšováním majetku svěřenského fondu v průběhu jeho existence prostřednictvím „vkladů“ nezúčastněných subjektů a které stanoví „*Kdo zvýší majetek svěřenského fondu smlouvou nebo pořízením pro případ smrti, není jeho zakladatelem. Majetek takto nabytý podléhá správě podle statutu a zákona.*“ Jakákoliv třetí osoba tedy může zvýšit majetek svěřenského fondu převedením majetku smlouvou nebo závětí, však tato osoba takovým převodem nezíská práva zakladatele svěřenského fondu. Toto ostatně vyplývá též ze závěrů opakovaně v rámci této práce zmíněných, resp. ze závěrů souvisejících s nemožností jakékoliv pozdější změny statutu již existujícího svěřenského fondu.

³⁶⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 508 až 510.

³⁶¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 508 až 510.

³⁶² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 508 až 510.

4.4.11. Zánik svěřenského fondu

K ukončení správy svěřenského fondu, jež představuje první ze dvou etap nezbytných k jeho zániku, dochází v dikci ustanovení § 1471 NOZ **(i)** uplynutím doby, na kterou byl svěřenský fond zřízen, **(ii)** dosažením účelu, pro který byl svěřenský fond zřízen, nebo **(iii)** rozhodnutím příslušného soudu o zrušení svěřenského fondu ve smyslu ustanovení § 1469 NOZ (viz výše).

Nejde však o výčet zákona zcela vyčerpávající, jelikož správa svěřenského fondu zřízeného za soukromým účelem může dále skončit taktéž např. **(iv)** poté, co se všichni obmyšlení vzdají práva na plnění ze svěřenského fondu (obmyšlení tak mohou učinit postupem upraveným v ustanovení § 1461 odst. 2 NOZ, jak bylo detailně popsáno v článku 4.4.7. této práce), **(v)** vyčerpáním veškerého majetku svěřenského fondu, nebo **(vi)** splněním jiné podmínky, než je dosažení účelu svěřenského fondu, na kterou je existence svěřenského fondu vázána statutem.^{363 364}

S výjimkou případů, kdy dochází ke zrušení svěřenského fondu rozhodnutím soudu, nevyžaduje ukončení správy svěřenského fondu (a ani jeho následný zánik) žádnou zvláštní formu. Zjistí-li totiž svěřenský správce, že jsou zde důvody pro ukončení správy svěřenského fondu, a to ať už z jakékoliv, začne bez dalšího postupovat dle ustanovení § 1472 NOZ. Jinými slovy tedy dochází po skončení správy svěřenského fondu bez dalšího postupem svěřenského správce k aktivaci navazující poslední etapy zániku svěřenského fondu, a to etapy v dikci ustanovení § 1472 NOZ zaměřené na vydání majetku svěřenského fondu oprávněným osobám.³⁶⁵

Ustanovení § 1472 NOZ pak stanoví, že správce svěřenského fondu vydá majetek svěřenského fondu osobě, která má na takové vydání právo. Totéž ustanovení stanoví vyvratitelnou právní domněnku, že na majetek svěřenského fondu má právo obmyšlený, a pokud ho není, zakladatel svěřenského fondu. Primárně právě těmto osobám je tedy svěřenský správce povinen majetek vydat.³⁶⁷ Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o zmíněnou vyvratitelnou právní domněnku, může být samozřejmě eventuálně ve statutu určena i jakákoliv jiná osoba, které má být majetek po skončení správy svěřenského fondu vydán. Určení takové jakékoliv jiné osoby náleží přirozeně výlučně zakladateli svěřenského fondu při jeho zřízení, a to při zachování zásady autonomie vůle.³⁶⁸

Ať už bude zmíněná jiná osoba ve statutu určena, či nikoliv, kohokoliv, komu bude svěřenským správcem ze svěřenského fondu ve smyslu ustanovení § 1472 NOZ po právu plněno, lze označit za tzv. „osobu obmyšleného k podstatě svěřenského fondu“.³⁶⁹

³⁶³ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1223.

³⁶⁴ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 513 až 514.

³⁶⁵ SPÁČIL, J. a kolektiv: *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1223.

³⁶⁶ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 513 až 514.

³⁶⁷ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 515 až 517.

³⁶⁸ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 515 až 517.

³⁶⁹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*.

Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 515 až 517.

Nebude-li ve statutu svěřenského fondu určeno jinak, a bude-li oprávněných ve smyslu ustanovení § 1472 NOZ více, budou tito ve vztahu ke správci svěřenského fondu vydávajícímu majetek zřejmě oprávněni solidárně.³⁷⁰

V dikci ustanovení § 1472 NOZ pak konečně platí, že nebude-li žádné osoby, které by bylo možné ve smyslu tohoto ustanovení plnit, a nebude-li ve statutu svěřenského fondu stanoveno jinak (tj. nebude-li tedy osoby obmyšlené k podstatě svěřenského fondu), případně majetek do vlastnictví státu. Za stát bude v takovém případě oprávněn jednat, resp. ho zastupovat, příslušný Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.³⁷¹

Po završení poslední etapy zániku svěřenského fondu, která je následkem nezbytné kumulace právních skutečností definovaných v ustanovení § 1471 až 1473 NOZ, resp. tedy buďto právní účinností právních jednání, jejichž prostřednictvím správce svěřenského fondu vydá po zániku správy svěřenského fondu ve smyslu ustanovení § 1471 NOZ majetek svěřenského fondu osobě uvedené v ustanovení § 1472 NOZ, případně s ním naloží dle statutu ve smyslu ustanovení § 1473 odst. 2 NOZ, nebo ho eventuálně převede postupem upraveným v ustanovení § 1473 odst. 1 NOZ, svěřenský fond ve smyslu ustanovení § 1474 NOZ bez dalšího zaniká.³⁷²

S účinností od 1. ledna 2018 bude v důsledku novely NOZ, zákona č. 460/2016 Sb. další povinností svěřenského správce, podat nejpozději do 30 dnů ode dne zániku svěřenského fondu návrh na výmaz svěřenského fondu z evidence svěřenských fondů, a to pod hrozbou sankce v podobě pokuty uložené rejstříkovým soudem. Blíže viz kapitola 6. a příloha č. 2 této práce.

---

³⁷⁰ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 515 až 517.

³⁷¹ SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 515 až 517.

³⁷² SVEJKOVSKÝ, J., MAREK, R. a kolektiv: *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 515 až 517.

KAPITOLA 5. Soudní řízení ve věcech svěřenského fondu

5.1. Zvláštní řízení soudní ve smyslu zákona č. 292/2013 Sb.

Jak bylo již uvedeno v předchozích kapitolách této práce, zákonná úprava NOZ o svěřenském fondu počítá se soudní pravomocí dohledu nad svěřenským fondem. Soudům byla tedy ve smyslu NOZ ve spojení se ZŘS svěřena pravomoc rozhodovat zejména o jmenování správce svěřenského fondu (§ 1455 odst. 2 NOZ), o odvolání správce svěřenského fondu (§ 1466 odst. 1 NOZ), o jmenování osoby oprávněné dohlížet na správu svěřenského fondu (§ 1464 NOZ), o neplatnosti právního jednání správce svěřenského fondu (§ 1466 odst. 1 NOZ), o uložení nebo zákazu určitého jednání správcí svěřenského fondu (§ 1466 odst. 1 NOZ), o pověření osoby zahájením nebo vedením řízení v zájmu svěřenského fondu (§ 1466 odst. 2 NOZ), o zrušení svěřenského fondu nebo o nahrazení účelu svěřenského fondu (§ 1469 odst. 1 NOZ), o změně statutu svěřenského fondu (§ 1469 odst. 2 NOZ), nebo o převedení majetku svěřenského fondu do vlastnictví právnické osoby (§ 1473 odst. 1 NOZ).³⁷³

Bude-li se však jednat o práva obmyšleného na příslušné né plnění ze svěřenského fondu vůči správci, bude nezbytné podat proti svěřenskému správci žalobu ve smyslu části třetí OSŘ.³⁷⁴

Důvodem, proč byla v souvislosti se svěřenským fondem v právním řádu zakotvena speciální a samostatná procesní právní úprava jsou zejména odlišnosti svěřenského fondu od ostatních právem předpokládaných institutů a neméně důležité též fakt, že svěřenský fond nemá právní osobnost, což si vyžaduje zvláštní úpravu místní příslušnosti i účastenství. Příkladem lze uvést, že úpravu statusových otázek právnických osob, která je svěřenskému fondu nejbližší, nelze užít, neboť by v téměř každém ustanovení bylo nutné normovat výjimku vztahující se na svěřenský fond.³⁷⁵

Zmíněná procesní úprava související se svěřenským fondem, kterou ztělesňuje zejména ustanovení § 94 až 97 ZŘS, pak normuje pouze nejnútnejší procesní požadavky tak, aby odpovídala variabilitě rozhodování soudu.^{376 377}

Ustanovení § 94 ZŘS pak stanoví:

„Pro řízení ve věcech svěřenského fondu je příslušný obecný soud svěřenského správce; nemá-li svěřenský fond svěřenského správce, je příslušný poslední obecný soud zakladatele svěřenského fondu.“

³⁷³ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních ze dne 27. 2. 2013.

Informační systém Beck-online. Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., se sídlem Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 750/34, PSČ 110 00, IČ: 24146978.

³⁷⁴ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 183.

³⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních ze dne 27. 2. 2013.

Informační systém Beck-online. Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., se sídlem Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 750/34, PSČ 110 00, IČ: 24146978.

³⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních ze dne 27. 2. 2013.

Informační systém Beck-online. Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., se sídlem Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 750/34, PSČ 110 00, IČ: 24146978.

³⁷⁷ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 182.

Je zjevné, že zákonná úprava místní příslušnosti reflektuje mimo jiné skutečnost, že samotný svěřenský fond nemá sídlo a je zde poměrně velká rozmanitost osob i majetku ve svěřenském fondu a místní příslušnost tedy není možné vázat ani na majetek, sídlo, bydliště či nějaký jiný tradiční rozhodný prvek.³⁷⁸

K řízení ve věcech svěřenského fondu jsou tedy věcně příslušné okresní soudy, přičemž místní příslušnost se odvozuje od obecného soudu svěřenského správce. V situaci, kdy svěřenský fond svěřenského správce nemá, je příslušným poslední obecný soud zakladatele svěřenského fondu. Takové řešení se zdá být v souladu s tím, že svěřenskému správci náleží plná správa majetku ve svěřenském fondu, kdy vlastnická práva související se svěřenským fondem vykonává svým jménem na účet fondu (jak bylo uvedeno výše).³⁷⁹

Jelikož je tedy určení obecného soudu vázáno zpravidla na bydliště nebo sídlo a jelikož je pravomoc českých soudů dána v případě, že je podle procesních předpisů místně příslušným soud na území v České republice, je na místě závěr, že přemístěním bydliště nebo sídla svěřenského správce do zahraničí ztratí české soudy pravomoc o věcech takového svěřenského fondu rozhodovat. Je otázkou, zda se jedná o důsledek, který zákonodárce předvídal či nikoliv.³⁸⁰

Ustanovení § 95 ZŘS pak stanoví:

„Účastníky jsou zakladatel svěřenského fondu, svěřenský správce, obmyšlený a osoba, která má právo dohledu nad správou svěřenského fondu.“

Ač to z uvedeného ustanovení explicitně nevyplývá, účastníkem řízení ve věcech svěřenského fondu bude jistě i návrhovač, neboť řízení lze dle ustanovení § 96 ZŘS zahájit jen na návrh (viz níže).³⁸¹

Vyjmenované osoby tedy představují osoby, které mají vždy nějaký vztah ke svěřenskému fondu, o nějž v řízení jde. Svěřenský správce je účastníkem řízení pochopitelně z důvodu, že mu náleží plná správa majetku ve svěřenském fondu (viz kapitola 4.4.6.1. této práce). Zakladatel svěřenského fondu je účastníkem jednak z důvodu, že v řízení jde o majetek, který dříve náležel jemu, jednak z důvodu, že bez zakladatele by svěřenského fondu nebylo, a zákonná úprava toto respektuje, resp. dává zakladateli možnost zasadit se svým účastenstvím v řízení o výsledek řízení. Obmyšlený je účastníkem řízení logicky z důvodu, že má právo na plnění ze svěřenského fondu. Osobu oprávněnou vykonávat nad svěřenským fondem dohled pak definují ustanovení § 1463 až 1464 NOZ (jak bylo detailně popsáno v kapitole 4.4.8. této práce).³⁸²

³⁷⁸ *Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních ze dne 27. 2. 2013.*

Informační systém Beck-online. Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., se sídlem Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 750/34, PSČ 110 00, IČ: 24146978.

³⁷⁹ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 183.

³⁸⁰ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 183.

³⁸¹ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 183.

³⁸² Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 183.

Jak bylo již předestřeno výše, řízení ve věcech svěřenského fondu lze zahájit jen na návrh (jak stanoví ustanovení § 96 ZŘS). Důvod této konstrukci je vcelku prostý. Úprava svěřenského fondu je totiž v NOZ (jak bylo ostatně již také zmíněno v předchozích kapitolách této práce) systémově zařazena mezi správu cizího majetku s absencí dohledu ze strany orgánů veřejné moci.³⁸³

Toto potvrzuje i hmotněprávní úprava, která jednak stanoví, že k rozhodování ve věcech svěřenského fondu je soud povolán jen v případě, je-li zde návrh oprávněné osoby, a jednak dokonce stanoví, že osoba, která návrh podává, musí prokázat svůj právní zájem na podání návrhu. Prokázání právního zájmu je nezbytnou hmotněprávní podmínkou úspěšnosti návrhu.³⁸⁴

Konečně ustanovení § 97 ZŘS stanoví:

„Neprovádí-li soud dokazování, jednání není třeba nařizovat.“

Je tedy zjevné, že soud nemusí za stanovené podmínky pro rozhodnutí ve věci nařizovat jednání. Obratu „*neprovádí-li dokazování*“ je nutné rozumět v tom smyslu, že rozhodné skutečnosti budou vyplývat z listin, které se staly součástí soudního spisu v důsledku aktivity účastníků řízení, zejména, nikoliv však výlučně, v důsledku aktivity navrhovatele.³⁸⁵

Ve věci samé rozhoduje soud usnesením. Usnesení se doručuje všem účastníkům řízení. Usnesení je dle ustanovení § 171 odst. 2 OSŘ vykonatelné již doručením, není-li v jeho výroku stanovené něco jiného.³⁸⁶

Odvolání proti usnesení je přípustné. Stejně tak je přípustné (při splnění zákonem stanovených podmínek) i dovolání.³⁸⁷

---

³⁸³ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 183.

³⁸⁴ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 183.

³⁸⁵ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 184.

³⁸⁶ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 184.

³⁸⁷ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 184.

KAPITOLA 6.
Novela zákona č. 89/2012 Sb.

6.1. Dopad zákona č. 460/2016 Sb. na aktuální právní úpravu svěřenského fondu

Dne 14. prosince 2016 byl Parlamentem ČR přijat zákon č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související předpisy. Tento zákon nabude účinnosti v části rozhodné pro dosavadní právní úpravu svěřenského fondu dne 1. ledna 2018.

Zákon č. 460/2016 Sb. přináší zejména tyto změny:

- i)* svěřenský fond nově vznikne teprve až dnem zápisu do tímto zákonem nově zřizované evidence svěřenských fondů, která bude představovat (také právě s účinností k 1. lednu 2018) víceméně obdobu obchodního rejstříku s tím rozdílem, že údaje zapsané v této evidenci nebudou pro širokou veřejnost tak snadno dostupné (tj. uveřejněné v takovém rozsahu), jak je tomu v případě obchodního rejstříku a jeho sbírky listin;
- ii)* jednou z dalších obligatorních zákonných náležitostí statutu svěřenského fondu ve smyslu ustanovení § 1452 NOZ bude nově též údaj o počtu svěřenských správců a o způsobu jejich jednání;
- iii)* určení obmyšleného svěřenského fondu zřízeného k soukromému účelu ve smyslu ustanovení § 1457 a násl. NOZ bude účinné teprve dnem, kdy bude obmyšlený zapsán do evidence svěřenských fondů;
- iv)* svěřenský správce bude nově ve smyslu ustanovení § 1474 NOZ povinen podat návrh na výmaz svěřenského fondu z evidence svěřenských fondů nejpozději ve lhůtě 30 dnů ode dne zániku svěřenského fondu (pod hrozbou sankce v podobě pokuty uložené příslušným rejstříkovým soudem);
- v)* svěřenské fondy, které vznikly do 31. prosince 2017 budou muset být na návrh oprávněného subjektu (tj. svěřenského správce) zapsány do evidence svěřenských fondů nejpozději do 1. července 2018. Nebude-li návrh na zápis v uvedené lhůtě podán, správa příslušného svěřenského fondu ve smyslu ustanovení § 1471 a násl. NOZ zanikne, což bude mít pro konkrétní svěřenský fond zákonem předpokládané fatální následky;
- vi)* obmyšlení svěřenských fondů zřízených k soukromému účelu, které vznikly před 1. lednem 2018, pokud byli jmenováni nebo jinak určeni před 1. lednem 2018, se zapíše primárně na návrh svěřenského správce (alternativně sekundárně na vlastní návrh ve smyslu ustanovení § 11 odst. 3 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, v platném znění) do evidence svěřenských fondů nejpozději do 1. července 2018. Nebude-li návrh na zápis v uvedené lhůtě podán, účinky jejich jmenování nebo jiného určení zaniknou.

Je evidentní, že novela zavádí v rámci svého rozhodného rozsahu již původně (v roce 2013, kdy byl přijat NOZ) předpokládaný legislativní rámec veřejného seznamu svěřenských fondů (viz ustanovení § 1456 NOZ) a s ním spojené důvodné a vhodné legislativní změny a je tedy vítaným počinem zákonodárce celkově zdokonalujícím institut svěřenského fondu jako celek.

Co do vlastního obsahu novely ve zbytku odkazují, s výjimkou následující kapitoly této práce pojednávající o evidenci svěřenských fondů jako takové, na přílohu č. 2 této práce, která ztělesňuje úplné znění této novely.

KAPITOLA 7. Evidence svěřenských fondů

7.1. Evidence svěřenských fondů ve smyslu zákona č. 304/2013 Sb.

Jak bylo již uvedeno v předchozí kapitole této práce, dne 14. prosince 2016 byl přijat zákon č. 460/2016 Sb. (dále jen „**Novela**“), kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související předpisy, zejména, nikoliv však výlučně, i zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, v platném znění (dále jen „**ZVR**“). Novela, jak bylo již taktéž uvedeno, nabude účinnosti v části rozhodné pro evidenci svěřenských fondů dne 1. ledna 2018.

Předně je vhodné uvést, že evidence svěřenských fondů nebude představovat jeden z veřejných rejstříků, jak jsou tyto vyjmenovány v ustanovení § 1 ZVR, ale bude samostatnou formou státem vedené evidence. Toto lze dovést již jen z toho, že evidenci svěřenských fondů zákonodárce nezařadil prostřednictvím Novely do výčtu veřejných rejstříků definovaného ustanovením § 1 ZVR. Důvod spatřuji ve skutečnosti, že svěřenský fond nemá právní subjektivitu (jak bylo již vysvětleno výše) a tento tedy jednoduše nemůže být součástí veřejných rejstříků, které jsou informačním systémem veřejné správy, do něž jsou zapisovány údaje o právnických a fyzických osobách jakožto subjektech s právní subjektivitou. Tomu odpovídá též dikce části osmé, čl. IX. bodu 1. Novely, která stanoví, že se mění název ZVR tak, že se na konci jeho dosavadního názvu doplňují slova: „a o evidenci svěřenských fondů“.

Ustanovení § 7 odst. 2 ZVR dále v důsledku Novely nově stanoví, že Ministerstvo financí uveřejní způsobem umožňující dálkový přístup informace o svěřenských fondech zapsaných v České republice zahrnující **i)** označení svěřenského fondu; **ii)** den vzniku svěřenského fondu, den jeho zrušení nebo zániku správy s uvedením právního důvodu a den jeho zániku; **iii)** identifikační číslo svěřenského fondu, které mu přidělí rejstříkový soud; **iv)** účel svěřenského fondu; a **v)** jméno a doručovací adresu každého svěřenského správce, jde-li o fyzickou osobu, jméno a adresu sídla, jde-li o právnickou osobu, spolu s uvedením způsobu, jakým jedná, a den vzniku a zániku funkce. Tyto údaje budou současně uváděny v opisech z evidence svěřenských fondů ve smyslu ustanovení § 4 ZVR.

V části první ZVR se pak za hlavu III. důsledkem Novely vloží nová hlava IV., která bude komplexně upravovat právní úpravu evidence svěřenských fondů a do které se budou zapisovat **i)** svěřenské fondy ve smyslu práva ČR a **ii)** zahraniční svěřenské fondy, které se sice budou řídit právním řádem jiného státu, nicméně jejichž účinky budou působit na území ČR.

Do vlastní evidence svěřenských fondů se pak budou zapisovat následující údaje:

- i)* označení svěřenského fondu;
- ii)* účel svěřenského fondu, popřípadě také předmět činnosti, podnikání nebo vedlejší hospodářské činnosti, je-li vykonávána;
- iii)* den vzniku a zániku svěřenského fondu;
- iv)* identifikační číslo svěřenského fondu;
- v)* jméno a sídlo nebo adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu, osoby, která je svěřenským správcem,

- byl-li jmenován nebo jinak určen; je-li správcem fyzická osoba, datum narození a rodné číslo, bylo-li jí přiděleno;
- vi) počet svěřenských správců a způsob, jakým jednají;
  - vii) jméno a sídlo nebo adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu, osoby, která je zakladatelem; je-li zakladatelem fyzická osoba, datum narození a rodné číslo, bylo-li jí přiděleno;
  - viii) jde-li o svěřenský fond zřízený za soukromým účelem, jméno a sídlo nebo adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu, osoby, která je obmyšleným; je-li obmyšleným fyzická osoba, datum narození a rodné číslo, bylo-li jí přiděleno; nebyl-li obmyšlený určen nebo jde-li o svěřenský fond zřízený k veřejně prospěšnému účelu, způsob, jak bude obmyšlený určen;
  - ix) jméno a sídlo nebo adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu, další osoby oprávněné k výkonu dohledu nad správou svěřenského fondu; jde-li o fyzickou osobu, také datum narození a rodné číslo, bylo-li jí přiděleno;
  - x) údaj o tom, že byl převeden závod nebo jeho část nebo byl dán do zástavy, nájmu nebo propachtován, a popřípadě údaj o zániku závazků z těchto smluv a usnesení soudu o nabytí závodu nebo jeho části děděním;
  - xi) další skutečnost, o které to stanoví ZVR nebo jiný zákon, nebo jiná důležitá skutečnost, o jejíž zápis požádá svěřenský správce; a
  - xii) den, k němuž byl zápis proveden;
  - xiii) den zrušení nebo zániku správy svěřenského fondu, s uvedením právního důvodu;
  - xiv) zahájení insolvenčního řízení;
  - xv) omezení práva nakládat s majetkovou podstatou na základě rozhodnutí insolvenčního soudu;
  - xvi) prohlášení konkursu;
  - xvii) jméno a sídlo insolvenčního správce;
  - xviii) rozhodnutí soudu o nařízení výkonu rozhodnutí prodejem závodu nebo jeho části nebo exekuční příkaz na prodej závodu nebo jeho části, jakož i rozhodnutí soudu o zastavení výkonu tohoto rozhodnutí nebo rozhodnutí o zastavení exekuce nebo sdělení, že exekuce skončila jinak než zastavením, včetně důvodu rozhodnutí; a
  - xix) právní důvod výmazu svěřenského fondu.

Údaje uvedené pod body vii) až ix) se nebudou uveřejňovat a ani nebudou uváděny v opisech z evidence svěřenských fondů ve smyslu ustanovení § 4 ZVR, ledaže by byl oprávněnými subjekty dán k jejich zpřístupnění souhlas, nebo ledaže by o jejich zpřístupnění žádal příslušný svěřenský správce nebo ten, kdo by doložil svůj právní zájem na takovém zpřístupnění (viz ustanovení § 65e odst. 1 až 3 věta první ZVR ve znění Novely).

Ustanovení § 65e odst. 3 věta druhá a násl. ZVR ve znění Novely v této souvislosti stanoví povinnost Ministerstva spravedlnosti umožnit přístup k údajům dle předchozího odstavce této práce i tam vyjmenovaným subjektům (např. soudům,

orgánům činným v trestním řízení, správcům daně, zpravodajské službě aj.) za předpokladu, že bude zjistitelná identita konkrétních fyzických osob, které k údajům přistupují.

Totéž pak bude konečně platit i o přístupu k listinám obsahující výše uvedené údaje založeným v souvislosti se svěřenskými fondy v příslušné sbírce listin ve smyslu ustanovení § 66 ZVR.

Za část třetí ZVR bude dále v důsledku Novely vložena nová část čtvrtá, která bude bez nadpisu znít: „*Řízení ve věcech evidence svěřenských fondů a zápis notářem*“ a stanoví zjednodušeně následující:

- odst. 1) Nestanoví-li ZVR jinak, použijí se pro řízení ve věcech evidence svěřenských fondů a pro zápis notářem obdobně ustanovení části druhé a třetí ZVR (není-li to z povahy věci vyloučeno);
- odst. 2) K řízení o návrhu na zápis ve věcech evidence svěřenských fondů bude příslušný krajský soud, v jehož obvodu je obecný soud svěřenského správce. K provedení prvního zápisu svěřenského fondu, který byl zřízen pořizem pro případ smrti, a k řízení o návrhu na další zápis týkající se tohoto svěřenského fondu bude příslušný krajský soud, v jehož obvodu je soud, u něhož je vedeno řízení o pozůstalosti;
- odst. 3) Účastníkem řízení bude osoba, která podala návrh na zápis, k němuž byla oprávněna podle ZVR nebo jiného zákona, a svěřenský správce;
- odst. 4) Zápis svěřenského fondu, který byl zřízen pořizem pro případ smrti, provede rejstříkový soud na podkladě usnesení soudu vydaného v řízení o pozůstalosti poté, co bylo zjištěno, že byl zřízen svěřenský fond, aniž by vydával rozhodnutí o povolení zápisu;
- odst. 5) Předseda senátu bude moci uložit svěřenskému správci pořádkovou pokutu podle ustanovení § 104 ZVR. Tato pokuta však nebude postihovat majetek ve svěřenském fondu;
- odst. 6) Nebude-li svěřenský správce plnit povinnosti podle ustanovení § 104 ZVR opakovaně nebo bude-li moci mít takové neplnění závažné důsledky pro třetí osoby a bude-li na tom právní zájem, bude moci soud i bez návrhu zahájit řízení o zrušení svěřenského fondu; soud na tuto skutečnost svěřenského správce upozorní a poskytne mu přiměřenou lhůtu k odstranění nedostatků. Neodstraní-li svěřenský správce nedostatky ani v této lhůtě, vyrozumí soud před zahájením řízení o zrušení svěřenského fondu o této skutečnosti zakladatele, obmyšleného a další osobu oprávněnou k výkonu dohledu nad správou svěřenského fondu a poskytne jim přiměřenou lhůtu k nápravě.

KAPITOLA 8. Mezinárodní kontext svěřenství

8.1. Anglosaský trust

Anglosaský trust je v jurisdikcích používajících common law instrumentem, jehož prostřednictvím je majetek původního vlastníka spravován ve prospěch třetí osoby nebo osob, a to druhou osobou, osobami nebo společností.³⁸⁸

Trust je zřizován *settlorem* (zakladatelem), který vkládá určitý majetek do správy jím vybrané osoby, jež je nazývána *trustee* (důvěrník neboli správce). Povinností *trustee* je držet a spravovat předmětný majetek ve prospěch určité osoby, osob, nebo společnosti (beneficientů), nazývaných *beneficiaries*.³⁸⁹

Uvedený majetkový vztah dává možnost beneficentovi v případě, kdy *trustee* poruší své povinnosti, domáhat se svých práv u soudu dle práva *equity*.³⁹⁰

Je ponecháno na vůli *settlor*a, zda trust vytvoří ještě za svého života (*inter vivos*), nebo ve své závěti určí, že tento vznikne až v případě jeho smrti (*mortis causa*).³⁹¹

Trust je po svém vzniku spravován dle jednotlivých ustanovení výše předestřené právního dokumentu zakladatele, ve kterém musí být přesně specifikovány jednak podmínky fungování a správy trustu a jednak účel trustu. Krom tohoto právního dokumentu je *trustee* přirozeně vázán též povinnostmi, které stanoví právo příslušného státu v rámci svých kogentních ustanovení.³⁹²

Na majetek vložený do trustu je třeba hledět jako na majetek samostatný svěřící pouze a výhradně jmenovaným beneficentům. V případě totiž, že *settlor* trust jednou zřídí, veškeré jeho pravomoci nad majetkem přecházejí na *trustee/ s*, do jehož/jejichž práv a povinností nemůže nadále jakkoliv zasahovat. *Settlor* si však může ponechat některé pravomoci související s fungování svěřenského fondu, a to například právo odvolat jednotlivé *trustees*, změnit osoby beneficentů, či dokonce celý trust rozpustit. V tomto lze tedy spatřovat zásadní rozdíl mezi trustem dle *common law* a svěřenským fondem dle NOZ, když ve většině z ostatních bodů jde o instituty víceméně podobné.³⁹³

Většina současně platných úprav trustu obsahuje běžně nějaké pravidlo, které omezuje možnost perpetuity trustu. Tak z důvodu, aby nebylo umožněno akumulovat určitý majetek v rámci tohoto institutu „věčně“ a tím i tento majetek „na věčnost“ vyloučit z hospodářského dění. Doba trvání trustu se tedy v rámci common law průměrně omezuje maximálně na čtyři po sobě jdoucí generace (vycházejíc zjevně z principu římského císaře Justiniána, který povolil *personae incertae* u fideikomisu, omezil však jeho trvání právě na čtyři generace – viz článek 1.2.3.2. této práce).³⁹⁴

Trust je v rámci common law považován za flexibilní a užitečný instrument, jednoduchý ke zřízení i ke spravování, což vedlo zejména v průběhu 20. století k jeho

³⁸⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101 až 109.

³⁸⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101 až 109.

³⁹⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101 až 109.

³⁹¹ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101 až 109.

³⁹² BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101 až 109.

³⁹³ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101 až 109.

³⁹⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101 až 109.

velké popularitě.³⁹⁵ Zda tomu tak bude i v rámci českého práva ukáže až čas, osobně mám však za to, že právě i svěrenský fond čítá pro české právní a hospodářské prostředí nespočet výhod, které mohou být řešením nemalého počtu životních situací.

---

³⁹⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, B. *Svěrenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 101 až 109.

SHRNUTÍ

Cílem této rigorózní práce bylo postihnout předmětné téma v tom nejkonkrétnějším slova smyslu s ohledem na vědecké zkoumání, všeobecně přijímané závěry obecně dostupné literatury, včetně odborných článků, a dostupnou, zejména historickou judikaturu.

Práce tedy přináší určitý ucelený výklad zvoleného tématu a může být podkladem pro možné řešení otázek a problémů vzniklých v souvislosti se zřízením a fungováním svěřenského fondu v reálné praxi, resp. v běžných vztazích a životních situacích. Práce vykládá a rozvíjí zejména určitá ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (jakožto téměř komplexní právní úpravu svěřenského fondu v rámci právního řádu České republiky) a představuje snahu o jejich korektní, soudobý a co možná nejlogičtější a nejsystematičtější systémový výklad, který nemusí být (a v mnohých případech také není) z dikce zákona na první pohled zcela zřejmý.

Značnou část práce tvoří podrobný popis historického kontextu svěřenského fondu a to z důvodu, že tento kontext je pro výklad a vůbec pochopení institutu svěřenského fondu zcela zásadní. Tak i s přihlédnutím k faktu, že svěřenský fond je v rámci právního řádu samostatné České republiky institutem zcela novým (kdy při řešení problémů vzniklých v praxi zatím zřejmě nebude k dispozici rozsáhlejší soudobá a místní judikatura). Nahlédnutí do základů a historie svěřenského fondu, při současném seznámení se i s důvody, proč byl tento institut do právního řádu České republiky zaveden, může být tedy činností více než přínosnou, ne-li nezbytnou.

Z důvodu lepší orientace ve vlastním textu práce, za současné snahy o její komplexnost, tvoří součást příloh této práce platné znění rozhodné části zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (ve znění platném k datu vypracování této rigorózní práce), týkající se vlastního svěřenského fondu a dále též úplné znění zákona č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník s účinností v rozhodné části týkající se této práce 1. ledna 2018.

Svěřenský fond představuje perspektivní a flexibilní institut, což by mohlo dle mého názoru nakonec vést k jeho velké popularitě. Je však současně nutné počítat i s tím, že svěřenský fond poskytuje prostor a může být tedy v mnohých případech i zneužit jako prostředek nežádoucích praktik směřujících například k ukrytí majetku.

RESUME

The aim of this thesis was to describe the topic in the most concrete sense with regard to scientific investigation, generally accepted conclusions of generally available literature, including expert contributions, and accessible, especially historical jurisprudence.

This thesis provides a comprehensive explanation of the topic and can be the basis for possible solutions of issues and problems arising in connection with the establishment and operation of the Trust in real practice. This thesis interprets and develops certain provisions of the Act No. 89/2012 Coll., Civil Code (as nearly comprehensive legislation of the Trust under the law of the Czech Republic) and represents an effort to contemporary, possible logical and systematic interpretation, which may not be (and in many cases also not be) obvious from the wording of the law at a first sight.

For the reason that it is the context for the interpretation and understanding of the Trust a significant part of this thesis consists of a detailed description of the historical context of the Trust also considering the fact that the Trust represents under the laws of the independent Czech Republic completely new institute (when solving problems arising in practice will probably not be available a larger contemporary and local jurisprudence). Insight into the foundations and history of the Trust, while also getting to know the reasons why this institute was into the Czech law placed, may be more than beneficial, if not necessary.

For a better orientation in the thesis represent a relevant and valid part of the Act no. 89/2012 Coll., Civil Code (as amended on the date of preparation of this thesis) and also the full text of the Act no. 460/2016 Coll., amending Act no. 89/2012 Coll., Civil Code, with effect in the relevant section on January 1, 2018, the annexes of this thesis.

The Trust represents a promising and flexible institute which could lead, in my opinion, to its great popularity. However, it is necessary to reckon with the fact that the Trust provides a space and may therefore exploited as a instrument of undesirable practices, for example, to hide assets.

Svěřenský fond - Trust
Občanský zákoník - Civil Code